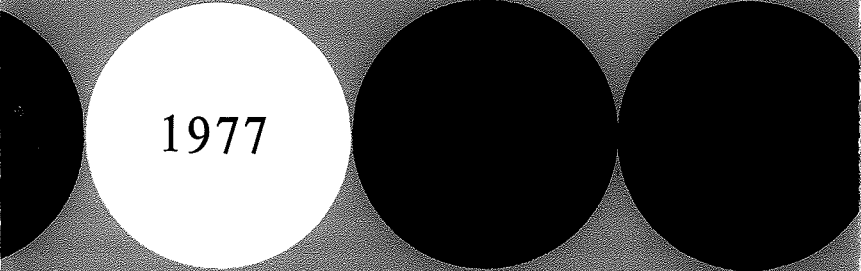


Sprog i Norden



1977

ÅRSSKRIFT FOR
DE NORDISKE SPROGNÆVN

Sprog i Norden 1977

Årsskrift for de nordiske sprognævn

Redaktion:

Henrik Galberg Jacobsen (Danmark), Ståle Løland (Norge),
Catharina Grünbaum (Sverige)

UDGIVET AF
DANSK SPROGNÆVN

I kommission hos

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG A.S.
KØBENHAVN 1977

Denne bog er også udgivet i Norge og Sverige,
i begge lande under titlen *Språk i Norden 1977*
© Dansk Sprognævn

Berlingska Boktryckeriet, Lund 1977
ISBN 87-01-66111-6

Innhold

Dansk Sprognævn 1976	5
Språknämnderna i Finland 1976	7
Det islandske sprognævn 1976	11
Norsk språkråd 1976	12
Svenska språknämnden 1976	15
Sverigefinska språknämnden 1976	17
Samarbeidet mellom de nordiske språknemndene i 1976, av <i>Ståle Løland</i>	19
Ett nordiskt språksekretariat, av <i>Catharina Grünbaum</i> .	23
Aktuelle problemer i islandsk sprogrøgt, af <i>Jakob Benediktsson</i>	33
Dansk og de andre nordiske sprog på Island, af <i>Peter Søby Kristensen</i>	43
Ord avler ord. Nogle produktive sammensætningsled i dansk siden 1955, af <i>Pia Riber Petersen</i>	53
Nyare litteratur av intresse för språkvårdsarbetet	
Publikationer fra sprognævnene	69
Danmark, af <i>Henrik Galberg Jacobsen</i> og <i>Pia Riber Petersen</i>	72
Finland, av <i>Mikael Reuter</i> och <i>Carl-Eric Thors</i>	79
Norge, av <i>Alfred Jacobsen</i>	84
Sverige, av <i>Catharina Grünbaum</i> , <i>Birgitta Lindgren</i> , <i>Bertil Molde</i> , <i>Per Axel Pettersson</i> , <i>Margareta Westman</i>	106
Nogle nyere ordbøger og ordlister	
Danmark	123
Finland	127
Norge	129
Sverige	131
Om forfatterne	135
Tidligere bind af Sprog i Norden	137

Dansk Sprognævn 1976

Den sproglige oplysnings- og rådgivningsvirksomhed har været en af nævnets hovedopgaver. Sekretariatet har i 1976 besvaret i alt ca. 7 200 spørgsmål, heraf ca. 5 600 mundtlige og ca. 1 600 skriftlige. Det samlede antal er det højeste i nævnets historie. De tilsvarende tal i 1975 var 6 500, 4 600 og 1 900.

Som i de foregående år har forespørgslerne især drejet sig om sprogrigtighed: retskrivning, tegnsætning, udtale, orddannelse, bøjning, syntaks og ordbrug. Endvidere er der blevet spurgt om ords betydning, oprindelse og alder, om brug af ordbøger, grammatikker og lign.

Svarene på en del af de vigtigere forespørgsler af almen interesse er offentliggjort i nævnets årsberetning og i tidsskriftet *Nyt fra Sprognævnet*. Årsberetning 1975/76 udkom i efteråret 1976, og Årsberetning 1976/77 udkommer i efteråret 1977. Af *Nyt fra Sprognævnet* er i 1976 udsendt nr. 16 og 17, og i foråret 1977 nr. 18; bladet, der er nævnets største kontaktflade till offentligheden, udsendes nu i omtrent 12 000 eksemplarer.

Sekretariatet har gennemgået udkast til terminologi m.m. inden for en række områder. Det drejer sig især om forslag til danske standarder. Gennem forespørgsler og på anden måde har nævnet haft en voksende kontakt med danske oversættere m.m. i EFs institutioner i Bruxelles og Luxembourg. Den permanente arbejdsgruppe Terminologigruppen, hvori nævnet er repræsenteret, har i årets løb arrangeret et kontaktmøde mellem på den ene side gruppens medlemmer og andre sagkyndige og på den anden side repræsentanter for EFs terminologibureauer og sprogtenester i Bruxelles og Luxembourg. Repræsentanter for nævnet har herunder deltaget i en paneldiskussion om det danske sprog i EF-samarbejdet.

Efter anmodning fra Statsskattedirektoratet og Statens Informationskontor har nævnet medvirket ved udformningen af vejledningen til selvangivelsen. Arbejdet har bestået i en sproglig revision.

Nævnet har fortsat ydet Det danske Bibelselskab assistance ved gennemførelsen af en ny prøveoversættelse af Salmernes bog.

Nævnets samarbejde med Danmarks Forvaltningshøjskole er foregået på samme måde som i de foregående år. En repræsentant for nævnet har for 3 kursushold gennemgået sproglige problemer i forbindelse med udformningen af love og bekendtgørelser (jf. Sprog i Norden 1973, s. 61—73).

Indsamlingen og registreringen af ny ord, former og vendinger er blevet fortsat. Citatsamlingen er vokset med ca. 40 000 sedler; det samlede antal er nu godt en halv million.

Arbejdet med en revideret udgave af Retskrivningsordbogen er fortsat.

Nævnet har i 1976 udsendt Svarregister 1955—75. Ord- og emneregister til Dansk Sprognævns årsberetninger 1955—75 og Nyt fra Sprognævnet, nr. 1—15.

Språknämnderna i Finland 1976

Forskningscentralen för de inhemska språken

Den 1 mars 1976 inledde Forskningscentralen för de inhemska språken sin verksamhet i Helsingfors. Ett stort antal institutioner och långtidsprojekt för forskning, arkivering, ordboksarbete och språkvård i fråga om finskan, finlandssvenskan, samiskan och ett antal av finskans släktspråk kom därmed att sammanföras i en och samma statliga central.

För den finska språkvårdens del var förändringarna inte särskilt märkbara, medan den svenska språkvården genom en heltidsanställd sekreterare och en statligt utnämnd språknämnd fick helt andra resurser och starkare status än tidigare. För första gången finns det numera också en samisk språknämnd i Finland, och den samiska rådgivningen har kommit i gång i begränsad omfattning.

Den finska språkvården sköts vid forskningscentralens finska språkbyrå, den svenska inom byrån för svenska språket och den samiska inom forskningsarkivet Suomen Suku. Som sakkunnigorgan för språkvården finns en finsk och en svensk språknämnd med vardera sju medlemmar (av vilka en är tjänsteman vid centralen och samtidigt nämndens sekreterare) och en samisk språknämnd med fyra medlemmar.

En närmare presentation av forskningscentralen ingick i Språk i Norden 1976.

Nordiskt samarbete

Både den finska och den svenska språknämnden var representerade på de nordiska språknämndernas årsmöte i Húsavík

i augusti och på sekreterarmötet i Stockholm i maj. Nämnerna representerades vidare av sina sekreterare dels i Sverigefinska språknämnden, dels i arbetsgruppen för utredning av språkvårdssamarbetet i Norden.

Tekniskt terminologiarbete

Genom ett samarbetsavtal är Centralen för teknisk terminologi anknuten till Forskningscentralen för de inhemska språken, som också utser en finsk och en svensk representant i CTT:s styrelse. Av brist på medel kunde bara en sekreterare på halvtid anställas för CTT:s räkning, och terminologiarbetet kunde därför inte inledas i den utsträckning som planerats. Huvudvikten lades på sammanställningen av en förteckning över nomenklaturer och terminologilistor där finska eller svenska termer ingår. Listan omfattar 250 titlar.

Finska språkbyrån deltog vidare i Finlands standardiseringsförbunds terminologiarbete, och standardiseringsförbundets svenska standarder granskades vid svenska språkbyrån.

Finska språknämnden/språkbyrån

Språknämndens ordförande var professor Terho Itkonen och övriga medlemmar var professorerna Osmo Ikola, Matti Sadeniemi och Aimo Turunen, diplomingenjör Osmo Ranta, redaktör Arvo Salo samt byråchef Esko Koivusalo (sekreterare). Protokollist vid nämndens möten var fil. mag. Anneli Räikkälä. Språknämnden höll tre möten.

Språkbyrån mottog under året 10 837 telefonförfrågningar, i medeltal 46 per arbetsdag. Skriftligt besvarades 110 frågor. 21 svar på frågor som ställts i tidningar utarbetades. Fem artiklar och två intervjuer i tidningspressen behandlade språkvårdsarbetet. I radioprogrammet "Kielikorva" ('Språkörat') framträdde representanter för byrån fem gånger, och sammanlagt 36 föredrag och kursföreläsningar hölls för olika målgrupper. Informationsbladet "Kielikello" nr 8 (specialnummer om namn) utkom i en upplaga av 25 000 exemplar.

Telefonrådgivningen sköttes av fil. mag. Anneli Räikkälä.

Ordboksredaktionen arbetade vidare på manuskriptet till "Nyky-suomen perussanakirja" ('Nufinsk basordbok'). De artiklar som skrevs under året motsvarar omkring 300 trycksidor. Till den finska nyordslistan färdigställdes bokstäverna A—K och S—V. Ordmaterialiet från tidskriften "Suomen Kuvalehti" nr 36/1975—11/1976 överfördes från fotosatta datamaskinsremсор på mikrokort, ordnade i kontextlistor enligt KWIC-metoden.

Svenska språknämnden/språkbyrån

Det svenska språkvårdsarbetet vid Forskningscentralen för de inhemska språken sköts inom byrån för svenska språket, som härutöver har hand om svensk namnvård och namnsforskning i Finland samt redigeringen och utgivandet av dialektordboken Ordbok över Finlands svenska folkmål (se kapitlet Nyare litteratur . . .).

Ordförande för Svenska språknämnden i Finland var professor Carl-Eric Thors och övriga medlemmar var professor Åke Granlund, justitierådet Henrik Grönqvist, professor Christer Laurén, professor Björn Pettersson, förvaltningsdirektör Sten-Olof Westman och forskaren Mikael Reuter (sekreterare). Språknämnden höll tre möten.

Den språkliga rådgivningen sköttes av Mikael Reuter. Sammanlagt besvarades under året 1502 telefonförfrågningar, av dem 158 under den gamla språkvårdsnämndens tid före den 1 mars och de övriga 1344 inom ramen för forskningscentralen. Då de flesta förfrågningarna innehöll flera delfrågor var antalet enskilda frågor betydligt större än så. Största delen av samtalen kom från myndigheter, företag och översättare, och de flesta frågorna gällde översättning av termer eller svåra uttryck från finska till svenska. En annan stor grupp bland frågorna gällde skrivregler i svenskan. Sekreteraren granskade vidare ett trettio-tal texter från standardiseringsförbundet och olika statliga och kommunala verk samt ett antal texter och ordlistor till läroböcker i svenska.

Utarbetandet av en finsk-svensk utbildningsordlista pågick hela året i nära samarbete med representanter för berörda

myndigheter. Till en stor del innebar arbetet terminologiskt nyskapande. Ordlistan kom ut i en första offsettryckt upplaga i maj 1977.

Den finlandssvenska delen av nyordsundersökningen pågick under året med hjälp av timanställd arbetskraft, och det egentliga excerperingsarbetet avslutades. Materialet kommer att inarbetas i den rikssvenska nyordslistan.

Språknämndens ordförande Carl-Eric Thors skrev spalten "Modern svenska" i Hufvudstadsbladet och Mikael Reuter skrev spalten "Språklådan" i utvandartidningen Finlandsnytt. Reuter gav vidare kurser i svenskt språkbruk åt nuvarande och blivande radiojournalister.

Norsk språkråd 1976

Norsk språkråd har i 1976 halde fram å arbeida etter dei same retningslinene som tidlegare.

I 1976 kom det inn til språkleg kontroll 347 lærebøker, 143 på nynorsk, 177 på bokmål og 27 med både bokmåls- og nynorsktekst. Dette er om lag same talet som dei siste par åra. Språkrådet har i eit brev til Læremiddelutvalet av 1973 (som vurderer godkjenningsordninga for lærebøker) uttalt at det er lite å vinna med å gå over til andre former for språkkontroll av lærebøker, og rår difor til å halda fast ved den noverande ordninga for språkleg godkjenning. Språkrådet har også uttalt seg om utkastet til eit mellombels regelverk for godkjenning av lærebøker, og bl.a. understreka at jamstillinga mellom bokmål og nynorsk bør omfatta alle læremiddel som inneheld norsk tekst eller tale, og at ein ikkje bør dispensera frå kravet om at bøkene skal liggja føre samtidig og til same pris på begge målformene. Norsk språkråd har også teke opp problemet med omsetjing av lærebøker til nynorsk, og meiner departementet bør vurderer om ein bør få ei offentleg omsetjingsteneste for lærebøker.

Norsk språkråd får stadig fleire spørsmål om språkproblem, bl.a. om teiknsetjing, uttale, rettskriving, bøying, ordlaging, terminologi, avløysarord og syntaks. Eit utval av spørsmåla og svara er publisert i meldingsbladet Språknytt, som har kome med fire nummer i 1976, kvart på 16 sider.

Språkrådet vedtok på møtet 9.10.76 å rå til for styresmaktene at det framleis skal vera eit skilje mellom bruksområdet for hovud- og sideformene i rettskrivinga. Rådet vedtok å rå til at hovudformene skal gjelda for offentleg målbruk — forutan i lærebøkene i skulen.

Rådet har gjort ein del rettskrivingsvedtak, som er publi-

serte i årsmeldinga for 1976.

Arbeidet med fagspåk og terminologi har halde fram. Komiteen for dataterminologi har gjeve ut *Norsk dataordbok* (jf. s. 69). Arbeidet med ei tilråding om norsk grammatikkterminologi er også ferdig (jf. s. 70). Det er elles i gang arbeid med marknadsføringsterminologi, oljeterminologi og historiske namn. Rådet har også vedteke å setja ned terminologikomitear for biologi, samfunnskunnskap, fysikk og kjemi i samarbeid med Grunnskulerådet og Rådet for vidaregåande opplæring.

I samarbeid med dei andre nordiske nemndene har Norsk språkråd no gjort ferdig ei liste over uttalen av ein del familienamn i Norden (jf. s. 19 og 71).

Arbeidet med handordbøker for bokmål og nynorsk har halde fram. Til no er ca. 40 % av nynorsktilfanget og ca. 31 % av bokmålstilfanget ferdig i førebels redaksjon. For resten av arbeidet er det tanken å bruka manuskriptet i den eine målforma som grunnlag for utforminga av den andre for å spare tid.

Norsk språkråd har i 1976 som tidlegare år sendt ei rekkje fråsegnar til styresmaktene om språklege og språkpolitiske spørsmål. Rådet har bl.a. gjort framlegg om at ein i føresegnene til den nye lova om målbruk i offentleg teneste får med dette tillegget:

“Når ein skal setje namn på statlege institusjonar, bør ein finne ei høveleg namneform som er den same på bokmål og nynorsk. Dersom det ikkje let seg gjere, eller institusjonen alt har eit namn som ikkje høver i den eine av målformene, skal namnet ha både ei bokmålsform og ei nynorskform.”

Språkrådet har også uttalt seg om endring av namnet *gymnas* til *vidaregåande skule* og i den samanhengen namnsetjinga på dei enkelte skulane. Rådet meiner det har kome opp ein del uheldige skulenamn som følgje av omlegginga.

Norsk språkråd har i 1976 engasjert seg sterkt i spørsmålet om norskfaget i skuleverket og på universitetet. I samband med nye læreplanar for den pedagogiske høgskulen (tidlegare lærarskulen) har rådet rådd til at norskfaget bør vera obligatorisk for alle studentane ved den pedagogiske høgskulen, og at det bør gjevast særskild karakter i nynorsk og bokmål.

Språkrådet har også bede departementet vurderer om den praktiske norskundervisninga ved universiteta kan styrkjast. Like eins har rådet uttalt seg om å styrkja norskfaget i den vidaregåande skulen. Rådet meiner bl.a. at sensorane må leggja like stor vekt på språket i eksamenssvara som på innhaldet, og at timetalet for norsk bør aukast. Departementet har delvis kome desse ønska i møte, bl.a. ved å auka timetalet i norsk på den allmennfaglege studieretninga noko.

Norsk språkråd har i ei fråsegn til Kyrkje- og undervisningsdepartementet bede om at det blir skipa ei konsulentteneste for målbruk i offentleg teneste, med hovudoppgåve å føra tilsyn med den administrative gjennomføringa av lov om målbruk i offentleg teneste. Rådet har teke kontakt med Forbrukar- og administrasjonsdepartementet for å samarbeida om den konsulenttenesta for praktisk språkbruk i statsadministrasjonen som departementet no vil skipa. Norsk språkråd har også fått i stand eit samarbeid med Justisdepartementet om konsulenttenesta for språket i lovtekstar.

Som tidlegare år har Norsk språkråd i 1976 uttalt seg i ei rad spørsmål som gjeld måljamstelling i offentleg teneste. Det gjeld for det meste spørsmål frå organisasjonar og privatpersonar som meiner deira språklege rettar blir krenkte. Språkrådet fungerer i slike tilfelle i stadig større grad som ein språkombovdsman, og vurderer i dei einskilde tilfella i kor stor mon krava frå dei som klagar, er rimelege i høve til mållova. Språkrådet har i 1976 uttalt seg om måljamstillinga bl.a. i desse sakene: offentlege lysingar, skattekort, sjukepleiareksamen, vitnemål og eksamensoppgåver i den vidaregåande skulen, søknadsskjema for pass og førarkort, Posthåndboka og trykksaker frå Statens innkjøpssentral. Rådet har også vedteke å undersøkje jamstillinga mellom nynorsk og bokmål ved dei høgere lærestadene i landet, og har i tilknytning til dette sendt eit spørjeskjema til universiteta og høgskulane, studentsamskipnadene, Norsk Studentunion og Universitetsforlaget.

Norsk språkråd har i 1976 vendt seg til Kyrkje- og undervisningsdepartementet med oppmoding om at det blir utarbeidd ein instruks for målbruken i værmeldingar som dei meteorologiske institutta sender ut gjennom Norsk rikskringkasting.

Svenska språknämnden 1976

Svenska språknämnden och dess sekretariat har under 1976 fortsatt sin verksamhet som tidigare (se Språk i Norden 1976, s. 18). Den rådgivande verksamheten har varit en huvudupp-gift, och under 1976 besvarades drygt 8 300 språkfrågor, något mindre än hälften muntligt (i telefon) och resten skriftligt. En del av denna verksamhet har bestått i granskning av lagförslag, av blanketter för olika slag av myndigheter, av termförslag ut-arbetade av Sveriges standardiseringskommission och av manu-skriptet till en svensk-finsk ordbok.

Sekretariatets tjänstemän har undervisat vid ett stort antal kurser för olika kategorier av förvaltningstjänstemän, anställda vid Sveriges Radio, olika grupper av sekreterare, universitets-studerande m.fl. De har dessutom talat om språkfrågor i radio omkring 50 gånger under året.

Svenska språknämnden har under 1976 avgivit remissyttranden till Universitetskanslersämbetet över betänkandet "Högskole-utbildning i svenska", till Industridepartementet över Akaut-redningens betänkande om radioaktivt avfall, till Nordiska rådet över medlemsförslaget A 481/k om ett handlingsprogram för förbättrad språkförståelse i Norden och i det nordiska sam-arbetet samt över medlemsförslaget A 494/s om förenhetligad medicinsk nomenklatur i Norden.

Svenska språknämnden genomförde under året en under-sökning i syfte att kartlägga olika problem inom den språk-liga delen av svenskundervisningen i skolan. Undersökningen gjordes genom en enkät till huvudlärarna i svenska. Resultatet presenterades vid nämndens årsmöte och finns återgivet i Språkvård 4/1976. Språknämndens avsikt med undersökningen

var att skaffa sig underlag för att utarbeta nya hjälpmedel för lärarna.

Svenska språknämnden beviljades år 1975 av Socialstyrelsen ett anslag på 23 500 kronor för projektet "Sjukvårdsspråk", en undersökning av kommunikationen mellan olika slag av sjukvårdspersonal och mellan sjukvårdspersonal och patienter. Projektet har pågått under 1976 och beräknas bli avslutat under 1977.

År 1975 bildades en arbetsgrupp för förbättring och formalisering av språkvårdssamarbetet mellan Svenska språknämnden, Svenska Akademien, Tekniska nomenklaturcentralen och Sveriges standardiseringskommission. Arbetsgruppen för språkvårdssamverkan började sin verksamhet under 1976.

Nämndens tidskrift *Språkvård* har liksom tidigare utgivits med fyra nummer. Antalet betalande prenumeranter för 1977 uppgick till ca 2 700.

I nämndens skriftserie har utkommit två nya nummer, nämligen 59, *Språket i Göteborg* av Bengt Holmberg (se s. 111) och 60, *Släktnamn i Norden* (se s. 19 og 71).

En förteckning över viktigare artiklar i *Språkvård* 1976 samt över nämndens nyutkomna publikationer finns på s. 70—71.

Svenska språknämnden flyttade vid årsskiftet 1976/77 från Gamla stan till större lokaler på Birger Jarlsgatan 9, Stockholm.

Språknämndens personal har från den 1 juli 1977 utökats med ytterligare en forskningsassistent.

Arbetet på en *norsk-svensk ordbok*, en *svensk uttalsordbok*, en *nyordsbok* och en *handbok i offentlig svenska* pågår.

Sverigefinska språknämnden 1976

Sverigefinska språknämnden som bildades 1975 har under 1976 kunnat starta sin egentliga verksamhet. Nämnden har en deltidsanställd föreståndare för sekretariatet sedan september 1976. Verksamheten har under de första månaderna bestått i information om nämndens existens, språklig och terminologisk rådgivning, insamling och systematisering av sverigefinska publikationer och registrering av sverigefinska och andra termer av intresse. Detta har varit början till en samordning av det finska terminologiarbete i Sverige som hittills bedrivits bl.a. vid Statens invandrarverk och vid Stockholms universitet.

Samtidigt har nämnden i nära samarbete med de andra språknämnderna i Sverige och Finland strävat efter enhetlighet i sverigefinsk terminologi och en så stor samstämmighet som möjligt mellan finskan i Sverige och finskan i Finland. Detta har även inneburit täta kontakter med berörda myndigheter, massmedia, institutioner m.fl.

Sverigefinska språknämnden fick väsentligt förbättrade arbetsmöjligheter i januari 1977, då den kunde flytta till samma lokaler som Svenska språknämnden på Birger Jarlsgatan 9, Stockholm. Den omedelbara kontakten med Svenska språknämnden är viktig inte minst därför att en stor del av verksamheten består i att skapa finska motsvarigheter till svenska termer.

Nämndens personal har fr.o.m. den 1 februari 1977 utökats med en assistent på halvtid. Föreståndarens arbetstid utgör sex tiondelar av heltid sedan januari 1977.

Sverigefinska språknämnden beviljades år 1976 av utbildningsdepartementet i Sverige ett anslag på 50 000 kr och av

undervisningsministeriet i Finland ett anslag på 20 000 kr; båda för budgetåret 1976/77. Från Kulturfonden för Sverige och Finland har nämnden för sin verksamhet 1976/77 beviljats 40 000 och från Statens invandrarverk 10 000 kr.

Samarbeidet mellom de nordiske språknemndene i 1976

Av Ståle Løland

Samarbeidet mellom de nordiske språknemndene foregår ved faste sekretærmøter og møter mellom representanter for nemndene. Språknemndene utveksler møtereferater og publikasjoner og holder hverandre orientert om det nasjonale rådgivingsarbeidet. Sekretariatene tar kontakt med hverandre når de får språkspørsmål som har fellesnordisk interesse. Ofte dreier det seg om nye ord og uttrykk, og siktemålet er å hindre at det oppstår unødvendige forskjeller mellom de nordiske språkene.

I terminologispørsmål rådfører sekretariatene seg med de nordiske nomenklaturorganene, i første rekke Rådet for teknisk terminologi i Norge og Tekniska nomenklaturcentralen i Sverige. Samarbeidet med disse organene har blitt bygd ut de siste årene, og språknemndene får stadig flere terminologiforslag til uttalelse. Likevel er det behov for en bedre samordning av terminologiarbeidet i Norden. Her vil trolig det nordiske språksekretariatet kunne spille en viktig rolle (jf. s. 23).

Det årlige møtet mellom sekretærene i språknemndene ble holdt i Stockholm 7.—8. mai 1976. På møtet diskuterte en bl.a. nemndenes fellesprosjekter og satte opp et utkast til program for det nordiske språkmøtet.

Liste over familienavn i Norden med uttaleangivelse

Redigeringen av lista ble ferdig våren 1977, og resultatet av arbeidet er publisert i nemndenes skriftserier. Lista inneholder om lag 3 300 navn fra Danmark, Norge, Sverige og det svensk-språklige Finland. Det har vært lagt særlig vekt på å få med navn som erfaringsmessig byr på uttaleproblemer, både i hjemlandet og i grannelandene. Boka inneholder utgreiinger om

uttalen av danske, norske og svenske navn, og også om islandsk navneskikk og uttalen av finske navn.

Nyordsundersøkingen

Språknemndene har i flere år arbeidet med en systematisk undersøkning av tilveksten i ordforrådet i etterkrigstida. Arbeidet har stor betydning for den språklige rådgivingen og vil gi et interessant bilde av nyordstilveksten i de nordiske språkene. Resultatet av arbeidet skal publiseres i tre parallelle ordbøker, en for dansk, en for norsk og en for svensk. I den svenske utgaven vil en også ta med nyord fra finlandssvensk. Hvert bind skal inneholde opplysninger om tilsvarende ord i grannespråkene. På et møte i København 29.—30. november 1976 diskuterte redaksjonskomiteen spørsmål i tilknytning til publikasjonene, og la da stor vekt på å komme fram til mest mulig ensartede redaksjonsprinsipper. Etter planen skal manuskriptene være ferdig til trykking i 1978/79.

Det 23. nordiske språkmøtet

ble holdt i Húsavík på Island 20.—22. august 1976. Fra *Danmark* møtte Marie Bjerrum, Erik Hansen, Henrik Galberg Jacobsen, Allan Karker, Pia Riber Petersen, Henning Skaarup, Peter Vedde, Chr. Westergård-Nielsen, fra *Finland* Mikael Reuter, Carl-Eric Thors, Aimo Turunen, fra *Island* Bjarni Vilhjálmsson, Jakob Benediktsson, Jónas Kristjánsson, fra *Norge* Reidar Djupedal, Eyvind Fjeld Halvorsen, Alf Hellevik, Ståle Løland, Leif Mæhle, Arnulv Sudmann, Arnold Thoresen, fra *Samisk språknemnd* Alf Isak Keskitalo, fra *Sverige* Sture Allén, Karl Hampus Dahlstedt, Catharina Grünbaum, Bertil Molde, Gun Widmark.

På saklista stod bl.a. disse emnene:

1. Nordiske språkprosjekter

Ståle Løland orienterte om språknemndenes felles prosjekter og om annet arbeid av interesse for språknemndene. Han kom

bl.a. inn på flere nordiske ordlisteprosjekter: *Nordisk politisk ordbok*, *Kommunalteknisk ordliste*, *Nordisk avfallsordliste* og *Fysiske størrelsesnavn på 7 språk*. På konferansen *Nordterm 1976* hadde representanter for de tekniske nomenklaturorganene og språknemndene i Norden diskutert spørsmålet om en samordning av det nordiske terminologiarbeidet.

2. Fagspråk i allmennspråket — prioritering av arbeidsoppgaver for språknemndene

Bertil Molde innledet til diskusjon om emnet. Han pekte på at fagspråk av ulike slag mer og mer setter sitt preg på allmennspråket. Ofte kan det være vanskelig å trekke en klar grense mellom de to. Dette gjør at språknemndene må komme mer med i det fagspråk- og terminologiarbeidet som blir drevet i Norden, framholdt Molde. Og språknemndene bør komme med i arbeidet på et så tidlig stadium som mulig, slik at fagspråket blir tilpasset allmennspråket. Dette er viktig også fordi det blir stadig flere fagord og faguttrykk i dagspressen og andre massemedier.

I Sverige er det nå planer om et medisinsk nomenklaturorgan, og Molde ville prioritere arbeidet med medisinsens språk blant de fagspråklige oppgavene for språknemndene. Dessuten foreslo han arbeid med termer som angår oss alle som samfunnsmedlemmer, f.eks. ord fra områder som politikk, skatter og miljøvern.

I diskusjonen sluttet møtedeltakerne seg til Moldes syn om at nemndene bør prioritere arbeidet med medisinsens fagspråk, bl.a. fordi de praktiske forutsetningene ligger godt til rette for samnordisk terminologiarbeid på dette feltet. Ulike medisinske organisasjoner i Skandinavia samarbeider allerede, og det bør kunne bli et godt samarbeid mellom språknemndene og en eventuell medisinsk nomenklatursentral. (Etter møtet på Island har språknemndene uttalt seg om et forslag i Nordisk råd om å arbeide for en samordnet medisinsk nomenklatur i Norden. Nemndene støtter forslaget og legger særlig vekt på betydningen av å fremme en medisinsk språkbruk som vanlige folk kan forstå.) Møtedeltakerne kom også inn på andre vik-

tige områder for samnordisk fagspråkarbeid: administrasjon, arbeidsmarked og utdanning.

3. *Drøfting av Allan Karkers artikkel "Nordisk rettskrivning"*
(Språk i Norden 1976, s. 39—85)

I artikkelen presenterer Karker en systematisk oversikt over rettskrivningsendringer som ville bringe dansk, norsk og svensk nærmere hverandre. Møtedeltakerne fant at artikkelen har stor prinsipiell interesse, men var enige med forfatteren i at det neppe er aktuelt med en gjennomgripende reform av de nordiske språkenes rettskrivning. Flere gav derfor uttrykk for at samarbeidet mellom språknemndene først og fremst bør ta sikte på å bedre språkforståelsen og hindre at de nordiske språkene fjerner seg ytterligere fra hverandre.

På møtet ble det også orientert om aktuelle problemer i islandsk språkrøkt (se s. 33) og om de nordiske språks stilling på Island i undervisning m.m. (se s. 43). Det ble vedtatt å undersøke hvilke prinsipper språknemndene har fulgt i sin rådgivning, og hvilken holdning som ligger bak. Dette spørsmålet vil bli tatt opp på det nordiske språkmøtet i 1977.

Ett nordiskt språksekretariat

Av *Catharina Grünbaum*

Den snart bortemot fyrtio år gamla frågan om ett gemensamt nordiskt språkorgan har nu kommit till ett avgörande. Enligt beslut av Nordiska ministerrådet i mars 1977 skall det inrättas ett nordiskt språksekretariat. Sekretariatet skall fungera som ett samarbetsorgan mellan språknämnderna i Norden. Verksamheten beräknas kunna sätta i gång under 1978.

Tanken på att skapa någon form av gemensamt nordiskt språkorgan är faktiskt äldre än språknämnderna själva, och den har alltsedan Nordiska rådet bildades kommit att bli en av de eviga följeslagarna i rådets verksamhet. Särskilt intensiv blev diskussionen under de senast förflutna fyra åren med anledning av ett medlemsförslag om en nordisk språknämnd, väckt 1973. Förslaget stöttes och blöttes, bl.a. i samråd med språknämnderna, dock utan att man kom till någon lösning på problemet hur ett nordiskt språkorgan skulle organiseras. (Redogörelser för frågans behandling i Nordiska rådet och i språknämnderna finns i *Språk i Norden 1975* och *1976*, i kapitlet "Samarbeidet mellom de nordiske språknemndene".) Slutligen beslöt Nordiska rådet att rekommendera Nordiska ministerrådet att skyndsamt låta utreda hela frågan. Ministerrådet tillsatte 1976 en arbetsgrupp med uppgift att definiera de mest angelägna behoven av språksamarbete i Norden och att överväga åtgärder för hur detta samarbete skulle kunna förverkligas. Arbetsgruppen lade i januari 1977 fram ett förslag till organisation av ett nordiskt språksekretariat, och det fick ett mycket positivt mottagande, både i ministerrådet och i Nordiska rådet, vilket bl.a. framkom under Nordiska rådets 25:e session i mars—april. Ministerrådets beslut i saken hade följande lydelse:

"Besluttet

- a) fra 1.7.1978 at indrette et nordisk sprogsekretariat, der hovedsagelig skal have opgaver og organisation som foreslået i betænkningen fra den af EK nedsatte arbejdsgruppe, samt
- b) i budgettet for nordisk kulturelt samarbejde for 1978 at afsætte midler til det nordiske sprogsekretariats virksomhed.

Endvidere *enighed* om, at MR herved udgår fra den forudsætning, at pågældende ministerier så vidt muligt udvirker, at en ny videnskabelig stilling med henblik på nordiske samarbejdsopgaver tilføres henholdsvis Dansk Sprognævn, Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, Norsk språkråd og Svenska språknämnden samt at sekretariatsressourcer også stilles til rådighed for Íslensk Málnefnd.

Endvidere *forudsættes* at forslag til nærmere bestemmelser om det nordiske sprogsekretariat samt forslag vedrørende placeringen af sekretariatets administration forelægges MR for beslutning inden 1.7.1977.¹

Syfte och verksamhet

Det nordiska samarbetsorganets verksamhet skall ledas av huvudsyftena att *hindra att nya skillnader i onödan uppstår mellan språken och att öka språkförståelsen i Norden.*

Det område där det finns förutsättningar att hindra att de nordiska språken fjärmar sig från varandra är i första hand ordförrådet. Det blir en uppgift för språksekretariatet att i samarbete med olika termskapande organ så långt det är möjligt söka ge samnordisk gestalt åt beteckningar för nya företeelser, motsvarigheter till engelska inlån, förkortningar m.m. En liknande uppgift blir att då det rör sig om fasta termer försöka åstadkomma definitioner med samma innehåll i de olika språken.

¹ Enligt ett senare meddelande kommer denna fråga att tas upp först under hösten 1977.

Den andra huvuduppgiften för språksekretariatet blir att arbeta för att öka språkförståelsen i Norden. Inom Nordiska rådet har det under årens lopp väckts en rad olika förslag och tagits en rad olika initiativ för att öka den nordiska språkförståelsen. Det har rört sig om grannspråksundervisning, lärar- och elevutbyte, radio- och tevesamarbete, ordlistor och annat. De här initiativen har ofta behandlats isolerade från varandra, och inom Nordiska rådet väcktes 1976 ett förslag (av Gunnar Helén) att utarbeta ett handlingsprogram för samordning av dem. Det torde bli en av språksekretariatets första stora uppgifter att förbereda ett sådant handlingsprogram.

Arbetsområden och arbetsuppgifter

Det nordiska språksekretariatet är tänkt som ett samarbetsorgan mellan språknämnderna i Norden, men det skall även ägna sig åt andra språkliga uppgifter av gemensamt nordiskt intresse än sådana som språknämnderna hittills har sysslat med. Till de viktigaste uppgifterna kommer naturligtvis att höra sådant som ingår i det traditionella språkvårdsarbetet, t.ex. att försöka åstadkomma samstämmighet i språkvårds- och termfrågor, men språksekretariatet kommer också att få arbeta med en rad "språkpolitiska" frågor, dvs. olika slag av kulturpolitiska frågor med språklig inriktning.

Följande arbetsområden och arbetsuppgifter har föreslagits för det nordiska språksekretariatet. (Förslaget bygger på en förslagslista, utarbetad av Bertil Molde och presenterad i Språk i Norden 1975.)

Rådgivning

1. att vara rådgivande (och i mån av behov koordinerande) organ i språk- och termfrågor som rör mer än ett nordiskt land, såväl i förhållande till myndigheter, institutioner, företag etc. som till enskilda personer.
2. a) att vara remissorgan med uppgift att särskilt lägga nordiska aspekter på förslag till åtgärder som rör enskilda nordiska språk.

Ex.: förslag om stavningsreformer, t.ex. förslaget i Nordiska rådet om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd (A 413/k, 1973).

b) att vara remissorgan, särskilt för nordiska organisationer, i frågor som rör de nordiska språken.

Ex.: frågor som rör anslag från Nordiska kulturfonden. Förslaget i Nordiska rådet om åtgärder i fråga om det medicinska språket (A 494/s, 1976).

Terminologi och nomenklatur

3. att stödja de tekniska nomenklaturorganen och standardiseringsorganen i deras nordiska samarbete.

Ex.: granskning av termlistor o.d. (1975—1976: Kommunalteknisk ordlista, Avfallsordlista, Storhetsbenämningar inom fysiken).

4. att ta initiativ till eller medverka vid terminologiskt samarbete inom sådana områden som inte tillhör de tekniska nomenklaturorganens verksamhetsfält (t.ex. politik, arbetsmarknad, administration, utbildning, miljövärd, medicin och sjukvård, sociologi, psykologi, pedagogik).

Ex.: ordböcker av typ Nordisk politisk ordbok, Nordisk kartografisk ordbok, Norsk landbruksordbok. Arbete med en förenhetligad nordisk medicinsk nomenklatur och med sjukvårdens språk enligt medlemsförslaget i Nordiska rådet A 494/s.

Ordböcker och ordlistor

5. att ta initiativ till eller medverka vid utarbetandet av olika slag av två- eller flerspråkiga ordlistor och ordböcker mellan olika nordiska språk.

Ex.: svensk—dansk ordbok (utg. av Svenska språknämnden), svensk—norsk ordbok (under utarbetande, i samarbete mellan Norsk språkråd och Svenska språknämnden), svensk—finsk ordbok (under utarbetande, granskas av Svenska språknämnden), nordiska ordlistor för utskottsarbetet inom Nordiska rådet.

Samnordiska publikationer

6. att redigera och utge språknämndernas gemensamma årskrift *Språk i Norden*.
7. att utge ett meddelandeblad innehållande råd och rekommendationer i frågor av allmänt nordiskt intresse, redogörelser för verksamheten m.m.
8. att ta initiativ till och utge andra samnordiska skrifter.
Ex.: *Turistord i Norden* (1970), *Ryska namn, samnordiska transkriptionsregler* (1970), *Statsnamn och nationalitetsord* (1973), *Släktnamn i Norden* (1977).
9. att medverka till att resultaten av de undersökningar och det terminologiarbete etc. som det nordiska språkorganet tagit initiativ till blir publicerade på lämpligt sätt.

Möten, konferenser

10. att anordna möten för arbetsgrupper tillsatta för särskilda frågor.
11. att anordna konferenser, seminarier o.d. med deltagande av fackmän utanför språknämnderna.
Ex.: konferenser av typ Svenska språknämndens fackspråkskonferens (1975).
12. att anordna det årliga nordiska språkmötet (i samarbete med språknämnden i värdlandet).
13. att anordna möten mellan de nordiska nämndernas sekreterare och det nordiska organets tjänstemän.

Övriga frågor

Ett nordiskt språkorgan skulle också kunna ta initiativ till undersökningar och projekt inom områden av "språkpolitisk" art, bl.a. sådana som nämns i Gunnar Heléns förslag i Nordiska rådet och i somliga av yttrandena över detta förslag. Det nordiska språkorganet skulle också kunna vara samordnings- och kontaktorgan för sakkunniga inom dessa områden. De områden och uppgifter det rör sig om är t.ex.

undersökningar och forskning

14. att ta initiativ till undersökningar och forskning inom områden av samnordiskt intresse, t.ex. nordisk språkförståelse hos olika grupper, grannspråksundervisning, terminologiverksamhet, språkvård m.m.

grannspråksundervisningen

15. att följa utvecklingen av grannspråksundervisningen på alla utbildningsnivåer i de nordiska länderna och verka för att det vid utformningen av denna undervisning tas hänsyn till resultat från forskning om grannspråksundervisningen, nordisk språkförståelse, språkvård m.m.
Ex.: att informera om och eventuellt publicera resultat som lagts fram av den av Nordiska ministerrådet tillsatta arbetsgruppen för projektet "Nordisk grannspråkundervisning".

universitetsundervisningen

16. att verka för ökat nordiskt samarbete inom universitetsundervisningen i (nordisk och allmän) språkplanering, terminologiverksamhet, språkvård m.m.

massmedierna, bokförlagen

17. att verka för att resultaten av undersökningar av den nordiska språkförståelsen uppmärksammas vid t.ex. utformningen av programpolitiken i radio och TV.
18. att i samarbete med radio- och TV-företagen i Norden öka möjligheterna till breddning och fördjupning av kunskaperna i de nordiska grannspråken.
19. att intressera pressen i de nordiska länderna för den nordiska språkgemenskapen, t.ex. genom att försöka få tidningarna att i större utsträckning än hittills ta in artiklar och notiser på grannspråken (gäller givetvis främst Danmark, Norge och Sverige).
20. att intressera bokförlag i Norden för en sådan språklig utformning av olika danska, norska och svenska fack-

böcker att de kan läsas över hela Norden (i en och samma utgåva), ev. efter komplettering med särskilda korta ordlistor, som det nordiska språkorganet kan hjälpa till att utforma.

handlingsprogram för ökad språkförståelse i Norden

21. att utforma det föreslagna handlingsprogrammet och föreslå åtgärder för dess förverkligande.

Organisation

Det förslag till organisation av det nordiska språksekretariatet som arbetsgruppen lade fram kan närmast betecknas som en sammanslagning av väsentliga delar av å ena sidan det förslag som presenterades av Bertil Molde vid ett möte mellan språknämnderna och Nordiska rådets kulturutskott 1974, å andra sidan språknämndernas gemensamma förslag från 1975 (se Språkvård 3/1975 och Språk i Norden 1975).

Det nordiska språksekretariatet kommer att organiseras så, att en samnordisk sekreterare svarar för administration, samordning, kontakt, information m.m. I den övriga verksamheten är det meningen att denne sekreterare skall bistås av särskilda nordiska sekreterare vid de nationella språknämnderna i Danmark, Finland, Norge och Sverige.

Den löpande verksamheten sköts vid ett fast kansli, som skall förestås av den samnordiske sekreteraren. Denne kommer att vara nationellt obunden; arbetsgruppen har i sitt betänkande framhållit att det är viktigt med en samnordisk sekreterare som inte är knuten till någon särskild nämnd, utan som har ett lika stort ansvar gentemot alla språknämnderna i Norden. Själva kansliet kommer dock av praktiska skäl att förläggas i anslutning till endera av den danska, den norska eller den svenska nämnden: verksamheten kräver tillgång till bibliotek, arkiv, ordsamlingar m.m., och den nära, dagliga kontakten med ett språkvårdsorgan är också betydelsefull. Till vilken nämnd kansliet skall förläggas är dock ännu inte bestämt. Det har också föreslagits att frågan om kansliets placering med vissa

jämna mellanrum skall kunna omprövas. Närmare bestämmelser om sekretariatets verksamhet och om placeringen av kansliet kommer att fastställas av ministerrådet under 1977.

Styrelsen för sekretariatet skall enligt förslaget bestå av representanter för alla de nordiska språknämnderna eller motsvarande organisationer, dvs. den danska, den finska, och den finlandssvenska nämnden, den färöiska akademien, det grönländska språk- och rättskrivningsutskottet, den isländska nämnden, den norska nämnden (bokmål och nynorsk), den svenska, den samiska och den sverigefinska nämnden, inalles elva medlemmar.

Styrelsen kommer att ha ett arbetsutskott bestående av fyra medlemmar representerande Danmark, Finland, Norge och Sverige.

Styrelsen förutsätts sammanträda en gång om året, i samband med språknämndernas årsmöte. Arbetsutskottet sammanträder två gånger om året och sekreterarna fyra, varav två gånger tillsammans med arbetsutskottet. Man har föreslagit att den isländska nämnden, om det anses behövt, skall vara representerad vid åtminstone ett av sekreterarmötena.

Kostnader

Driften av kansliet, den samnordiske sekreterarens lön, mötena (utom styrelsemötet), tryckkostnader o.d. skall betalas med nordiska medel. Årskostnaden (1976 års lönenivå) har beräknats till 420 000 dkr. För verksamheten under 1978 (ett halvt år) har 220 000 dkr beviljats i den nordiska kulturbudgeten.

De nordiska sekreterarna vid de nationella nämnderna kommer att betalas av varje land för sig. För den isländska språknämnden, som hittills saknat sekretariat, har man föreslagit att det ställs medel till förfogande för sekretariatsuppgifter, så att nämnden därmed också bättre kan delta i det nordiska arbetet.

Status

Det nordiska språksekretariatet kommer i likhet med andra samnordiska kulturorgan att inrättas av Nordiska ministerrådet.

Det kommer att vara jämställt med språknämnderna och inte överordnat dessa. Styrelsemedlemmarna utses av ministerrådet efter förslag från språknämnderna. Det blir styrelsen som fastställer riktlinjerna för verksamheten och som ser till att de följs.

Med den ställning det nordiska språksekretariatet får kommer det inte att kunna göra ingripanden i ett enskilt språk utan att vederbörande språknämnd samtycker till det. Sekretariatet kommer inte heller att mot en nationell nämnds vilja kunna ålägga denna nämnd att vidta åtgärder som rör det språk som nämnden representerar.

Genomförande

Det nordiska språksekretariatet beräknas som nämnts kunna börja sin verksamhet under 1978. Kansliet och den samnordiske sekreterarens tjänst inrättas från den 1 juli det året. När tjänsterna för de nordiska sekreterarna vid språknämnderna kan inrättas är ännu delvis ovisst. Ministerrådet har i sitt beslut sagt sig utgå från att respektive ministerier så långt möjligt verkar för att en ny vetenskaplig tjänst tillförs Dansk Sprog-nævn, Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, Norsk språkråd och Svenska språknämnden. Varje land kommer alltså att självt bestämma när den nordiska tjänsten där skall inrättas. Det kommer dock att ske tidigast ett år efter det att kansliet har börjat sin verksamhet.

Litteratur:

Nordiskt språksekretariat. Betänkande avgivet av arbetsgruppen för utredning av språkvårdssamarbetet i Norden. Nordisk utredningsserie (NU-serien) A 1977: 1.

Tillägg

Sedan denna artikel skrevs har Nordiska ministerrådet beslutat att sekretariatets kansli tills vidare skall förläggas i anslutning till Norsk språkråd. Dansk Sprog-nævn kommer att i styrelsen ha två representanter (mot en i förslaget).

Aktuelle problemer i islandsk sprogrøgt

Af *Jakob Benediktsson*

Moderne islandsk indtager som bekendt på flere måder en særstilling blandt de skandinaviske sprog. Lad mig straks i begyndelsen nævne nogle punkter som alle mere eller mindre har bidraget til at skabe problemer for islandsk sprogrøgt i nutiden.

1) Islandsk er et gammelt sprog, "et arkaisk idiom" kaldte Paul V. Rubow det for mange år siden. Det vil sige at sproget stort set har beholdt det oldislandske formsystem uden væsentlige ændringer, og at hovedmassen af det gamle ordforråd endnu er levende eller i det mindste forståelig, sådan at man endnu uden større besvær kan læse hele vor litteratur fra dens begyndelse, i hvert fald når den trykkes med normaliseret eller moderniseret retskrivning.

2) Netop dette faktum har været et af den islandske purismes stærkeste argumenter i dens stræben for at bevare sproget "rent", som man ofte siger. Det vil sige at purismens stræben har været at undgå optagelsen af fremmedord og erstatte dem med nydannelser. Den samme argumentation ligger bag bestræbelserne for at bekæmpe alle ændringer i det gamle formsystem, selv ændringer der for længst har vundet indpas i det talte sprog.

3) Som følge heraf har de skolegrammatikker man har brugt her i landet, været meget konservative i deres opbygning, hovedsagelig bygget på det 19. århundredes puristiske og historiske synsmåder. Den retskrivning som indførtes i 1929, var også konservativ og på visse punkter mere konservativ end den tidligere retskrivning, idet den lagde hovedvægten på en slags etymologisk ortografi som i flere tilfælde ikke tog noget hensyn til århundreders lydige udvikling.

4) Den revolutionære ændring der er sket i det islandske samfund inden for den sidste menneskealder og navnlig i tiden fra og med sidste verdenskrig, har skabt et enormt behov for nye betegnelser på snart sagt alle livets områder. Hermed mener jeg ikke blot teknisk eller fagligt sprog i snævrere forstand, men også menigmands sprog. Fra at være et halvvejs middelalderligt bondesamfund er vi i løbet af nogle få årtier ved at blive et moderne mekaniseret og industrialiseret samfund, hvor langt over halvdelen af befolkningen nu bor i byer. Vore omgivelser, arbejdsmetoder og sociale forhold er totalt ændrede fra hvad de var bare i min barndom. Det er ikke mere de samme ting vi taler om.

Det turde være indlysende at de punkter jeg her har nævnt må give anledning til voksende problemer for islandsk sprogrøgt. Men lad mig sige det straks: der er stadig delte meninger om hvordan disse problemer skal løses, og nogen officielt formuleret sprogpolitik er der ikke tale om. Purismen må siges stadig at være herskende i skriftsproget og overvejende i undervisningen, bl.a. på grund af konservative lærebøger.

Når mange udlændinge har svært ved at forstå den islandske purisme og ser en slags isolationisme eller et udslag af islandsk stædighed i den, så kan det skyldes at man ikke har forstået dens historiske baggrund. Da islandske oplysningsfolk i slutningen af det 18. årh. begyndte at udgive bøger og tidsskrifter for at oplyse den islandske menigmand om samtidens nye ideer og undervise i praktiske kundskaber, stod de over for det problem at finde nye ord til at udtrykke det de ville sige. Der er næppe tvivl om at de har kendt lignende strømninger i Danmark, hos forfattere som Eilschow og Sneedorff, men de havde også et andet forbillede: de kendte den gamle islandske litteratur, og dér fandt de et rigt og facetteret sprog som de ville bruge som mønster. Hertil kom også et andet og mere praktisk synspunkt. Det kunne simpelt hen ikke nytte noget at skrive om alle de nye ting de skulle oplyse folket om, i et sprog der var fuldt af fremmedord, for det ville ganske enkelt ikke blive forstået. Derfor kunne de heller ikke bruge embedsmændenes sprog, som ofte var fuldt af danismer og

var udformet i en besværlig kancellistil som menigmand havde svært ved at fatte. Disse synspunkter blev ligefrem opstillet som et program ved stiftelsen af det første islandske litterære selskab, Lærdómslistafélagið, i 1779, hvor det siges at selskabet skal bevare den "norrøne tunge" og forsøge at rense den for fremmede ord og talemåder som nu er begyndt at fordærve den. — I selskabets skrifter blev da også lanceret en lang række sproglige nydannelser; selv om de færreste af dem viste sig levedygtige, så var der med dem dannet et mønster som senere tider optog som forbillede, og de ofte klodsede nydannelser blev afløst af andre og bedre. Sprogfornyerne i det 19. årh. føjede et nyt moment til: de gik direkte til talesproget, som det taltes af landbefolkningen; derfra hentede de nye og levedygtige impulser, fra et talesprog der var forholdsvis lidt påvirket af ældre tiders danskprægede skriftsprog. Disse to kilder: talesproget og det gamle litteratursprog blev således basis for det skriftsprog som blev skabt i løbet af det 19. årh. Og endnu et moment skal ikke glemmes: sprogfornyelsen blev et vigtigt led i selvstændighedskampen, oppositionen mod danismer i sproget var parallel med den vågnende nationalitetsfølelse. Tilslutningen til det gamle litteratursprog blev imidlertid grundlaget for en konservatisme i retskrivning og lærebøger i formel grammatik, som i virkeligheden har holdt sig til vore dage.

Men det praktiske synspunkt som jeg nævnte før, har faktisk stadig sin gyldighed, selv om der nu til dags findes større sprogkundskaber hos folk. Man søger stadig at forklare nye begreber på islandsk og give dem islandske betegnelser, sådan at også menigmand kan snakke med om dem. Denne stræben hænger sammen med at man stadig anskuer det islandske sprog som en helhed, vil undgå en kløft mellem dagligsproget og et sprog der nærmer sig teknisk jargon, fuldt af fremmedord som almindelige mennesker ikke forstår. Dette synspunkt gælder endnu hos de fleste islændere, i hvert fald når det drejer sig om sprogstof der indgår i det daglige talesprog.

Men kan et sådant synspunkt nu også gennemføres i et samfund som det islandske der gennemgår en omvæltning på alle områder? Hvad angår ordforrådet er dette spørgsmål

måske det mest aktuelle i islandsk sprogrøgt i dag. Strømmen af nye begreber er stadig voksende, og nydannelserne har svært ved at holde trit med dem. Mange fremmedord har da også i de sidste årtier vundet indpas i islandsk, som regel dog islandiseret til en vis grad, sådan at deres fonetiske form ikke strider mod det islandske lydssystem. Men langt fra alle sådanne ord har opnået generel anerkendelse i skriftsproget. I flere tilfælde bruges hyppigt et fremmedord i normalt talesprog, hvor et nydannet islandsk ord foretrækkes i skriftsprog, i hvert fald af mere puristisk indstillede skribenter. Man kan nævne eksempler som *traktor*, som er det almindeligt brugte ord i talesprog, mens *dráttarvél* er hyppigt i skriftsprog; *hreyfill* for motor bruges oftest — også i talesprog — om motorer i flyvemaskiner, sjældent om biler, hvor det oftest hedder *mótor* eller *vél*, og næsten aldrig om både, de hedder normalt *mótorbátur* eller *vélbátur*. Af sådanne dubletter findes der mange, og ofte eksisterer de side om side i lang tid, men som regel vil talesprogsordet sejre til sidst.

Den strenge purisme der helt ville bandlyse fremmedord fra islandsk, har næppe mange fortalere nu til dags. Der er en større forståelse for det synspunkt, at fremmedord der kan indpasses i det islandske fonetiske og morfologiske system ikke behøver at være noget onde eller på nogen måde farlige for sproget som helhed, forudsat at de ikke fortrænger gamle og gode islandske ord. Det er også klart at et fremmedord af den art er at foretrække for en klodset og uhåndterlig nydannelse. Endelig må man skelne mellem de ord som indgår i eller øjensynlig kommer til at indgå i det almene sprog, og rene tekniske termer som udelukkende bruges af specialister og fagfolk i snævrere forstand. At disse folk bruger flere fremmedord end menigmand er uundgåeligt; de har som regel lært deres fag i udlandet og dermed den dér gængse terminologi, som de kan anvende så længe de blot henvender sig til fagfæller. Det har først betydning for almensproget i det øjeblik de skal til at gøre rede for deres faglige områder for menigmand. Men så bliver det også aktuelt at finde adækvate udtryk på islandsk som kan blive forstået af ikke-fagfolk.

På dette område er der endnu meget at gøre, eller rettere

sagt, det meste er endnu ugjort. Der findes ganske vist nogle ordsamlinger som indeholder nydannelser (f.eks. Nýyrði I—IV og Sig. Guðmundssons Tækniorðasafn), men de er begrænset til visse områder, og en del af stoffet er i virkeligheden kun forslag, hvoraf en betydelig del er faldet død til jorden. Enkelte fag har udfoldet en prisværdig energi i at udgive ordlister over tekniske termer; især må man her nævne elektroingeniørerne som har udgivet flere af den slags ordsamlinger. De har vist sig særdeles nyttige, meget af deres ordforråd er indgået i skolebøger og derfra kommet ind i det almene sprog. Noget lignende er tilfældet med flere forfattere af skolebøger og almindelige oplysende skrifter. De har lanceret en mængde nye ord som ofte er slået an og blevet gængse i almindeligt sprog. Men denne virksomhed lider af den mangel at der ikke findes nogen central registrering af nydannelser, ingen tekniske ordbøger, ud over de ordsamlinger jeg har nævnt. Her ligger en stor uløst opgave som det ville være naturligt at det islandske sprognavn tog sig af. Men desværre har nævnet aldrig haft midler til nogen større indsats på dette område, vi har måttet nøjes med at være rådgivende og hjælpende for de instanser der har beskæftiget sig med arbejde af denne art. Mit indtryk er at der inden for flere fag er en voksende forståelse for nødvendigheden af at sætte sådanne arbejder i gang, og man må håbe at denne voksende forståelse vil give sig udslag i et tilsvarende pres på de bevilgende myndigheder for at skaffe penge til en betydelig indsats på dette yderst vigtige område.

Jeg antydede før at purismen også strakte sig til en betydelig konservatisme på andre af sprogets områder end selve ordforrådet. Dette gælder både retskrivning, morfologi og syntaks. Som allerede nævnt har vi siden 1929 haft en ret konservativ retskrivning, som jeg ikke skal gå nærmere ind på, men jeg vil blot nævne et enkelt træk som viser konservatismens styrke. For et par år siden blev brugen af bogstavet z afskaffet samtidig med et par mindre ændringer i retskrivningen. I retskrivningen af 1929 blev reglerne for dette bogstavs benyttelse bestemt ud fra rent etymologiske grunde, selv om det ikke har repræsenteret nogen fonetisk realitet i mange hundrede år og først blev optaget igen i det 19. årh. i tilslutning til det ældste

islandske litteratursprog. Det havde imidlertid vist sig så vanskeligt at gøre reglerne om z begribelige for små børn at man for længe siden havde opgivet at undervise i dem i børneskolen. Men ikke desto mindre vakte afskaffelsen af dette bogstav voldsomme protester, og der har tilmed været et forslag fremme i Altinget om at indføre det igen, men sagen nåede ikke at blive færdigbehandlet i sidste Altingssamling. Dette er blot et eksempel på hvor følelsesladet diskussionen kan blive, selv når det blot drejer sig om en tilsyneladende ret ligegyldig detalje i retskrivningen.

Retskrivningsspørgsmål har imidlertid kun indirekte noget med purismen at gøre. Noget helt andet gælder morfologiske og syntaktiske spørgsmål. Her har den officielle holdning været at nægte at anerkende en række ændringer, som i nogle tilfælde er flere århundreder gamle i talesproget og har været almindelig brugt også i skriftsprog indtil det 19. århundredes konservative normalisering. Det drejer sig bl.a. om visse bøjningsformer som dels er ændret, dels forsvundet fra talesproget, uden at dette er anerkendt i skriftsprog. Noget lignende er tilfældet med visse fonetiske ændringer som heller ikke er anerkendt i skriftsprog. Lignende fænomener er naturligvis velkendte fra de andre nordiske sprog, ligesom det faktum at skriftsproget i visse tilfælde har kunnet bremse eller — helt eller delvis — standse nogle af disse ændringer. Fra islandsk kan man f.eks. nævne bøjningen af de gamle ia-stammer, ord som *læknir*, *hellir* osv. som gradvis mistede deres gamle bøjning og i hvert fald fra det 17. årh. gik over til at beholde endelsen *-ir* gennem hele bøjningen (gen. sg. *læknirs*, nom. pl. *læknirar*). I mere end hundrede år har denne bøjning været så at sige bandlyst fra skriftsproget, men den er stadig almindelig i talesprog, selv om skolelærde folk måske søger at undgå den; i visse ord er den dog stadig enerådende. Et andet eksempel er den store vaklen mellem forskellige bøjningsformer i talesproget, hvor skriftsproget kun anerkender én form. På dette område savner vi imidlertid næsten helt undersøgelser af moderne talesprog, og skriftsproget lader os her ganske i stikken. De levende, afvigende former bliver systematisk udryddet af flittige korrekturlæsere i alle tryksager, de afvigende

former bliver betragtet som rene sprogfejl, i hvert fald hvis de kommer på tryk. Her trænger vi til grundige undersøgelser af talesprogets system, før man kan gå så vidt som til at foreslå ændringer af den gængse morfologiske normal. At den på flere punkter trænger til en revision, nærer jeg i og for sig ingen tvivl om, men det ville være forhastet i dag at fremsætte bestemte forslag, før de er underbygget med en række undersøgelser. At skriftsproget ikke har været i stand til at bremse en fonetisk ændring har vi et tydeligt eksempel på i udviklingen af *hv-* i forlyd. Denne lyd udtales nu i størstedelen af landet som *kv-*, en udvikling, som først synes at være begyndt for alvor i det 18. årh., men aldrig er trængt ind i skriftsproget. Selv i løbet af de sidste årtier, med stærkt forøget skoleundervisning og læsning, har *kv-*udtalen bredt sig kraftigt, sådan at den nu må siges at være dominerende i Reykjavík, hvilket betyder at den ældre udtale (*[χw-]* eller *[χ-]*) kun holder sig på et begrænset område. Dette foruden flere eksempler fra morfologien er en advarsel til dem der tror på skriftsprogets konserverende rolle.

Om ændringer i syntaktiske forhold gælder nogenlunde det samme som om morfologien. Der er ingen tvivl om at talesproget på flere punkter afviger fra den gængse norm som doceres i skolerne og fastholdes i skriftsproget. Som eksempel kan nævnes brugen af konjunktiv, kasusbrug ved visse verber osv. Men her gælder det samme som jeg sagde før: vi ved for lidt om disse afvigende formers udbredelse og frekvens. Også på dette område trænger vi hårdt til grundige undersøgelser for at blive klar over hvordan stillingen er. Der er ingen tvivl om at der på begge de felter jeg her har nævnt, er en betydelig generationsforskel i brugen. Den unge generation som er vokset op i et bysamfund, har en helt anden sproglig baggrund end den ældre som for en overvejende del var vokset op på landet eller i små fiskerlejer. Den ældre generation lærte sproget først og fremmest i hjemmene, under arbejde sammen med voksne, først senere kom den i berøring med de nye krav som det ændrede samfund stillede til sproget. Den unge generation i byerne er, med hensyn til udformningen af talesproget, i langt højere grad henvist til skolerne og de jævnaldrende, men disse kræfter trækker ofte i hver sin retning. Vi ser det bl.a. af at

der i de sidste årtier er opstået en betydelig slangdannelse blandt unge mennesker, især i Reykjavík. Dens ordforråd er endnu kun i ringe grad blevet undersøgt, selv om enkelte skønlitterære forfattere har forsøgt at benytte sig af slangudtryk i romaner og fortællinger, og nogle skolelærere har samlet eksempler på slang blandt deres elever. Man må dog, ligesom i andre sprog, regne med at visse af disse slangudtryk efterhånden vinder indpas i normalsproget, selv om en stor del af dem er modepræget og kun har en kort levetid.

Den unge generations ordforråd er således i et ret betydeligt omfang et andet end det ældre slægtleds. Der er ikke blot tale om den berømte generationskløft, årsagen er først og fremmest ændringen af samfundsforholdene, udviklingen fra et bondesamfund til et bysamfund med alt hvad deraf følger. Hertil kommer yderligere en meget kraftigere påvirkning fra fremmede sprog — især engelsk — gennem film, fjernsyn og radio, den yderst populære pop-musik ikke at forglemme.

Denne kombination som jeg her har skitseret: talesprogets afvigelser fra den mere eller mindre konservative norm i ordvalg, morfologi og syntaks, den sproglige generationskløft, samt dannelsen af slang hos den unge generation, danner således kernen i de problemer islandske sprogrøgt står overfor i dag. Vi har hidtil regnet det for et særligt gode ved islandsk, at der ikke har været tale om nogen kløft mellem talesprog og skriftsprog, at der ikke har været tale om noget rigssprog over for dialekter eller socialt bestemte sproggrupper. Men det er et spørgsmål om denne tilstand ikke er i fare for at blive ændret. En alt for streng sproglig konservatisme indebærer den fare at skriftsproget fjerner sig for meget fra det talte sprog, at der skabes et skel mellem dem som har lært at udtrykke sig på det konservative skriftsprog, og dem som ikke har opnået den samme færdighed. Den islandske purisme var oprindelig, og er til dels endnu, et forsøg på at undgå netop en sådan kløft, og det må siges at den i vidt omfang har undgået det problem som er velkendt fra andre lande, at f.eks. avisartikler er skrevet i et sprog som er yderst vanskeligt forståeligt for menigmand, ikke mindst på grund af en overvældende brug af fremmedord. Men den konservative purismes fare ligger på den anden side

i at fornægte de sproglige ændringer der virkelig er sket i det levende sprog, betragte dem som absolutte fejl og prøve på at udrydde dem.

Den vigtigste opgave for islandsk sprogrøgt i denne situation er at finde en middelvej. Det gælder så vel problemet fremmedord som ændringer i selve sprogsystemet. Det ville være misvisende at sige at den strenge konservatisme er enerrådende i folks indstilling til sproget. Et voksende antal skribenter og sprogfolk gør sig klart at en konservativ purisme af strengeste slags ikke er gennemførlig. Problemet bliver derfor at finde fornuftige kompromiser som ikke åbner alle døre på vid gab for strømme af fremmedord, ikke anerkender alle afvigelser fra normen blot fordi de er afvigelser, uden at vide noget om deres udbredelse. Herom tror jeg i virkeligheden de fleste islandske sprogfolk i princippet er enige, selv om de har været uenige i forskellige detailspørgsmål. Den store vanskelighed er, som jeg før har nævnt, at vi mangler undersøgelser af talesproget i dag, og at vi mangler midler til at koordinere det arbejde som er blevet gjort og er ved at blive gjort for at skabe en islandsk terminologi på en lang række områder. Det skal ikke være nogen hemmelighed at i de år jeg har siddet i det islandske sprognævn, har jeg hele tiden følt det særdeles frustrerende ikke at have været i stand til at gøre nogen virkelig indsats på dette felt. Personlig har jeg ikke haft tid til meget på grund af andet arbejde, og det samme gælder mine kolleger, og de midler vi har haft til rådighed, har ikke strakt til at have lønnet arbejdskraft i noget nævneværdigt omfang.

Men de problemer jeg her har antydnet, bliver mere og mere påtrængende og man må virkelig håbe at der må findes en løsning i nær fremtid. Man kunne tænke sig et nærmere samarbejde mellem sprogfolk, lærere på alle skoletrin og de fagfolk der arbejder med nye fagområder, for at organisere de vigtigste forarbejder der kræves, og for at lægge pres på de bevillende myndigheder for at skaffe de nødvendige midler til arbejdet.

Denne oversigt som jeg har forsøgt at give, er blevet til en slags jeremiade i anledning af de ting der ikke er blevet gjort

her i landet. Som en smule modvægt skal jeg til slut nævne et lyspunkt. Igennem mit arbejde ved det islandske ordbogsinstitut har jeg fået tydelige beviser for at folks interesse for sproget er meget udbredt og meget stor. Her tænker jeg først og fremmest på de reaktioner som vi, medarbejderne ved ordbogen, har fået på vore radiocauterier om islandsk sprog, hvor vi også jævnlig får indflettet en del principielle betragtninger om sproglige spørgsmål. Det har været en ret udbredt forestilling hos menigmand at der kunne opstilles absolutte regler for hvad der er rigtigt sprog, at en sådan norm er en uforanderlig størrelse. Denne forestilling er naturligvis baseret på den konservative purisme. Men jeg tror at denne forestilling ikke mere er så udbredt som den har været. Om vi ordbogsfolk har bidraget til at undergrave den, ved jeg ikke, der har også været mange andre faktorer der har virket i samme retning. Men jeg ser heri et tegn på voksende forståelse for de synspunkter jeg nu har skitseret, en forståelse af at der *er* virkelige problemer for islandsk sprogrøgt i dag, og at disse problemer hverken kan løses ved at lukke øjnene for de sproglige ændringer eller ved at kaste alle gamle normer over bord.

Dansk og de andre nordiske sprog på Island

Af Peter Søby Kristensen

Den væsentligste hensigt med de følgende sider er at orientere om hvorfor og hvordan der undervises i dansk som fremmedsprog på Island. Den oplysning at dansk er første fremmedsprog og obligatorisk i skolen fra 4. skoleår og frem til studentereksamen, virker ofte overraskende selv for mennesker med kendskab til og interesse for sprog i Norden. Den medfører derfor normalt ikke blot et behov for flere konkrete oplysninger, men også ofte for en detaljeret perspektivering. Derfor er denne artikels informationer sat ind i en passende ramme af nordiske sprogproblemer. For en ordens skyld skal det bemærkes at den der sætter rammen op er dansk statsborger med islandsk ansættelse, men at problemet så vidt muligt belyses bredt nordisk.

En artikel der trykkes i "Sprog i Norden" bør næppe stille spørgsmål ved den semantiske holdbarhed af ordet Norden, men snarere med tanke på læserskaren gå ud fra som sikkert at der findes nordiske organer og organisationer der i deres hverdag fungerer upåvirkede af en muligvis manglende kongruens mellem et geografisk, økonomisk, kulturelt og sprogligt Norden.

På den anden side antyder artiklens titel at det er i sine grænseegne nordiske sprog og nordisk kultur må afprøve sin politiske holdbarhed. Længst væk fra de fælles fjernsynsbølger og langt væk fra problemer om *nabosprog* som ofte fylder sprogpoltiske rapporter i Norden uproportionalt meget.

Island har for længst fået mulighed for at gå sejrrigt ud af kampen for at finde sin sproglige og kulturelle identitet — den kamp som for tiden ud kæmpes af fx samer og eskimoer. Det

har også længe været muligt for Island at besinde sig på hvordan man bedst løser det isolationsproblem der følger efter at man har sikret sin identitet — et problem der er udtalt for finsktalende i Finland såvel som i Sverige, og som måske snart kan blive aktuelt for Færøernes vedkommende. Island er nået så langt at man har mulighed for selvstændigt at træffe beslutninger om balancen mellem nordisk og international kontakt. Denne begunstigede stilling viser sig ikke blot i en relativt udbredt interesse for nordiske problemer. Den viser sig også tydeligt i lovgivningen og i den praktiske sprogpolitik.

Fundamentet for Islands sproglige selvstændighed er foreningen af en velbevaret kulturel tradition og en puristisk holdning. Idealet er en hel nation af mennesker med stor sproghistorisk kyndighed og lyst til aktiv deltagelse i en løbende debat om sprogriktighedsproblemer — et ideal som måske kan være sværere at realisere i et urbaniseret og delvist industrialiseret samfund end i et bonde- og fiskersamfund. I modersmålsundervisningen viser den ideelle fordring sig gennem en intensiv dyrkelse af det gode og smukke sprog. Modersmålslærere fra de andre nordiske lande kan — alt efter temperament og meninger — blegne af misundelse eller rædsel over et nordisk land hvor et normativt syn på retskrivning og sprogbrug ikke er en uartighed men er realiseret virkelighed. Men de bør nok være opmærksomme på at mens sprogrøgterne nogenlunde let vandt kampen mod uskyldige danismer som "fortov", så er det ulige vanskeligere at udrydde de angelsaksiske vaner og varer — "party", "coke" — som gennem massemediernes buldres ind i elevernes bevidsthed. Og her har vi en af forklaringerne på at det tidligere herresprog nu oplever sin renæssance. Perspektivet i danskundervisningen set ud fra en islandsk synsvinkel forekommer klar nok: uden et nordisk sprog placeret som udbredt og styrket fremmedsprog i undervisningen vil Island reelt miste sin tilknytning til Norden. Spørger man omvendt hvilket perspektiv dette rejser for Danmark/Norden kan det straks være vanskeligere at finde svar. Men at søge efter dette svar kan nok fortælle os noget om hvad Norden er, og det svar kan vi vel få god brug for at give os selv og vores minoriteter.

Det er således klart at Islands sproglige identitet hænger dybt

sammen med den nordiske kultur som Island i fortiden selv har ydet så meget til. Men det er lige så klart at ethvert håb om at fastholde forbindelsen med de øvrige nordiske lande i dag er fast knyttet til et sikkert og udbredt kendskab til i hvert fald ét af de øvrige nordiske sprog. Al erfaring fra 50erne og 60erne har vist at den engelsk/amerikanske påvirkning gennem film, TV og popmusik er så massiv at det ikke bliver vanskeligt at få lært befolkningen at klare sig på verdenssproget. (Fx har i de sidste år over 70 % af TV-udsendelserne på et fremmed sprog været på engelsk, mod 14—15 % på et nordisk, heraf 4 % på dansk). Til gengæld er det lige så klart at det er nødvendigt at man fra skolens side med energi arbejder for at det nordiske fremmedsprog ikke skal gå tabt med heraf følgende katastrofale konsekvenser for Islands deltagelse i det nordiske samarbejde over en bred front. For at afbalancere de to fremmedsprog rimeligt over for hinanden har man valgt at placere dansk allerede i 4. klasse i grundskolen, og så tidligt som man mener at det er forsvarligt i forhold til modersmålet. Eleverne har så to år, så at sige i fred og ro med dansk som fremmedsprog og i en alder hvor de skulle være åbne, nysgerrige og modtagelige, inden de begynder med engelsk i sjette skoleår. Da der er tale om en reform der endnu knap er gennemført i hele skoleforløbet vil det være for tidligt nu at sige noget om hvorvidt det vil lykkes at modvirke den traditionelle holdning fra de seneste årtier til dansk som et svært, latterligt og uanvendeligt sprog, og i stedet gøre det til et brugssprog for andre end de der tilhører en beskedne gruppe af højtuddannede. Den øjeblikkelige udvikling, som den fremgår af nyere holdningsundersøgelser, går dog klart i retning af en rimelig balance mellem de to sprogs prestige.

Man kan rejse spørgsmålet om hvorfor det skal være *dansk* der er Islands nordiske fremmedsprog. Der er blevet argumenteret for de andre nordiske sprog med forskellige begrundelser. Historiske og økonomiske argumenter fremføres til fordel for norsk, men tanken støder på det vanskelige valg mellem bokmål og nynorsk. Sveriges status som den folkerigeste nordiske nation, ofte forrest i udviklingen, har været

begrundelse for at foretrække svensk, mens enkelte vil foretrække finlandssvensk som det nordiske sprog der skulle forstås bedst af flest. Jeg skal ikke som dansk og på dette sted vurdere denne debat nærmere, så meget mindre som den synes at have fundet såvel sin parlamentariske som pædagogiske afklaring. At dansk historisk set er blevet Islands nordiske fremmedsprog medfører ikke blot at der findes et allerede uddannet lærerkorps — omend der er behov for efteruddannelse — det medfører også at der er en langvarig tradition for dansk som fagligt fremmedsprog inden for områder hvor der ikke er ressourcer til at anvende islandsk, fra filosofikum over jura til sømandskundskab og sygepleje. Men det er vigtigt at fastholde at det i dag er som nordisk sprog man har valgt dansk. For det første er det undervisningens erklærede mål at bringe eleverne så langt frem i deres kundskaber i dansk at de herudfra i hvert fald med hensyn til lytte- og læsefærdighed kan klare sig på norsk og svensk. For det andet søger man at tage hensyn til den gruppe børn der allerede besidder kendskab til norsk eller svensk fx gennem ophold i de pågældende lande og/eller gennem norsk/svenske forældre. Disse børn kan i det omfang det er praktisk gennemførligt — og det er det desværre kun i det folketætte Reykjavíkområde — modtage undervisning i et af de andre sprog, således har i de seneste år 0.5 % valgt at melde sig til grundskolens afsluttende eksamen i norsk eller svensk i stedet for dansk. Man kan således med en vis berettigelse sige at det ikke er for at spille den gamle kolonimagts nyimperialistiske rolle at dansk er centralt placeret i den islandske skole, men for at sikre det varige nordiske tilhørsforhold som er en vital del er Islands kultur og ønske om selvstændighed.

I den følgende gennemgang af omfanget og indholdet af danskundervisningen på Island er der foretaget visse generaliseringer som har deres årsag i at reformen af Grundskolen endnu ikke er helt gennemført, og at en reform af uddannelserne for de 16—19-årige formodentlig er på trapperne. Overgangsordninger og lokalt betingede undtagelsestilfælde er således ikke omtalt.

I grundskolens midterste del — 4. til 6. klasse — omfatter

danskundervisningen 3+3+2 timer om ugen og gives til årgange på hver 4 300 elever spredt på 250 skoler, og den varetages af ialt omkring 500 lærere. I modsætning til tidligere lægges hovedvægten i begyndelsen helt på lyttefærdigheden, og audiovisuelt materiale indgår som fast bestanddel overalt. Talefærdighed og kendskab til visse grammatiske fænomener indarbejdes gradvis gennem et varieret arbejde med mange forskellige undervisningsmaterialer, mens endelig læsefærdighed og skrivefærdighed tilgodeses med lav prioritet, dvs. at materialet giver muligheder for den enkelte elev for at udvikle færdighederne, men der stilles kun få deciderede krav til klasserne som helhed. Ved slutningen af 6. klasse skulle eleverne magte talesproget i et omfang der sætter dem i stand til at klare sig sprogligt fx i en dansk families almindelige hverdag, mens deres læsefærdighed skulle være nået et niveau der tillader brug af danskproduceret "let-at-læse"-materiale; af aldersmæssige grunde er det ofte materiale der er fremstillet til brug for læseretardedede danske elever (fx "Den sorte folkevogn"). Det er dog muligt for eleverne langt tidligere end 6. klasse at realisere deres egen målsætning med dansktimerne: at kunne læse Anders And selv — det findes som ugeblad nemlig kun på dansk. Da det kun er et fåtal af lærerne der selv har lært dansk som andet end et skriftsprog, og da yderligere adskillige dansktimer læses af klasselærere, er det klart at denne radikale omlægning med høj prioritering af det talte sprog kræver efteruddannelse og tid for at slå igennem.

Hermed er situationen givet for det næste niveau, grundskolens tre øverste klasser, 7.—9. klasse. Man har næsten samme størrelse årgang (dog kun 3 900 i 9. klasse) og underviser 3+4+4 timer om ugen. Eleverne er fordelt på ca 125 skoler og undervisningen varetages af omkring 250 lærere. Der bliver således tale om sammensatte klasser og næsten altid med stor spredning mellem elevernes kundskaber. Det er nu lærernes opgave at forskyde hovedvægten mod læse- og til dels skrivefærdigheden og samtidig naturligvis fastholde lytte/talefærdighederne og udbygge bevidstheden om, forståelsen for og anvendelsen af grammatiske regler. Der lægges meget vægt

på at tekstmaterialet er så autentisk som muligt og at det handler om eller henvender sig til unge på det pågældende alderstrin, ligesom der lægges vægt på at orientering om nordiske forhold indgår i stoffet. En god elev kan ved grundskolens afslutning på egen hånd læse spændingsbetonede eller humoristiske bøger på dansk (Helle Stangerup, Anders Bodelsen, Finn Søeborg) og de kan klare sig i en dansk hverdags-situation hvor der tales med almindeligt tempo. De næste år vil vise om der er ressourcer nok — uddannede lærere og et tilstrækkeligt bredt og spændende materiale — til at opfylde målet med de reviderede planer for grundskolen: at gøre dansk til et sprog alle islændere behersker både som talesprog og som læsesprog, til en vis grad også som skriftsprog. Kravet om opnået læsefærdighed stilles — og ikke alene i dansk, men også i norsk og svensk — i hvert fald uomgængeligt af den praktiske situation der karakteriserer al uddannelse efter det 9. skoleår: mange lærebøger i fag som matematik, fysik, biologi eller samfundsfag findes ikke på islandsk, fordi der ikke er salg nok til at betale oversættelse og udgivelse. Traditionelt er en væsentlig del af disse lærebøger danske, norske eller svenske, og ingen er således i stand til at tilegne sig blot en mellemuddannelse uden at kunne læse et eller flere af de øvrige nordiske sprog.

Fra 10. skoleår undervises der i dansk ved omkring 80 forskellige skoler varierende fra gymnasier over integrerede fortsættelsesskoler med både studenterlinier og faglinier til egentlige fagskoler, tekniske skoler, sømandsskoler osv. Der undervises gennemsnitligt 3 timer om ugen i det 10. og 11. skoleår (mens fx gymnasiet først afsluttes efter det 13. skoleår). Undervisningen lægger hovedvægten på læsefærdigheden, men integrerer de andre i arbejdet. Der arbejdes forsøgsvis med emneundervisning der dels tilgodeser denne færdighedsintegrering i motiverende arbejdssituationer, og dels kan imødekomme en differentiering for de forskellige uddannelser og grene der tager hensyn til de krav der stilles med hensyn til læsning af faglitteratur. Målet er at eleverne kan forstå og vurdere tekster om alment kulturelle, sociale og fagligt relevante emner, at de i et vist omfang kan udtrykke sig

skriftligt og deltage i samtaler på dansk om de pågældende emner. Der lægges vægt på at materialet er varieret, autentisk og relevant for de pågældende elevgrupper mht alder og interesser. Sagprosa og skønlitteratur indgår på lige fod, og vægten på det almene og det fagspecifikke er nogenlunde lige stor. Da de 16—19-åriges uddannelsesområde er midt i en eksplosiv udvikling som helhed er det vanskeligt at sige ret meget om hvordan udviklingen vil gå for dansk, men det må vel konstateres at hvis det ikke lykkes at realisere undervisningens målsætning for den stadig større del af unge der i de kommende år skal gennemføre mellemuddannelserne, så vil Islands fremtidige nordiske tilhørsforhold også i fremtiden afhænge af en talmæssigt beskedent elite uddannet uden for Island.

Islands seminarium (Kennaraháskóli Íslands) uddanner traditionelt lærere til grundskolens første seks klasser. Det må bemærkes at der ikke findes en obligatorisk uddannelse i dansk, til trods for at mange lærere rent faktisk som klasse-lærere i de mindste klasser bliver sat til at bestride danskundervisning. Seminariet har dansk som liniefag, valgt gennemsnitligt af 10 studerende pr årgang, der undervises 5 semestre gennemsnitlig 5 timer om ugen. Undervisningen er bredt fordelt på fagets grunddiscipliner samt metodik og didaktik. Islands universitet (Háskóli Íslands) uddanner traditionelt lærerne til grundskolens ældste klasser og til de gymnasiale uddannelser. Her deltager op mod 40 studerende i undervisningen, der er en del af universitetets BA-ordning, der er en treårig uddannelse, normalt i to fag, ialt bestående af seks trin. De danskstuderende forlader fortrinsvis studiet med 2 eller 4 trin. Der undervises gennemsnitligt 10 timer om ugen på hvert trin i fagets grunddiscipliner, og således at studieplanen for en uddannelse med 4 trin er søgt tilpasset omfang og niveau for en 1. del i dansk ved et dansk universitet. Ved seminariet varetages undervisningen af en lektor og to timelærere, hvoraf den ene samtidig er lærer ved øvelsesskolen, mens den ved universitetet varetages af tre lektorer, heraf to udsendte, og fem timelærere/undervisningsassistenter.

Et beskedent antal af islandske dansk lærere videreuddanner

sig i Danmark, fortrinsvis ved Danmarks Lærerhøjskole, i enkelte tilfælde ved et af universiteterne. Der er på alle niveauer et kraftigt behov for dels videreuddannelse og dels en forbedring af de eksisterende uddannelser. Hvis man betragter de nuværende bevillingsmuligheder realistisk vil det nok være klogest at anbefale videreuddannelse frem for en udbygning af uddannelserne. Men da behovet på lang sigt er et bredt og veluddannet lærerkorps og ikke et eksklusivt, topuddannet, må en vurdering af fremtiden som helhed resultere i en anbefaling af at man satser på at gøre de eksisterende uddannelser (endnu) bedre end de er. For tiden er en sådan udbygning nok utænkelig inden for den islandske uddannelsesøkonomis rammer, men spørgsmålet er om det i virkeligheden ikke er et nordisk anliggende, og ikke hverken et lokalt islandsk eller et dansk/islandsk.

Undervisningen i de andre officielle nordiske sprog — finsk, norsk og svensk — er, bortset fra den allerede omtalte undtagelse koncentreret omkring universitetet. Baggrunden for undervisningen er ikke mindst at de tre lande ligesom Danmark har udsendte lektorer der med visse faciliteter i Nordens Hus fungerer som universitetsansatte lærere helt på lige fod med de øvrige, og som tilbyder normal undervisning inden for den omtalte BA-ordning. Ved hjælp af ekstraarbejde og timelærere er det således muligt at opretholde undervisning på tre trin i finsk, norsk og svensk. I de senere år har antallet af studenter i hvert af sprogene med visse variationer ligget mellem 10 og 30. Motiveringen for valg af studierne varierer fra en rent akademisk interesse til ønsket om at kvalificere sig til at gennemføre en eller anden videregående uddannelse i det pågældende nordiske land — arktitekt, socialrådgiver osv. I modsætning til de danskstuderende er det kun et fåtal af de studerende i finsk, norsk og svensk der kan regne med at anvende uddannelsen som hovedgrundlag for en ansættelse i skolevæsenet.

Den interesse for de nordiske minoriteter som blandt andet har manifesteret sig i velbesøgte kulturuger arrangeret af Nordens Hus i Reykjavík er sjældent eller aldrig nået frem til en konkretiseret interesse for minoriteternes sprog. Det kan vel

ikke undre at man (mig bekendt) ikke kan modtage undervisning i samisk, men måske kan det forekomme besynderligt i relation til den almindeligt udbredte nordatlantiske storebroderholdning, at det er yderst få om overhovedet nogen der behersker grønlandsk, mens omvendt grønlandere jævnligt opholder sig i landet for at studere islandsk. Endnu mærkeligere kan det vel virke at det kun er ved Reykjavíks aften-skole man kan modtage undervisning i færøsk og fx ikke ved universitetet.

Men mangler Island, måske forståeligt nok, således overskud til også at interessere sig bredt for de nordiske minoriteters sprog har landet til gengæld udviklet en sprogpolitik der i høj grad er en realisering af minoriteternes egne krav og ønsker til herrefolkene. Såvel eskimoer som samer har pointeret deres krav til en skole der giver ligeberettigelse i det stordanske/storsvenske samfund samtidig med at minoriteternes identitet og særpræg accepteres: undervisningen må grundigt forankres i modersmålet for at sikre identiteten, og undervisningen i dansk/svensk må gives intensivt, men ud fra en klar erkendelse af at det er et fremmedsprog der undervises i, ikke et magtsprog som man dunker de uvidende oven i hovedet med. (Jeg tænker fx på Andreas Labba). At Island, godt nok ud fra sine historiske forudsætninger, søger at realisere en sådan sprogpolitik bør vel følges med skærpet opmærksomhed af finsktalende, af færing, af eskimoer og samer, ligesom man fra dansk, norsk og svensk side bør være opmærksomme på at denne type sprogpolitik er afgørende for balancen mellem ligeberettigelse og selvstændighed i et nordisk fællesskab, så afgørende at opmærksomheden burde manifestere sig i bevillinger og øget forskning. Eksemplet: selvstændighed som forudsætning for ligeberettigelse, bør give de nordiske nationer stof til eftertanke inden minoriteterne hører op med at ønske nordisk ligeberettigelse, og kun ønsker selvstændighed. Jo før de store nordiske nationer lærer at lytte til minoriteterne i Norden, jo før får de selv mulighed for at lære sig noget om at kæmpe for kulturel identitet og selvstændighed. Og den lektie kan både det ene og det andet stornordiske land såmænd få brug for førend vi ved af det.

Norden er jo en lille del af Verden.

Kilder:

“Lög um grunnskóla” Alþingi 8. maí 1974. (Lov om grundskolen, Altinget 8. maj 1974).

“Aðalnámskrá Grunnskóla: Móðurmál”, “Aðalnámskrá Grunnskóla: Erlend mál. Enska og danska”, “Námskrá fyrir framhaldsskóla 1. Danska, 1. ár”, Menntamálaráðuneytið, skólarannsóknadeild, ágúst 1976. (Undervisningsplan for grundskolen: modersmál. Undervisningsplan for grundskolen; fremmedsprog, engelsk og dansk. Undervisningsplaner for fortsættelsesskolerne 1. Dansk 1. ár. — Undervisningsministeriet, afdelingen for pædagogisk forskning og planlægning, august 1976).

I øvrigt kan henvises til materiale fra “Ledningsgruppen för projektet nordisk grannspråksundervisning” under Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde, som forventes udsendt i foråret 1977.

Ord avler ord

Nogle produktive sammensætningsled i dansk siden 1955

Af Pia Riber Petersen

De tre centralnordiske sprognævner er ifølge deres statutter forpligtede til at følge med i ordforrådets vækst. Hvordan det gøres kan man læse nærmere om hos Henrik Galberg Jacobsen: *Sprognævnet — hvad er det?* (i *Mål & Måle*, København 1976, nr. 2, s. 3—11).

I 1955 kom den første fællesnordiske publikation *Nordiske sprogproblemer 1955* (udgivet i Norge under titlen *Nordiske sprogspørgsmål 1955*, og i Sverige *Nordiska språkfrågor 1955*). Den indeholdt lister for ordforrådets tilvækst i norsk og svensk. Året efter kom *Nordiske sprogproblemer 1956* med en liste også for dansk. Siden da er der kommet 5 toårige lister med nye ord, men med bindet for 1966—67 ophørte publikationen. Kun Dansk Sprognævn videreførte publiceringen af nyordslister. I 1972 udkom *Ny ord i dansk 1968—69*, og *Ny ord i dansk 1970—71* ventes udsendt i den nærmeste fremtid.

I artiklen her er *Nordiske sprogproblemer* og *Ny ord i dansk* forkortet til N+årstal.

For omkring 10 år siden opstod tanken om at samle disse registreringer af nye ord i en større ordbog. For Dansk Sprognævn skulle den begynde med 1955, hvor nævnet blev oprettet — og hvor Ordbog over det danske Sprog (herefter forkortet ODS) slutter; for Norge og Sveriges vedkommende 1945.

Der er flere begrundelser for det ønskværdige i en sådan ordbog. Nogle af *Nordiske sprogproblemer* er efterhånden udsolgt; man kan ikke forvente at alle 7 numre af publikationen er læseren i hænde, og det er i øvrigt besværligt at finde rundt i 7 forskellige bøger, der jo også har artikler om andre ting. Man kunne også godt tænke sig en fyldigere behandling af de ord der var med i de første årgange. Endvidere har der

i alle tre nævn været foretaget supplerende excerpinger, hvorved en række ord er blevet opdaget for de tidligere perioder. Endelig har "alderskriteriet" bevirket at visse ord ikke er kommet med. Alderskriteriet går ud på at der i en liste ikke medtages ord som kan føres tilbage til ca. 3 år før den periode listen skal dække, eller som har stået i ordbøger o.l. et eller to år før. Således kan ord der ikke medtages i én publikation fordi de er sjældne, være blevet almindelige men til gengæld for gamle når den næste publikation skal redigeres. Ud fra et løseligt skøn drejer det sig om lige så mange ord som dem der allerede er publiceret.

Projektet "den store nyordsundersøgelse" som den kaldes internt, blev startet, men især pga. underbemanding i de respektive nævn kom der aldrig rigtig gang i den før i 1975. Til gengæld var materialet som nu skulle behandles, blevet langt mere omfattende end man i projektets start havde forestillet sig.

En bevilling til de tre nordiske nævn fra Nordisk Råd, som blev udbetalt i 1976, har gjort det muligt overhovedet at komme videre, og vi kan i dag skimte en ende på projektet.

En vigtig side af nyordsarbejdet har hele tiden været at arbejde "nordisk". Det gøres ved at der ved hvert nationalt ord som kommer med i nyordsbogen, gives en modsvarighed på de to øvrige nordiske sprog, fx no. *underlydsfly*: da. *underlydsfly*, sv. *underljudsflugt*; sv. *vädersatellit*: da. *vejr satellit*, no. *værsatellit*.

Men vigtigere er det nok for det nordiske sigte at de tre ordbøger så vidt det nu har været muligt, er redigeret ens. Det materiale der bliver fremlagt, kan bruges til en sammenligning og vurdering af ordforrådets vækst i nordisk perspektiv.

I forbindelse med beslutningen om at oprette et nordisk sprogsekretariat har man gang på gang kunnet læse at de nordiske sprog fjerner sig fra hinanden — et yndlingseksempel på sprogforbistringen er da. *datamat*, no. *datamaskin*, sv. *dator* — men en seriøs vurdering må jo også medtage alle de nye ord der vitterlig er fælles. En endelig bedømmelse kan naturligvis først foretages når materialet foreligger i sin helhed, men allerede nu er visse sider af arbejdet så langt fremme

at man godt kan give nogle oplysninger om det nordiske perspektiv.

I arbejdet med den store nyordsundersøgelse støder man på en række problemer som skal løses praktisk for at udvalget af ord og behandlingen af dem bliver ensartet både nationalt og fællesnordisk.

Blandt disse problemer er der et som fortjener større opmærksomhed end så mange andre: nemlig udvalget af sammensætninger.

Det er jo ikke et problem der især gælder for nyordsundersøgelser; det gælder for enhver ordbogsredaktion. Formålet med en ordbog har også betydning for hvilke sammensatte ord man bør tage med. Fx kan Retskrivningsordbogen (udgivet af Dansk Sprognævn, 1955) ret præcis gøre rede for udvalget af sammensætninger: "Af sammensætninger er kun anført enkelte af de mest almindelige som eksempler. Hvor sammensætningen ikke kan volde stavemæssige vanskeligheder, henvises man til at slå op på de enkelte ord, hvoraf sammensætningen består".

I andre ordbøger hvor stavningen ikke er det primære, er afgrænsningen ikke så nem. Men det er dog ikke i mange ordbøger at man kan få at vide efter hvilke retningslinjer man har udvalgt sammensætningerne. Hvis spørgsmålet nævnes, er det som regel i ret vage vendinger om at man medtager prægnante sammensætninger og udelader dem som kan dannes uden videre.

I indledningen til ODS (bind 1, 1919, s. XXVIII) er der en kort beskrivelse af kriterierne for medtagelse af sammensatte ord, og der skelnes mellem tre typer sammensætninger: prægnante (leksikaliserede, idiomatiserede) sammensætninger hvor de to led er smeltet sammen til "*en enhed, et nyt begreb, hvis betydning man ikke kan udregne ved at opløse ordene i deres enkelte dele*". Der gives eksempler som *Aakande, Aandsfraværelse, Agurketid* m.fl., og det oplyses at disse medtages i samme udstrækning som usammensatte ord. Den anden type, rækkesammensætninger, er (banale, tolkelige) sammensætninger "*hvis betydning er umiddelbart indlysende, naar man*

kender betydningen af ordets enkelte dele". Denne type medtages normalt ikke. Det siges at hvis den alligevel medtages, er det kun for at vise hvordan det første led bruges i sammensætninger, og typen medtages ofte i samleartikelform. Den tredje type, individuelle sammensætninger, defineres ikke, men der gives nogle eksempler på forfatteres nydannelser, fx *Dugfaldstid, graadbitter* (Johs. Jørgensen) m.fl. Denne type medtages normalt heller ikke. Når ordbogen ikke medtager sådanne ord, er det ikke fordi de er individuelt dannede, men fordi de ikke er blevet almindelige — altså et frekvenssynspunkt. Hvis man sammenholder frekvenssynspunktet med de ovennævnte kriterier, er det de meget sjældne og de meget almindelige ord der udelukkes.

Kriterierne er ikke knivskarpe, og ordbogen skriver da også at "afgørelsen derfor i mangfoldige tilfælde maa bero paa redaktørens skøn".

De nævnte kriterier er så tilpas rummelige at de også gælder for de toårige lister og for den store nyordsundersøgelse. Ud fra en analyse af praksis for medtagelse og udeladelse af ord, kan man måske komme lidt nærmere på hvad der egentlig er forstået med "redaktørens skøn".

Til de toårige lister hører et afsnit om orddannelsen. I årgangen N 68—69 bliver ordene beskrevet som:

- 1) Ord fra andre sprog
- 2) Betydnings- og oversættelseslån
- 3) Anden mulig påvirkning fra andre sprog
- 4) Afledninger
- 5) Sammensætninger:
 - a) Med produktivt førsteled
 - b) Med produktivt andetled
 - c) Modsætningsdannelser
 - d) Analogidannelser
 - e) Tilbagedannelser
- 6) Ellipser
- 7) Initialord
- 8) Litraord
- 9) Slang og lignende

Visse orddannelsestyper er ikke med, vel sagtens fordi der tilfældigvis ikke er belæg på dem i dette nummer. Det gælder roddannelser, sammensatte participialadjektiver (som er med i N 66—67) og sandannelser.

Der er naturligvis ikke noget i vejen for at et ord kan beskrives på flere måder, fx både være oversættelseslån og analogidannelse, og produktivitet kan være under indflydelse af et andet sprog.

Nedenfor er anført et eksempel på det materiale som ligger til grund for redaktionen af den store nyordsbog, altså en række ord som har været brugt i perioden og er blevet excerperet i Dansk Sprognævn. Ordene står ikke i ordbøger o.l. fra før 1955, og det kan derfor ikke bevises, at de ikke er nye. Vi regner dem så for nye ord. Der er to typer i listen nedenfor: med kursiv er ord der er fundet tilstrækkelig prægante til at de er kommet med i de toårige lister eller er medtaget i den foreløbige redaktion af den danske del af den store nyordsundersøgelse. Med ordinær er de ord der ikke skal med. Listen er ikke komplet, idet der bl.a. mangler en række ord som er excerperet af andre grunde (stavning, bøjning).

<i>elefanthue</i>	<i>elektronregner</i>
elefantpessar	<i>elektronstyret</i>
elektricitetsbestyrer	elektronikfabrikant
elektricitetsdirektør	elektronikmateriel
elektricitetsskat	<i>elektronikmekaniker</i>
elektricitetsværksbestyrer	<i>elektroniktekniker</i>
elektrikerfaglærer	elitebarn
elektrikermester	<i>elitebilist</i>
elektroencefalografi	elitedeltager
elektroencefalografisk	eliteidræt
<i>elektronalder</i>	elitekartoffel
elektronanlæg	<i>elitekultur</i>
elektronboghorderimaskine	<i>eliteorienteret</i>
<i>elektronflash</i>	eliteparti
<i>elektronmusik</i>	

Ordet *elefanthue* er et godt eksempel på et leksikaliseret ord, og det kommer naturligvis med. Derimod kommer *elefantpessar* ikke med, fordi det efter redaktørens skøn er for slangpræget. Men det er lige så leksikaliseret som *elefanthue*; det betyder jo ikke 'pessar til en elefant', men 'alpehue'.

Ordene med *elektricitets-* på førstepladsen skal ikke optages, de opfylder banalitetskravet og er rækkesammensætninger; jf. at ODS (bind 4, 1922) nævner blandt de mange sammensætninger: "*Elektricitetsleder, -lære, -maaler, -samler, -værk.*" Ordene kan dannes umiddelbart, og at de ikke er med i ODS eller i ordbøger fra før 1955 betyder ikke at de er nye, de har også kunnet dannes før 1955. Det samme gælder for *elektrikerfaglærer* og *elektrikermester*.

Ordene *elektroencefalografi* og *elektroencefalografisk* skal næppe optages i den danske liste, fordi de er for fremmedsprogede, og de er ikke indgået i det almene danske ordforråd. I øvrigt er det banale sammensætninger; hvis man forstår hvert enkelt led, forstår man hele ordet umiddelbart.

Ordene *elektronalder, elektronflash, elektronmusik, elektronregner* og *elektronstyret* optages, mens *elektronanlæg* og *elektronboghordermaskine* regnes for banale sammensætninger. Når *elektronalder* optages i den store nyordsundersøgelse (det har ikke været med i de toårige lister) er det ikke pga. leksikaliseringen alene, men fordi *-alder* er produktivt. I N 57—58 er *rumalder* med i listen, og det forklares redaktionelt som 'rumfartens tidsalder'. Ordet er nok dannet i analogi med det ca. 10 år ældre ord *atomalder*: "Menneskets Indtræden i Atomalderen med dens mange Problemer" (P. Bergsøe: Kemi, 4. udg., 1946, s. 10). I N 68—69 kommer der en række med: *dataalder, datamatalder, edb-alder, jumboalder, jumbojetalder*, og i den store nyordsundersøgelse kan man også overveje *jetalder*. I de ældre ord *stenalder, bronzealder, jernalder* har *-alder* en lignende betydning, og førsteledet er som ved de nye sammensætninger det der er karakteristisk for den pågældende periode, og som får afgørende indflydelse på samfundets struktur.

Ordet *elektronflash* får indpas i nyordsbogen, men det er næppe et spørgsmål om leksikalisering eller produktivitet, men

det skyldes at vi har et ældre ord for samme ting: *elektronblitz*, hvor andetleddet er fra tysk; det nye ord har engelsk andetled. Dansk efterled *-lynlys* synes ikke at have en chance.

Ordet *elektronmusik* kommer med. Det er en betegnelse for en ny type musik, der er slået an, en musik der er frembragt ad elektronisk vej.

Vi medtager *elektronregner*; det er en betegnelse for en opfindelse der er blevet almentilgængelig, og desuden er andetleddet *-regner* interessant fordi det er en ny brug af ordet. Det betyder jo 'regnemaskine'. Ordet *regner* er if. ODS (bind 17, 1937) sjældent brugt og kan kun bruges om personer. Andetleddet *-regner* er nok ved at blive produktivt; med i den store nyordsbog kommer også *lommeregner* (for den samme ting), og i Dansk Sprognævns citatsamling har vi noteret flere eksempler på denne nye brug af ordet: *bordregner, kombiregner, mapperegner, miniregner* m.fl.

Når *elektronstyret* medtages, er det fordi *-styret* regnes for produktivt, jf. *datastyret, elevstyret* og *lærerstyret* (i N 68—69).

De 4 ord med *elektronik-* er for en umiddelbar betragtning aldeles ens og er rækkesammensætninger, men ikke desto mindre kommer *elektronikmekaniker* og *elektroniktekniker* med. Det er fordi det er officielle betegnelser for personer med en specifik uddannelse. Derfor kan man med nogen ret tale om leksikalisering, omend det er en anden form for leksikalisering end den der fx konstateredes ved *elefanthue*. Her er ordets leksikaliserede betydning defineret ved læretid, fagindhold, eksamen, kompetence og autorisation til at udføre bestemte ting.

Ordene med *elite-* på førstepladsen er kun et udpluk. Vi har i samlingen i alt 44 forskellige ord. Det vil føre for vidt at nævne dem alle, og det er heller ikke nødvendigt; jeg har udvalgt nogle repræsentative.

Som førsteled i rækkesammensætninger er *elite-* velkendt, jf. at ODS (bind 4, 1922) anfører blandt de mange sammensætninger: "*Elitearbejder, -bataillon, -eskadron, -frø, -garde, -plante, -tropper.*"

I henhold til det oplyste om ODS' redaktionspraksis er disse

altså rækkesammensætninger, og det gælder også for de fleste af de ord vi har excerperet: *elitebarn*, *elitedeltager*, *eliteidræt*, *elitekartoffel* m.fl.

Et enkelt af dem, *elitebilist*, er dog leksikaliseret, idet det ikke kun bruges om en særlig dygtig bilist, men om én der kører skadefrit, og derfor opnår en særlig billig forsikring, jf. fx følgende citat: "elitebilisterne ... udgør over halvdelen af alle automobilmforsikringer. Desværre er det ikke ensbetydende med, at danske bilister er blevet dygtigere, men nok så meget et resultat af forskellige bonussystemer, hvor det ofte kan være en fordel at betale skaderne selv". (Berlingske Tidende 24.12.74, 1. sektion, s. 10). Eller: "elite-bilister med fem, seks og syv års skadefri kørsel". (Politiken 15.1.75, s. 13).

Ordet *elitekultur* vil også komme med, men det er fordi *-kultur* er produktivt i en ny betydning.

Man kunne med nogen ret sige at *elite-* er produktivt, men når det ikke er gjort, er det fordi produktivitet ikke blot er evnen til at indgå i sammensætninger. *Elite-* er virkelig inden for en kort periode blevet overordentlig populært; af de 44 forskellige ord er de 39 efter 1970.

Ser man nemlig på de ord der fx i N 68—69 registreres som havende produktivt første- eller andetled, gælder det for mange af dem at det er ny betydning af et i forvejen velkendt ord, og denne ny betydning yngler: *kerne-* i *kernefag*, *kernefamilie*; *miljø-* i *miljøbeskyttelse*, *miljøforurening*, m.fl.; *sampils-* i *sampilsramt*; *stof-* i *stofbrug*, *stofmisbruger*, m.fl. For andetled kan der nævnes: *-bank* i *databank*; *-jungle* i *fradragsjungle*, *skattefradragsjungle*, *skattejungle*; *-landskab* i *bibliotekslandskab*, *møbellandskab*; *-pukkel* i *digterpukkel*; *-underlag* i *befolkningsunderlag*, *trafikunderlag*.

Når man derfor siger at *-regner* er produktivt, er det fordi *elektronregner* er leksikaliseret og i denne sammensætning får *-regner* en ny betydning. Ordet *elektronregner* danner mønster for en række nye sammensætninger. Men har vi først konstateret en ny betydning af et i forvejen kendt ord, er alle de nye sammensætninger rækkesammensætninger.

Analogi og produktivitet er derfor samme orddannelsestype

— analogi er de(n) første nye sammensætning(er), og produktivitet er når der bliver tale om rækkesammensætninger.

Men der registreres en anden form for produktivitet i ord-dannelseafsnittet i de toårige lister. Det er den der kort kan karakteriseres sådan: produktivitet er indavl.

Lad os se på nogle led der karakteriseres som produktive:

Første gang *fritids-* kommer med, er i N 63—65. Det står på alfabetisk plads og registreres ikke som produktivt. Det ord det drejer sig om er *fritidssamfund*. Næste gang er i N 66—67, her er der mange: *fritidsbolig*, *fritidscenter*, *fritidshave*, *fritidshus*, *fritidsområde*. Og *fritids-* er i orddannelsesafsnittet karakteriseret som produktivt. I N 68—69 sker det samme; de nye ord er *fritidsby*, *fritidsgrund*, *fritidskonsulent*, *fritidslov*, *fritidsundervisning*. I N 70—71 som er under udgivelse, er der slet ingen med.

Førsteleddet *fritids-* er ikke nyt, jf. ODS (bind 6, 1924) har under *Fritid*: “*hertil*: Fritids-arbejde, -syssel *ofl.*”. Og *fritidssamfund* registreres da heller ikke pga. *fritids-*, men fordi *-samfund* er produktivt: *forbrugersamfund*, *fritidssamfund*, står der i orddannelsesafsnittet. Ordet *fritidssamfund* bliver et belæg på hvordan *-samfund* bruges i ny betydning. I perioden 66—69 kaldes *fritids-* produktivt og i N 70—71 medtages ingen. At der ingen er med her, er jo nok fordi *fritids-* er blevet til en byggeklods i sproget som ikke længere er værd at registrere — det er nu rækkesammensætninger. At der ikke skulle være dannet nye sammensætninger med *fritids-* som 1. led senere end 1971, synes helt utænkeligt (og så var det jo heller ikke produktivt) og Sprognævnets citatsamling viser da også at der er dannet mange: *fritidsalfons*, *fritidsanalyse*, *fritidsanliggende*, *fritidsanlæg*, *fritidsaktivitet*, *fritidsareal*, *fritidsassistent* (de her nævnte er kun dem hvis andetled begynder med *a*; det giver et fingerpeg om hvor mange der er).

Førsteleddet *forbruger-*: ODS (bind 5, 1923) har *forbruger* med og betydningen er: ‘*person, som køber og forbruger en vare*’. Der er ingen sammensætninger med. I N 63—65 er *forbrugersamfund* optaget, (*-samfund* er her kaldt produktivt);

i N 68—69 *forbrugerrigtig* (-*rigtig* registreres som produktivt);
i N 70—71 *forbrugerombudsmand* og *forbrugerorienteret*.

Førsteleddet *kultur-*: ODS (bind 11, 1929) har et væld af sammensætninger med, fx *kulturbølge*, *kulturffjendsk*, *kulturliv*. I N 61—62 er *kulturminister*, *kulturministerium* med, brugt som uofficielle betegnelser for *minister/ministerium for kulturelle anliggender*. Her findes også *kulturmønster* og *kultur-pause*; *kultur-* er ikke i orddannelsesafsnittet kaldt produktivt. Men både *-mønster* og *-pause* er registreret som produktive. I N 63—65 findes *kulturelite*, *kulturkløft* og *kulturpave*, og *kultur-* kaldes produktivt. Andetleddet *-elite* er ikke på noget tidspunkt kaldt produktivt, *-kløft* bliver det i N 68—69 og *-pave* kendes fra det nyere ord *skrankepave*. I N 63—65 finder vi også *-kultur* som andetled i sammensætninger, også registreret i orddannelsesafsnittet som produktivt i følgende sammensætninger: *finkultur*, *højkultur*, *lavkultur*. I N 66—67 er der ingen med *kultur-* på førstepladsen, mens *røvkultur* og *subkultur* får indpas. I N 68—69 møder man *kulturping* og *undergroundkultur*, *undergrundskultur* og *ungdomskultur*. I N 70—71 er *alternativkultur*, *modkultur* og *stofkultur* med.

Førsteleddet *samfunds-*: ODS (bind 18, 1939) har et væld af sammensætninger fx *samfundsanliggende*, *samfundsbevarende*, *samfundsbrist*. I N 63—65 er *samfundsfag* og *samfundsfaglig* optaget. Disse to ord er officielle betegnelser på henholdsvis et skolefag og en linje i gymnasiet. Hverken første- eller andetleddet registreres som produktivt. I N 68—69 optages *samfundsrelevant*, og i N 70—71 er *samfundsregistreret* med følgende belæg: *samfundsbestemt*, *samfundsmodel*, *samfundsorienterende*, *samfundsorienteret*, *samfundsstyring*, *samfundstaber*. Og andetleddene her er gengangere.

Det fælles for *fritids-*, *forbruger-*, *kultur-*, *samfunds-* er at der næppe er tale om ny brug af et gammelt ord. Det er kun *forbruger-* der i ODS ikke har angivet sammensætninger og for de andre er der belæg for sammensætninger hvor 1. leddet har lignende betydning som i disse sammensætninger. Derimod er det fælles at de indgår i sammensætninger som er belæg for produktivt andetled og de sammensætninger som dannes, når man også kalder førsteleddet produktivt, er også

produktive andetled. Når der her registreres produktivitet, er det leddets evne til at indgå i sammensætninger med andre produktive led. Det er kort sagt Tordenskjolds soldater der registreres.

Jeg vil give et yderligere eksempel på dette:

Allan Karker skriver i *Om svensk og norsk indflydelse på moderne dansk* (Sprog i Norden 1971, s. 34) at *-bevidst*, *-rigtig* og *-venlig* er "orddannelsestyper af høj (og modepræget) produktivitet . . . oprindelig efter tilsvarende orddannelser i svensk med *-medveten*, *-riktig* og *-vänlig*". Man må nok også regne med en vis påvirkning fra engelsk; Knud Sørensen skriver i *Engelske lån i dansk* (1973, s. 85) at *-bevidst* er oversættelseslån fra engelsk *-conscious*, fx *class-conscious* 'klassebevidst'. I N 56 registreres *-minded* med en tilråkning til at bruge sammensætninger med *-indstillet* eller *-sindet* i stedet. Andetledet *-minded* har trods frarådommen slået an, mens *-indstillet* og *-sindet* er om end ikke lige så modeprægede så dog også produktive. Det gælder for de her nævnte undtagen *-minded*, der er direkte lån, at den ny betydning er under indflydelse af svensk eller engelsk. Den ny betydning har medført at ordene nu indgår i sammensætninger med andre førsteled end de tidligere har kunnet.

Jeg har lavet et skema over visse adjektiviske, produktive andetled, og deres mulige kombination med forskellige førsteled. Udgangspunktet er en registrering af de førsteled som andetleddene er kombineret med i de toårige lister. De sammensætninger er markeret med \times . Dernæst er de førsteled som andetleddene kan kombineres med, men som ikke er i de toårige lister selv om vi har belæg for dem i citatsamlingen, markeret med \circ . Skemaet er ikke komplet, fordi der mangler de førsteled som andetleddene er blevet kombineret med ifølge samlingen, men som ikke har været med i de toårige lister. Dvs. at *læbevenlig* og *numserigtig* ikke bliver opført i skemaet, selv om de findes i samlingen, fordi de to ord ikke er med i de toårige lister og ingen af de andre andetled har været kombineret med disse førsteled.

Skemaet viser at visse andetled er mere produktive end andre. Det drejer sig først og fremmest om *-orienteret*, *-be-*

	-minded	-indsatlet	-sindet	-orienteret	-rettet	-betonet	-bevidst	-bestemt	-præget	-venlig	-rigtig	-glad
afsætnings-				○			×					
arbejds-	○	×	×				○					
børne-	×	×	×									
erhvervs-		○	○		○	○						
farve-	○	×	○		○							
fod-		×	×				○					
forbruger-	○	×	×				○					○
fremtids-	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	
industri-			○				○					○
krops-			×				×					
kunde-			○				×	○				○
kvalitets-		○	○	×	○	×	○					
livsanskuelses-					×							
Maginot-												×
markeds-		○	○			○	○					×
meje(ri)-		×										
merkantil-						○						×
mode-		×		×	○	×	×	×				○
neutralitets-												×
pris-			○				×					
projekt-		○										×
salgs-		○	○				○	○				○
samfunds-		○	○	○	×	○	○	○	○	×	○	○
sex-	○					×						○

vidst, -venlig og -rigtig; dernæst -bestemt, -betonet, -minded og i mindre grad -glad, -præget, -rettet, -sindet og indstillet.

Dette svarer vel nok til en umiddelbar fornemmelse af disse andetleds produktivitet, og fx også til Allan Karkers beskrivelse af *-venlig, -rigtig og -bevidst*.

Men skemaet viser også at de andetled der karakteriseres som mest produktive, indgår i sammensætninger med de førsteled som vi også kalder produktive — samtidig med at produktive førsteled indgår i sammensætninger med de fleste andetled fx *forbruger-, fremtids-, samfunds-*. Derimod vil førsteled, som netop vil blive karakteriseret som uproduktive, kun optræde med et enkelt af andetleddene fx *livsanskuelsespræget, Maginotsindet, mejerigtig*.

Det er muligt at man ved mere indgående analyse af materialet yderligere kan finde andre typer af produktivitet. Og man kan finde eksempler på led som ikke hører ind under mine to typer produktivitet, men som næppe heller bør beskrives som produktive. Det er fx tvivlsomt at registrere *-bank* som produktivt i *egnsbank* sammen med *databank* (i N 68—69); det er to forskellige *bank'er*. Andetleddet *-forskning i adfærdsforskning, forureningsforskning, udviklingsforskning* er nok hyppigt i nye sammensætninger, men disse nye sammensætninger er dannet på samme måde som *sprogforskning* eller *folkemindeforskning* (begge i ODS). At det dog trods banaliteten i dannelsesmåden er rimeligt at tage dem med på alfabetisk plads er en anden sag. Det samme gælder for *amts-*, der kaldes produktivt i *amtsborgmester, amtsdirektør, amtskommunaldirektør*; jf. ODS' eksempler med *amts-*: *amtsavis, amtsforstander, amtsforvalter, amtskommune* m.fl.

Man kunne nok sætte et spørgsmålstegn ved den toårige registrering af produktivitet. En toårig periode er, som mange af mine eksempler har vist det, en for kort periode at registrere produktivitet i; det får først mening når man sammenholder et produktivt led med både foregående og efterfølgende årgange. Og for produktive andetled betyder det at man skal gennemgå hele den alfabetiske liste for at få af- eller bekræftet sin formodning. En komplet førsteleds- og andet-

ledsregistrant ville nok være mere nyttig.

I den store nyordsundersøgelse vil en registrering af produktive led have mere mening, især hvis man får nærmere hold på definitionen af dem. Men også dér tror jeg at en komplet førsteleds- og andetledsregistrant ville være nyttig.

De led som i de toårige lister og her er karakteriseret som produktive, er for størstedelen fælles i de tre nordiske sprog. Jeg vil give nogle eksempler:

- da. *engangs-*: i *engangsbestik, engangsble, engangsbrug, engangsflaske* m.fl.
- no. *engangs-*: i *engangsbeget, engangsbleie, engangsemballasje, engangstruse* m.fl.
- sv. *engångs-*: i *engångsbruk, engångsbestick, engångsflaska, engångsservis* m.fl.
- da. *familie-*: i *familieplanlægning, familierabat, familie-situation, familievejleder, familievenlig* m.fl.
- no. *familie-*: i *familiefilm, familiekunnskap, familieplanlegge, familieplanlegging, familierabatt* m.fl.
- sv. *familje-*: i *familjedaghem, familjehotell, familjeplanering, familjerådgivning* m.fl.
- da. *forbruger-*: i *forbrugerbevidst, forbrugerdemokrati, forbrugerminister, forbrugerombudsmand, forbrugersamfund* m.fl.
- no. *forbruker-*: i *forbrukerlære, forbrukerombudsmann, forbrukersamfunn* m.fl.
- sv. *konsument-*: i *konsumentombudsman, konsumentforska, konsumentvara; konsumtions- i konsumtionsinriktad, konsumtionssamhälle* m.fl.

Ordet *förbrukare* findes i svensk, men der er ingen sammensætninger med dette ord som førsteled i Svenska Akademiens ordlista (1973). Derimod bruges *konsument*, der i Svenska Akademiens ordlista forklares med '*förbrukare*', i de samme sammensætninger hvor *forbruger/forbruker* optræder i dansk og norsk. Selv om svensk altså adskiller sig fra dansk og norsk i valg af glose, er elementet lige produktivt i alle tre sprog.

Og i hvert fald er *forbrugerombudsmand*, måske også visse andre, i dansk lånt fra svensk *konsumentombudsman*.

Det danske *fritids-*, som er omtalt tidligere, er også produktivt i norsk; fx *fritidshus*, *fritidsklær*, *fritidssenter*; og i svensk, fx *fritidsby*, *fritidshus*, *fritidskonsulent*, *fritidspedagog*.

Et af tidens store modeord, *miljø*, fx *miljøbeskyttelse*, *miljøforurening*, *miljøvenlig*, *boligmiljø*, *udemiljø*, *undergrundsmiljø*, er lige så produktivt i svensk, jf. Catharina Grünbaum: Ordet *miljö* — i olika miljöer (i Språkvårdsstudier, Stockholm, 1974, s. 145—155). I norsk er det lige så populært, fx *miljøaktivist*, *miljødepartement*, *miljøklosett*, *miljøvennlig*.

Svarende til det danske *-bank* som er omtalt tidligere, er norsk *blodbank* (N 55, ældste citat er fra 1950). Dansk *blodbank* står i leksikonnet Den nye Salmonsens, 1949. Det er nok dette ord der ligger til grund for den betydningsudvidelse der er sket i *-bank*. I N 66—67 er de norske *databank*, *erfaringsbank* og *kunnskapsbank* med. I svensk er *-bank* nævnt som produktivt i N 63—65 med følgende eksempler: *frysbank*, *lägenhetsbank*, *organbank*.

I dansk er *-center* meget produktivt: *butikscenter*, *døgncenter*, *nyrecenter*, *regnecenter*, *socialcenter*, *uddannelsescenter*, *ungdomscenter*, *universitetscenter*. Det gælder for norsk også: *alderssenter*, *butikkssenter*, *ungdomssenter*, *universitetssenter*, *utdanningscenter*, *vekstsenter* og for svensk: *butikscenter*, *njurcenter*, *socialcenter*, *ungdomscenter*, *utbildningscenter*.

Andetleddet *-underlag* er produktivt i fx *befolkningsunderlag*, *trafikunderlag* (og det er udvidet brug af *-underlag* i forhold til fx i det ældre ord *skriveunderlag* (som står i ODS) og denne nye brug findes også i de norske ord: *befolkningsunderlag*, *trafikkunderlag*).

For dette sidste eksempel er det klart at den nye betydning af *-underlag* er en svenskpåvirkning i dansk. Og det gælder for en række andre tilfælde også; det er ikke ualmindeligt at de nye betydninger ved de produktive led er under påvirkning fra andre sprog. Det samme er tilfældet ved de førnævnte *-venlig*, *-rigtig*, *-bevidst*. Hertil hører også *-sindet*, hvis produktivitet forstærkes af det svenske produktive *-sinnad*, som

vistnok er enten et oversættelseslån fra engelsk *-minded* eller i hvert fald en påvirkning fra de mere og mere almindelige sammensætninger med *-minded*. Dansk *-sindet* får derved to påvirkninger, dels *-minded* og dels svensk *-sinnad*.

De sidste typer her findes også i norsk, fx *-bevisst* i *rentebevisst*, *resultatbevisst* og *-vennlig* i *badevennlig*, *fallevennlig*, *fotvennlig* m.fl. (alle i N 63—65), *-minded* i *ferieminded*, *kvalitetsminded*, *turistminded* (N 61—62), og her er der en lignende svenskpåvirkning på norsk.

Denne form for påvirkning kan være vanskelig at registrere fordi den ikke drejer sig om leksikaliske lån, men om en påvirkning til en udvidet brug af et i forvejen kendt ord. Og når først et ord er produktivt på hjemlig grund, er de nye sammensætninger dannet nationalt: *løbevennlig*, *numserigtig* og *fodbevidst* behøver ikke at have svensk forlæg. Vi får tilføjet sproget en byggekloks, det er deri produktiviteten ligger.

Den konstatering at de produktive led stort set er fælles for dansk, norsk og svensk, og at vi danner nye ord af samme elementer, er jo nok så interessant i en tid hvor man vil oprette et nordisk sprogsekretariat der skal have til opgave at hindre at sprogene yderligere glider fra hinanden.

Nyare litteratur av intresse för språkvårdsarbetet

PUBLIKATIONER FRA SPROGNÆVNE

Dansk Sprognævn. Årsberetning 1975/76. Gyldendal, København 1976. 48 s.

Som i de tidligere årgange består ca. halvdelen af årsberetningen af et udvalg af de svar som Sprognævnet har givet skriftligt.

Løland, Ståle og Arnold Thoresen: Norsk forkortingsbok. Norsk språkråds skrifter 14. Oslo: J. W. Cappelens Forlag, 1976. 68 s.

Boka inneholder bl.a. regler for forkortinger, forklaringer på norske, nordiske og internasjonale forkortinger for organisasjoner, foreninger, foretak o.l., symboler for internasjonale målenheter, og forskjellige spesiallister over forkortinger. Det er også en liste over hvordan ord og uttrykk bør forkortes på norsk.

Norsk språkråds komité for dataterminologi: Norsk dataordbok. Oslo: Universitetsforlaget, 1976. 148 s.

Boka inneholder om lag 1100 norske datatermer med korte forklaringer og tilvising til tilsvarende engelske termer. Dessuten er det en engelsk-norsk ordliste. Komiteen har lagt vekt på å finne fram til termer som følger norske språkregler når det gjelder uttale, skrivemåte og bøyning. Det er tatt hensyn til tilsvarende dansk og svensk terminologi, der dette er naturlig. Komiteen er satt sammen av dataekspertter og språkfolk. Under arbeidet har komiteen hatt nær kontakt med flere fagfolk og en rekke private og offentlige organisasjoner og foretak som har gitt verdifulle uttalelser til nytte for dataordboka.

Norsk språkråds komité for grammatisk terminologi: Terminologien i norsk språklære. Norsk språkråds skrifter 16. Oslo: J. W. Cappelens Forlag, 1977. 101 s.

Boka inneholder innstillingen fra Norsk språkråds komité for grammatisk terminologi. Komiteen hadde i oppdrag å greie ut om problemer innenfor grammatisk terminologi og å komme med forslag til en mer ensartet terminologi i skolebøkene.

Innstillingen er inndelt i kapitlene *Språklære*, *Ordklasselære*, *Syntaks* og *Språkhistorie*. Registeret bak i boka gir en oversikt over hvilke termer komiteen har samlet seg om. Skriftet har status av en komitéinnstilling, men det er alminnelig enighet blant fagfolk om storparten av de sentrale termene, så det vil kunne være en veileder for lærere og lærebokforfattere. Språkrådets fagnemnd har drøftet enkelte av de hyppigst brukte termene, og den har sluttet seg til grammatikk-komiteens tilråding når det gjelder bl.a. termene preposisjonsuttrykk, preteritum, predikativ, indirekte objekt, verbal, adverbial. Innstillingen vil danne grunnlaget for Språkrådets videre arbeid med grammatisk terminologi.

Norsk språkråd. Årsmelding 1976. Oslo 1977. 22 s. Årsmeldingen gir en oversikt over Norsk språkråds virksomhet i 1976.

Nyt fra Sprognævnet. Nr. 17—18. 1976—1977. 8 s. + 8 s.

Foruden et udvalg af svar som Sprognævnet har givet, indeholder hvert nummer af bladet en længere artikel om et mere alment dansksprogligt emne. I nr. 17 skriver *Pia Riber Petersen* om brugen af *i* og *på* ved gadenavne ("På gade og vej"), og i nr. 18 skriver *Henning Spang-Hanssen* om fordelene ved fastlagte stavemåder ("Stavemåden som ordets navn").

Skolordlista, utg. av Svenska Akademien och Svenska språknämnden. 3:e (något reviderade) tryckningen. 1976.

Serien *Skrifter utgivna av Svenska språknämnden*:

Nr 44 *Studier i dagens svenska*. En antologi redigerad av Bertil Molde. 2:a uppl. 1976.

Nr 59 *Bengt Holmberg, Språket i Göteborg*. 1976. (Anmäls på s. 111).

Nr 60 *Släktnamn i Norden*. Utg. av språknämnderna i Norden. 1977. (Utg. i Danmark med titeln *Efternavne i Norden med udtaleangivelse* och i Norge med titeln *Familienavn i Norden*).

Språknytt, meldingsbladet for Norsk språkråd, har kome med fire nummer i 1976, kvart på seksten sider. Av innhaldet kan vi nemna to artiklar om språket i den nye omsetjinga av Bibelen (nynorsk og bokmål) (nr. 1, s. 2—6). I same nummeret (s. 11—14) skriv *Dag Gundersen* om samansetjingar med verbalsubstantiv eller infinitiv som forledd. Denne artikelen er kommentert av *Bernt Fossestøl* i nr. 2 (s. 11—12). I nr. 3 (s. 3—5) skriv *Finn-Erik Vinje* om ekspertspråk og allmennspråk. *Botolv Helleland* skriv i same nummeret (s. 6—8) om den 7. nordiske namnegranskarkongressen, som drøfta emnet stadnamn og samfunn i eldre tid. Det siste nummeret i 1976 er vidd rettskrivingsarbeidet i Norsk språkråd, bl.a. med ein artikkel om pronomenformene *me* og *vi* og ein artikkel av *Eyvind Fjeld Halvorsen* om språkplanlegging og toleranse.

Språkvård, Svenska språknämndens tidskrift, har som tidigare utgivits med fyra nummer. Ur innhaldet kan nemnas följande artiklar. Nr 1: *Bertil Molde*, "Han, hon, den — eller vad?" (om generellt pronomen i 3:e person singularis). Nr 2: *Bengt Loman*, "Språklig folklore" (om vanliga föreställningar och vanföreställningar om språket), *Sigurd Fries*, "Universitetsämnena svenska och nordiska språk just nu — några erfarenheter och synpunkter", *Carl-Eric Thors*, "Finlandssvenskan femtio år efter Bergroth". Nr 3: *Margareta Westman*, "Språket mellan myndigheter och människor", *Gunnel Källgren*, "Baka, steka och koka — en studie i matlagningstermernas semantik". Nr 4: *Catharina Grünbaum*, "Språknämndens enkät till svensklärare", *Bertil Molde*, "Närvara, övervara, undvara och avvara".

informationsvirksomhed, en redegørelse for statslig informationsvirksomhed i Norge og Sverige og udvalgets forslag til retningslinjer for en udvidet statslig information vedrørende lovforslag, bekendtgørelser, ændringer i cirkulærer o.l. som har almen interesse. *PRP*

Veirup, Hans, Smistrup, Gert og Grunwald, Ebbe: Det sproglige service-eftersyn. 2. udg. Journalistisk sprog 1. Institut for Presseforskning, Århus 1976. 138 s. Distr.: Institut for Presseforskning og Samtidshistorie, Halmstadgade 11, 8200 Århus N.

Studie- og arbejdsbog til brug ved sprogundervisningen ved Danmarks Journalisthøjskole. Bogen indeholder kapitler om læsbart sprog, læseværdigt sprog, læservedkommende sprog, påvirkende og argumenterende sprog, og om forholdet mellem billede og tekst. *HGJ*

FINLAND

Av *Mikael Reuter (MR)* och *Carl-Eric Thors (C-ET)*

Laurén, Christer: Ellips, teckenfunktion och språklig ekonomi. En studie i svensk ordbildning. Studier i nordisk filologi 60 s. 289—329, Helsingfors 1975. Även publicerad som nr 18 i Proceedings of the Vaasa School of Economics, Reprint Series, 1976.

Uppsatsen behandlar modern kortordsbildning i svenskan med hänsyn till bland annat språklig ekonomi och teckenfunktion. I skilda kapitel behandlas olika slag av ellipser: initial, medial och final reduktion (bil, repövning, manus), "radikal" reduktion (initialord som TV, Esselte) och kombinationer av dessa. Författaren konstaterar att kortorden är ekonomiska i fråga om inbesparing av språkliga medel och genom att tempot i kommunikationen kan göras snabbare, men varnar samtidigt för en oöverlagd användning av kortord som kan ha en informationsekonomiskt skadlig effekt. En förutsättning för uppkomsten av kortord är en tillräckligt hög frekvens.

Författaren är professor i svenska vid den finska handels-
högskolan i Vasa och medlem av Svenska språknämnden i
Finland. *MR*

*Laurén, Christer: Språkvården och finlandssvenskan. Hori-
sont nr 2 1976 s. 1—4.*

Det finlandssvenska regionala riksspråket och eventuella
normer för det har under senare år debatterats rätt ofta i tid-
ningspressen. Problemet är dels att också denna regionala
variant har sina varianter, dels att det är svårt att dra upp
gränser för hur mycket finlandssvenskan skall kunna tillåtas
avvika från rikssvenskan.

I denna tidskriftsartikel behandlar författaren dels olika
språkliga genrer (främst fackspråket i förhållande till allmän-
språket), dels finlandssvenskan i förhållande till rikssvenskan.
Han påpekar bland annat att anslutningen till en rikssvensk
språknorm och tillnärmningen till den språkliga utvecklingen
i Sverige är starkare i Österbotten än i t.ex. Helsingforsregio-
nen, inte minst till följd av att man i större delen av Öster-
botten huvudsakligen följer med rikssvensk radio och TV.
Slutsatsen i artikeln är att man både i vardagsspråk och fack-
språk borde bemöda sig om att inte skapa onödiga skillnader
mellan rikssvenska och finlandssvenska, men att man å andra
sidan inte skall förkasta sådana språkliga drag i finlandssvens-
kan som har en accepterad ställning. *MR*

*Nyholm, Leif: Formväxling i Helsingforssvenskan. En studie
i intervjuspråk. FUMS rapport nr 44, Uppsala 1976. Dupli-
cerad, 144 s.*

Undersökningen är en licentiatavhandling vid Helsingfors
universitet. Den strävar att ge en bild av central Helsingfors-
svensk morfologi ur sociolingvistiskt perspektiv och att jäm-
föra de aktuella morfologiska dragen i finlandssvenskt och
rikssvenskt intervjuspråk. Undersökningsmetodiken baserar
sig i många avseenden på den som har använts i FUMS'
Eskilstunaundersökningar.

Bland de 10 variabler som Nyholm undersökt kan nämnas
växlingarna *di/dom*, *-ade/-a* (i t.ex. kastade), *-at*, *-it/-a*, *-i* (kas-

tat, kommit), *-et/-e* (huset), *-en/-ena* (husen), *inte/int* och *skulle/sku*. Det visade sig att variabeln *di/dom* i Helsingforssvenskan är beroende av både socialgruppsstillhörighet och ålder: bland de vuxna meddelarna var mellan 80 och 90 % av personerna i socialgrupp 1 och 2 *di*-brukare men bara 50 % av personerna i socialgrupp 3, bland skoleleverna återigen användes formen *di* av omkring 70 % i de högre socialgrupperna och knappa 30 % i socialgrupp 3. Som jämförelse kan nämnas att formen *di* i Eskilstuna användes av 6—8 % av meddelarna i socialgrupp 1 och 2 och 19 % i socialgrupp 3.

De flesta av de övriga variablerna visade både social och stilistisk variation. Undersökningen visade tydligt att den i Sverige märkbara trenden mot skriftenligt uttal inte ännu har börjat göra sig gällande i finlandssvenskan. T.ex. den fulla formen *-ade* (imperf. av 1 konj. som i *kastade*) förekom i det vuxna materialet bara i ett fall av 180. I skolelevsmaterialet förekom varken denna form eller de fulla formerna av typen *kastat, kommit. MR*

Ordbok över Finlands svenska folkmål. Häfte 1. Red. av Olav Ahlbäck. Forskningscentralen för de inhemska språken, Helsingfors 1976. 28+180 sidor.

De svenska folkmålen i Finland har utvecklats som randdialekter inom det svenska språkområdet, under påverkan av bland annat finska grannndialekter och i någon mån av hemvändande emigranters engelska uttryck. Dialekterna uppvisar därför många ålderdomliga språkdrag och spår av främmande inflytelser.

En stor del av ordförrådet i de finlandssvenska folkmålen har tidigare varit tillgängligt genom två äldre ordböcker, Vendells Ordbok över de östsvenska dialekterna (1904—07) och Wessmans Samling av ord ur östsvenska folkmål (1926—32). Sedan 1930-talet har dialektarkiven — framför allt det arkiv som numera hör till den statliga Forskningscentralen för de inhemska språken — emellertid tillförts ett avsevärt mer omfattande material, insamlat i samarbete mellan Folkmålskommissionen och Svenska litteratursällskapets folk kultursarkiv.

Den ordbok vars första häfte nu utkommit beräknas i färdigt skick komma att omfatta omkring 125 000 ordartiklar och över 4 000 sidor.

Ordboken inleds med en redogörelse för dess historia och för de samlingar och övriga källor som ordboken bygger på och de principer som har följts vid redigeringen. Ordboken redovisar dialekternas hela ordförråd i den utsträckning det har uppptecknats, och begränsar sig alltså inte till sådana ord som inte tillhör det svenska allmänspråket. Ordartiklarna är uppställda i alfabetisk följd efter uppslagsord. Sakordens betydelse redovisas ingående bl.a. på basen av etnologiska utredningar, och annat ordförråd belyses med hjälp av språkprov. I huvudsak är boken uppbyggd enligt samma principer som SAOB.

I det första häftet ingår ordartiklarna *abba* — *bister*. Ordboken kan beställas från Statens tryckericentral, Marknadsföringsavdelningen, PB 516, SF-00101 HELSINGFORS 10. MR

Ortnamn och samhälle. Red. av Kurt Zilliacus m.fl. Svenska litteratursällskapet i Finland, Meddelanden från Folkkultursarkivet 4, 1977. 238 s. Även publicerad som nr 10 i serien NORNA-rapporter.

Boken är en rapport från Nordiska samarbetskommitténs för namnforskning (NORNAs) symposium i Hanaholmens kulturcentrum i april 1975. Den innehåller drygt tjugo artiklar under följande huvudrubriker: NAMNGIVNING: Lokali- tet och namn, Namngivare och namngivning, Namngivnings- principer; NAMNBRUK; NAMNBYTE OCH NAMNDÖD: Kontinuitet, byte och död, Namnbytessätt. Boken avslutas med en presentation av tio aktuella forskningsuppgifter. MR

Stenmark, Harry: Finlandssvenska ord och uttryck. Traffic, Stockholm 1976. 99 s.

Sedan Valdemar Langlet gav ut "Säregenheter i finländsk tidningssvenska" 1930 har ingen rikssvensk publicerat något större arbete om finlandismer förrän bibliotekarie Harry Stenmark härom året kom med en duplicerad lista på finlandssvenska egenheter. Den upplaga som Stenmark gav ut

i tryck i fjol är den tredje.

Hugo Bergroths böcker "Finlandssvenska" och "Hög-svenska" behandlar alla sidor av språket. Stenmarks arbete är, som titeln anger, en ordlista. En väsentlig sida av ordför-rådet saknas hos Bergroth — det officiella språkets ord. Så-dana finns i ganska stort antal hos Stenmark, t.ex. namn på "ministerier" (departement), och det är en stor förtjänst.

Listan bygger på tidnings-, radio- och TV-material och på bidrag av finlandssvenskar, bl.a. magistrarna J. O. Tallqvist och Mikael Reuter. Det är givetvis tacknämligt att få en ord-lista utarbetad av en icke-finlandssvensk, men Stenmark har inte helt undgått vissa faror som lurar på en utomstående iakttagare. Han tar med ganska många vardags- och slangord och markerar dem i allmänhet som sådana, men i mitt tycke har en del sällsynta ord, kända av ett fåtal, fått slinka med. Det är t.ex. av rätt litet intresse för en rikssvensk att få veta att det vardagliga — snarast dialektala — *båda sig* betyder "anmäla sig". Vissa misstag finns. Så kommer t.ex. *sytning* "rätt till undantag" inte från finskans *syttinki*, utan är en fornsvensk term som även inlånats i finskan.

Stenmarks lista innehåller en hel del förkortningar som brukas i Finland, t.ex. AFC "Arbetsgivarnas i Finland cen-tralförbund" och DFFF "Demokratiska förbundet för Fin-lands folk". Urvalet är dock lite nyckfullt, vissa helt lokala organisationer nämns, som väl inte kan vara av större intresse i Sverige.

Trots sina brister är Stenmarks bok ett värdefullt bidrag med en del finlandismer (även bortsett från de officiella ter-merna), som kanske inte uppmärksammats tidigare. C-ET

Wikström, Kaj: Begreppsfältet kroppsövning. Semantiska stu-dier i svenskt idrottspråk. Akademisk avhandling. Tammer-fors 1977. 225 s.

Universitetslektor Kaj Wikström har disputerat på denna avhandling vid universitetet i Tammerfors. Det är en studie över ord som *kroppsövning*, *gymnastik*, *lek*, *sport*, *idrott* och liknande, med tyngdpunkt på 1800-talssvenskan. Intressant är bl.a. studien av betydelsen hos *sport* och *idrott*. C-ET

NORGE

Av Alfred Jakobsen

Aune, Kolbjørn: Sledenemningar. Ordgeografisk studie med kart. Skrifter frå Norsk Målførearkiv ved Ingeborg Hoff xxxii. Universitetsforlaget, Oslo—Bergen—Tromsø 1976. 129 s. + kart.

I Norge har det hittil vært drevet lite ordgeografisk granskning. De to større avhandlingene vi har, er begge skrevet av utlendinger (Ivar Modéer: *Norska ordstudier*. Två bidrag till fiskets ordgeografi; Oskar Bandle: *Studien zur westnordischen Sprachgeographie. Haustieterminologie im Norwegischen, Isländischen und Färöischen*).

Kolbjørn Aunes studie over sledenevninger er et verdifullt tilskudd til norsk ordgeografisk litteratur. Han har gransket i detalj navnene i norske dialekter (bortsett fra Finnmark) på to deler i arbeidssleden eller kjelken. De to delene har han gitt hjelpetermene "berestolpe" og "bindenagle".

Arbeidet bygger på et onomasiologisk prinsipp.

Første kapittel i avhandlingen gir en saklig skildring av slededelene. Foruten "berestolpe" og "bindenagle" omfatter kapitlet også "tverrbjelke". Dette faller naturlig fordi denne delen i konstruksjon og nevnmåte er så nær knyttet til bærestolpen.

Kap. ii og iii forteller i korte monografier om de forskjellige termer for bærestolpe og bindenagle. Her blir hver nevning for seg drøftet språklig og kulturgeografisk. Kap. iv gir et ordgeografisk oversyn over sledetermene. På to kartblad er deres utbredelse tegnet inn. På grunnlag av husdyrtermer delte Bandle landet inn i 11 målområder. Aune jamfører hele tida med de resultater Bandle kom fram til, og finner godt samsvar i hovedtrekkene. Men som han understreker, er hans materiale altfor lite til en lignende inndeling, og da som nevnt bare to slededeler er gransket i detalj hittil, må hans oversyn nødvendigvis få en foreløpig karakter.

Aune har samlet tilfang nok til et videre arbeid om emnet. Dette materialet ligger i Norsk Målførearkiv. Det var å håpe at han selv eller andre kunne fortsette granskingen, slik at vi

fikk en komplett ordgeografisk studie over alle de viktigste sledenevningene.

Bondevik, Jarle og Farestveit, Olav: Bibelomsetjing. Syn og Segn 1976, s. 282-290.

I samband med den nye nynorsk-utgaven av Det nye testamentet gjør Bondevik og Farestveit rede for hvordan oversettelsesarbeidet foregår, og for hvilke problemer oversetterne møter. I den siste delen av artikkelen imøtegår de en del av Helleviks kritikk (se Hellevik: Gammal bodskap i ny bunad).

Faarlund, Jan Terje: Sentential Subject and Adjectival Predicate in Norwegian. Norwegian Journal of Linguistics (NTS), Vol. 30, pp. 13-24.

Det fins i norsk en gruppe adjektiver som tillater en underordnet setning som subjekt. På overflaten er denne underordnede setningen realisert enten som en *at*-setning eller som et infinitiv-syntagme. Noen adjektiver tillater begge konstruksjonene, andre bare en av dem. Eksempler: 1 a: *Det er dumt at Kari stoler på Ola.* b: *Det er dumt å stole på Ola.* 2 a: **Det er vanskelig at Kari finner huset.* b: *Det er vanskelig å finne huset.* 3 a: *Det er sant at Ola besøker Kari.* b: **Det er sant å besøke Kari.*

Forfatteren studerer noen syntaktiske egenskaper ved setninger som inneholder slike adjektiver, og han viser at det er nær innbyrdes forbindelse mellom subjektets mulige overflateform og andre syntaktiske egenskaper ved setningen. Disse syntaktiske observasjonene danner grunnlaget for en semantisk analyse av de nevnte adjektivene. Analysen viser at i siste instans er syntaktiske egenskaper avhengige av semantiske faktorer.

Hallaråker, Peter: Skjergardsnamn frå Bremnes. Universitetsforlaget, Bergen—Oslo—Tromsø 1976. 146 s.

Hallaråker har samlet et tilfang på ca. 1450 skjergardsnavn fra Bremnes på Bømlo. Han vil primært undersøke hovedprinsippene for navngiingen, sekundært finne ut i hvilken grad stedsnavn avspeiler naturforhold, næringsliv og kultur-

historiske forhold i et lokalsamfunn ved kysten. Uttalen av navnene er vist med fonemisk transkripsjon, og i skrivemåten nytter han tilnærmet normalisert rettskrivning (men han har holdt på komposisjonsvokalen i målføret).

I stedsnavnstudier er kjennskapet til målføregrunnlaget for navnene helt vesentlig, og i kap. ii gir han derfor et skjematisk oversyn over fonem-systemet i Bremnes-målet og gjør dessuten greie for noen hoveddrag ved formverket.

Stedsnavnforskerne har definert grunnord på noe varierende vis. Hallaråker tar utgangspunkt i Lars Ekres definisjon (i "Opplysningar til stadnamn frå Midt-Jotunheimen"), men utvider den noe. I kap. iv får vi så en liste over grunnordene med opplysninger om uttale, etymologi, frekvens og bruksområde. Det neste kap. inneholder "grunnordlause namn", mens kap. vi drøfter navngiingsprinsippene. Etter innholdet av utmerkingsleddet blir de sammensatte navnene delt inn i følgende hovedgrupper: navn som forteller om 1) leie, 2) utseende, 3) naturtilhøve og jordsmonn, 4) plante- og dyreliv, 5) kultur- og næringsliv og 6) en gruppe navn med blandet betydningsinnhold av utmerkingsleddet. Sekundærnavn blir behandlet i et eget avsnitt.

Selv om "Skjergardsnamn frå Bremnes" er tradisjonell i metode og oppbygning, utgjør den et solid tilskudd til vår stedsnavnlitteratur.

Hellevik, Alf: Gammal bodskap i ny bunad. Syn og Segn 1976, s. 259—277.

Hellevik kommenterer her den nye nynorsk-utgaven av Det nye testamentet. Han gir først et kort tilbakeblikk over arbeidet med nynorske bibeloversettelser og tar deretter opp forholdet mellom bibelmålet og gjeldende rettskrivning. Han synes det er både riktig og nødvendig at Bibelen i sin ytre språkdrakt kommer i samsvar med de normene som gjelder i dag, men han ønsker at oversetterne hadde holdt seg strengere til læreboknormalen. Når det gjelder foran- og etterstilt eienomspronomen, finner han noen eksempler på umotivert skifting. Han mener at målføringen i regelen ville vinne på at foranstilt pronomen ble nyttet noe mer sparsomt. Oversetterne

får ros for ordvalget, men han peker også på noen ord som bryter med stilen (f. eks. *sjefen* for tempelvakta istf. *hovdingen* for tempelvakta). Ellers undrer han seg over at nynorskutgaven og bokmålsutgaven stundom unødige har ulike formuleringer. Men det hovedinntrykket han sitter igjen med, er at Bibelens ord er blitt lettere å forstå.

Indrebø, Gustav: Kva er målreising? Ei artikkelsamling ved Jarle Bondevik og Oddvar Nes. Norsk bokreidingslag 1/1, Bergen 1976. 220 s.

Som målteoretiker hadde Gustav Indrebø et gjennomtenkt helhetssyn som han uredd og helhjertet gikk inn for. Sine meninger om målsaka la han fram i en mengde artikler og utgreiinger i forskjellige aviser og tidsskrifter. I denne boka finner vi de viktigste innleggene.

Den bærende, dypest aktive idéen i målrørsla er for Indrebø den nasjonale reising- og selvhevdningstanken. Et ekte norsk mål vil gi folket vårt større livskjensle og mer indre styrke. Nynorsken er en bedre tolk for hjertet og følelsene. Den vil føre til en allmenn åndelig og språklig frigjøring, og den kan gi en rikere og mer ekte blomstring for hele vårt åndsliv og kulturliv. Tar vi i bruk nynorsken som eneste offisielle språk, velter vi av oss en nasjonal skam og får nasjonal samvittighetsro.

Indrebøs nasjonale motivering kommer også sterkt fram i hans syn på bokmålet. Det er unorsk. Selv om det blir mer og mer oppblandet med norske målelementer, vil det forbli å være en grein av det danske måltreet.

I en av artiklene kommer han inn på fremmedordene, som han deler inn i to grupper, germanismene og de virkelig internasjonale ordene som for det meste kommer fra klassiske språk eller er av romansk rot. Når nynorsken er puristisk innstilt mot lånord av det første slaget og ikke minst mot de tyske ordlagingselementene enda de er mye brukt i dialektene, henger det sammen med at "tysken som er eit nærskyldt språk, hev ei evne til å arma ut målet, med att han tepper att dei heimlege kjeldene". De internasjonale ordene derimot trenger ikke målet å verge seg mot. Disse fremmedordene

gir et slags videre samband og har stempel og innhold fra en større kulturkrets.

I den harde rettskrivningsstriden i andre halvdel av 1930-årene var Indrebø opptatt av å forsvare nynorsken mot "indre oppløsning". Særlig gikk han mot de mange forslagene til endringer i ortofon lei som rettskrivningskomitéen kom med. De ville ødelegge landsmålets karakter. Dets oppgave er å være en samnevner for alle dialekter innenfor det nasjonale målområdet. Derfor krever det en romslig typologisk skrivemåte.

Riksmåltilhengere og samnorskfolk vil naturligvis være dypt uenige med Indrebø i mange av hans synspunkter. Men også blant målfolk fins det nok mange med et divergerende syn på målstrevet. De vil hevde at Indrebø stundom var for urealistisk og for kategorisk i sine påstander, at nynorsken må jenke seg mer for å kunne bevare og utvide sine posisjoner. De vil vel også rangere argumentene for målreisningen på en annen måte enn han gjorde. Men enig eller uenig — alle som ønsker å sette seg inn i viktige sider ved målreisningens ideologi og argumentasjon, kan lese boka med utbytte.

La meg også nevne at utgiverne har forsynt boka med en biografisk innledning og en nyttig bibliografi over Indrebø's skrifter.

Kontrast. Tidsskrift for politikk, kultur, kritikk. Pax forlag, Oslo. Nr. 1, 1976.

I det siste tiåret har det vokst fram ei ny målrørsløse som har satt språkstriden i en vid sosial og politisk sammenheng. Språket er ikke bare et nøytralt kommunikasjonsmiddel, men spiller en grunnleggende rolle for utviklingen av personligheten, for gruppefølelsen og for classesolidariteten.

I dette nummeret av *Kontrast* blir språkspørsmålet tatt opp i en slik vid politisk sammenheng som en viktig sak for den sosialistiske bevegelsen.

I artikkelen "To målsyn" peker Helge Sandøy på hvordan det i målrørsla flere ganger har vært en indre strid mellom et "nasjonalt" målsyn og et "sosialt". Helt siden målrørsla ble til, har den levd med denne indre motsetningen, og til visse tider har den slått ut i bitter strid. Høsten 1974 tok mot-

setningene seg opp igjen. For mange var det da uventet at marxistleninistene i rørsla skulle gå i spissen for den nye nasjonale givnen. Sandøy hevder at den nasjonale ideologien deres har sitt opphav i de tankene Josef Stalin gjorde seg om språket.

“Fram for dialektreising!” heter Thore Roksvolds artikkel. Slik presiserer han til slutt det sentrale innholdet i den: “Folk har endra talemål før — det fortel heile språkhistoria, og dom endrar talemål nå — det fortel både samfunnsforskarar og språkforskarar. Svært mange av desse endringane skjer over tid og er ein ubevisst prosess for språkbrukaren. Det er det ingen grunn til å motarbeide, det har knapt innvirkning på identitetsopplevinga den enkelte språkbrukaren har. Når talemålsendringane skjer plutselig og bevisst, forstyrrer det derimot den språklige automatikken som er innarbeidd. Dessutan skjer slik talemålsendring som resultat av eit sosialt press som går ut på at heimemålet itte er bra nok i alle situasjonar. Ein sosialist bør aktivt motarbeide slike forestillingar, med front mot herrane i dette språklige herre/knektspølet.”

“I DNA og samnorskpolitikken” gjør Ernst Håkon Jahr rede for Arbeiderpartiets holdning til språksaken opp gjennom årene. Slik skisserer han utviklingen: “Frå ein naturleg nøytralitet den gong målreisinga først og fremst var bøndene si sak, til ei lengre diskusjonstid som munna ut i ei aktiv folkemålslinje basert på ein (sic) sosial språkforståing, og til ei ny nøytralitetsholdning i 60-åra”.

“Standardspråk og folkemål” av Lars S. Vikør beskriver hvordan standardspråkene kommer opp og fungerer i bestemte historiske epoker og sosiale sammenhenger. I “Er det språkbarrierer mellom klassene?” presenterer Geir Wiggen den britiske sosiologen Basil Bernsteins kodeteorier. Endelig må nevnes en artikkel av Anund Haga: “Marxisme og målreising”.

Larsen, Amund B.: Skrifter. Redigert av Magne Myhren. Universitetsforlaget, Oslo—Bergen—Tromsø 1976. 460 s.

Nest etter Ivar Aasen og Johan Storm er det Amund B. Larsen (1849—1928) som har lagt grunnlaget for den viten-

skapelige målføregranskingen i Norge. I sine undersøkelser av norske dialekter var han alltid opptatt av generelle spørsmål, av hvilket lys hans iakttagelser kunne kaste over språk og tale i sin alminnelighet. Han ble utdannet i en tid da de junggrammatiske synsmåter var rådende. Men selv om han hadde små muligheter til å følge med i hvordan den språkvitenskapelige teori utviklet seg ute i Europa og i Amerika, viser han en merkelig originalitet og selvstendighet i sin tenkning. Han var klar over at språket må studeres både i individet og i samfunnet, og han hevdet fra første stund at de norske målførers utvikling må forstås ut fra norske sosiale og geografiske forhold. I sin oppfatning av dialektutviklingen geografisk sett var han også selvstendig og original. Han framholdt sterkt at den er sammensatt og bestemt av tre forhold, den indre utvikling på stedet selv, påvirkning fra andre dialekter og innvirkning fra nabospråkene.

Amund B. Larsen utarbeidet ikke sine synsmåter til en samlet språkvitenskapelig teori. Hans allmennspråklige drøftinger har oftest mer karakteren av refleksjoner under bearbeidningen av materialet enn av forsøk på en systematisk framstilling av språkforhold og språkendringer.

I denne boka har univ.lektor Magne Myhren samlet A. B. Larsens avhandlinger om norske dialekter og norsk språkhistorie. Av "Sognemålene" har han latt trykke opp igjen bolken: "Sprogenes forandringer", men av andre bøker så som doktoravhandlingen "Lydlæren i den solørske dialekt" og bøkene om bymål (som Larsen skrev sammen med andre) er det ikke tatt med noe.

Myhren har også latt trykke opp Ingeborg Hoff's grundige utgreiing om Amund B. Larsen og hans livsverk (først publisert i Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv 1950) og en artikkel av Alf Sommerfelt: "Amund B. Larsen som generell språkforsker. Sognemålene" (først trykt i Maal og Minne 1949). Vi finner også i boka den bibliografien over Larsens skrifter til 1922 og lista over reisene hans som Sigurd Kolsrud gav i Festskrift til A. B. Larsen, 1924.

Antologien er et viktig tilskudd til litteraturen om norsk målføregransking.

Lie, Svein: *Innføring i norsk syntaks*. Universitetsforlaget, Oslo—Bergen—Tromsø 1976. 144 s.

I de seinere år har det skjedd en rivende utvikling innen syntaksforskningen. Den som i dag vil gi en framstilling av norsk syntaks, står derfor overfor et dilemma: Skal han bryte radikalt med den tradisjonelle grammatikk og basere seg konsekvent på de nyeste teoriene, eller skal han gå en mellomvei, bygge på det gamle og innføre det nye der han synes det er mest påkrevd? Forskningsstipendiat Svein Lie har valgt det siste alternativet. Han legger tradisjonell grammatikk og Diderichsens feltskjema til grunn, men drar inn synspunkter bl.a. fra transformasjonsgrammatikken og valenslæren. At han har gått inn for denne framgangsmåten, henger sammen med at boka først og fremst tar sikte på å dekke pensum i norsk grunnfag ved universiteter og distriktshøgskoler og ettårige kurs ved pedagogiske høgskoler.

I verket gjør han bl.a. rede for syntagmetyper, setnings typer, setningsledd og leddstilling. Det er også med et kapittel om semantikk. Av de ting en sakner, kan nevnes en definisjon av begrepet diatese.

Boka er pedagogisk meget godt tilrettelagt, framstillingen klar og grei og eksemplene velvalgte. Den kan derfor også anbefales for dem som vil studere norsk syntaks på egen hånd. Lærerne vil nok synes at innføringen er i knappest laget, men stoffet kan jo utdypes i forelesningene.

Forf. har ikke villet tyngre framstillingen med mange henvisninger. Dette gjør boka desto mer lettlest. Til gjengjeld har han bakerst i den gitt en vurderende oversikt over litteratur som kan brukes til videre lesning omkring syntaktiske emner.

Lundeby, Einar: *Om "utbrytningen"s opphav og innhold*. Nordiska studier i filologi och lingvistik (se s. 114). Lund 1976, s. 280—301.

Fenomenet "utbrytning" (setninger av typen: Det var Bjørnson som skrev "Arne"; Det var i 1858 (at) Bjørnson skrev "Arne") har hittil for det meste bare vært studert fra et synkronisk synspunkt. Lundeby setter seg som mål å undersøke dens genesis og utviklingsgang. Han mener at et slikt studium

vil kunne kaste lys over dunkle punkter i den synkrone analysen. Det er to spørsmål om utbrytningens oppkomst han forsøker å finne svar på: 1) Når (omtrent) vokser utbrytningskonstruksjonen fram i de nordiske språkene? 2) Hvilket grunnlag bygger denne framveksten på i datidens språkbruk?

Han finner sikre belegg for den i svensk ca. 1320, muligens i dansk ca. 1300 og i norsk sikkert ved 1400. Utviklingen av en syntaktisk novasjon som utbrytning har sikkert tatt flere generasjoner. Han antar derfor at framveksten av den i Norden må ha tatt til iallfall på 1200-tallet.

Med grunnlag i eldre belegg viser han at termen "utbrytning" historisk sett er misvisende, likeså "kløvet sætning". Vi har nemlig ikke opprinnelig med én setning å gjøre, en primærsetning, som noe er blitt brutt ut av, eller som er blitt "kløyvd". Den historiske prosess har bestått i at to setninger er blitt føyd sammen til et kompleks. Det spesielle ved denne typen av setningskompleks er da at den siste setningen bare eksplisiterer et ledd som alt er nevnt ved pron. *det* i første setning.

Et eks. på utbrytning fra den svenske Erikskrøniken fra 1320-tallet (overført til moderne norsk) kan belyse utviklingsgangen: Og spurte hvem det gjøre torde./ Herr Joar sa det var jeg det gjorde. Det tilføyde syntagmet "det gjorde" må sees som en overflaterealisasjon av en underliggende setning "jeg det gjorde" hvor subjektet er strøket siden det er identisk med subjektet i setningen foran. En skal merke seg at ikke noe eks. i den eldste kjelden, Erikskrøniken, har forbinder mellom de to setningene — overalt er brukt asyndese og kanskje paratakse. Men utvilsomt må den innføyde setningen likevel tidlig ha vært oppfattet som leddsetning. Strukturen i slike helsetninger var svært lik strukturen i visse tidligere etablerte helsetningstyper. Et nominal ledd fulgt av en setning der dette nominalet logisk sett er subjekt eller objekt, stod så nær den vanlige modellen av nominal+relativsetning at den nye typen ganske naturlig måtte bli behandlet i analogi med den etablerte typen: *som* ble tatt i bruk som forbinder, og fylte subjektplassen i den innføyde setningen, samtidig som ordet refererte til korrelatet i hovedsetningen. Antakelig

for å ha en distinksjon mellom subjekt og objekt i leddsetningen synes det å ha etablert seg som fast praksis at ikke noe rel. pron. settes inn ved objekt-utbrytning. (Eks. Det var min søster jeg så i vinduet.)

På samme måten ble den innføyde setningen ved adverbial-utbrytning trukket til kategorien "at-setninger". Setningen "det var om sommeren dette skjedde" står strukturelt svært nær f. eks. "det var en fordel at dette skjedde". Dermed må *at* ha kunnet komme inn ved analogi, som alternativ till \emptyset på forbinderplassen.

Lundeby bygger på den hypotesen at utbrytningskonstruksjonen er vokst fram av identitetsutsagn. Men skal en kunne si at en gjenstand er identisk med en annen gjenstand (dvs. egentlig samme gjenstand presentert under et annet språklig uttrykk fordi den er sett i et annet perspektiv), så må gjenstandens eksistens være presupponert. I den siste delen av studien analyserer han noen eks. med forskjellige setningsledd utbrutt og klarlegger presupposisjonene.

Magerøy, Hallvard: Pronomenet annan i samanlikningslekkar og andre jamstelte lekkar. Maal og Minne 1976, s. 58—79.

Magerøy gir her en nærmere analyse av sammenligningsledd og andre jamstilte ledd med pronomenet *annan/annen*. Han bygger framstillingen på levende språkbruk og på eksempler han har funnet i grammatisk litteratur og ordbøker eller i kartotekene til de store ordboksverkene ved Universitetet i Oslo. Han deler materialet i tre hovedtyper: I. Den reale typen, II. Den irrealen typen og III. Den sekundært ulogiske typen.

"Den reale typen" er særmerkt ved at substantivet i det andre sammenligningsleddet representerer et omgrep som favner om substantivet i det første sammenligningsleddet. Pron. *annan/annen* tjener her til å framheve artslikhet, og innholdet i utsagnet er framstilt som noe som svarer til virkeligheten. Den reale typen faller i to underavdelinger: A og B. I A inneholder det andre sammenligningsleddet en allmenn type: "Kongen taler som (bedre enn) en annen mann (andre menn)". I B inneholder det andre sammenligningsleddet noe

konkret avgrenset: "Den ene grisen roter liksom den andre" (sc. grisen) el. "de andre grisene". *Annan/annen* er her kombinert med en eller annen avgrensning av substantivet som gjør at det andre sammenligningsleddet ikke blir en allmenn type.

Den irrealen typen er særmerkt ved at substantivet i det andre sammenligningsleddet representerer et omgrep som stenger det første sam.ligns.leddet ute: "Gutungen rotar som ein annan gris". I flere ordbøker blir det sagt at *annan* her er overflødig (pleonastisk). Magerøy understreker at *annan* i virkeligheten er uunnværlig: "Pronomenet *annan* er her nett likskapsteiknet mellom "gutunge" og "gris". *Annan* får setninga til å strida mot røyndomen, gjer uttrykket irreal, og er dermed eit uomberleg vilkår for at utsegna skal kunna få den fulle meininga si" (s. 66). Uten *annan* faller det paradoksale og irrealen bort, og vi står igjen med en vanlig sammenligning.

Som eksempler på "den sekundært ulogiske typen" nevner Magerøy bl.a.: "Børnene — — — juble, som alle de andre Himlens Fugle", "Mennesket haver det tilfelles med andre umælende Creature, at det — — —". Denne bruken av *annan/annen* fins både i og utenfor sammenligningskonstruksjoner, og leddet med *annan/annen* kan være både et enkelttilfelle og en allmenn type. I alle eksemplene har vi å gjøre med flere logisk jamstilte omgrep som gjensidig stenger hverandre ute. Grunnlaget for denne uttrykksmåten må søkes i det faktum at pron. *annan/annen* kan nyttes til å framheve mangel på identitet mellom to sammenstilte ledd, ja til og med ulikhet: "Det var andre boller, det". Vi har her en bruk som poengterer motsetning. Typen synes å være utdødd i moderne nordisk skriftmål, vel også de fleste steder i tale-målet.

Norske språkdata. Rapport nr. 2/76. Nynorsk baklengsordliste. Bergen 1976.

Ved Prosjekt for datamaskinell språkbehandling, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen, blir det gitt ut en serie forskningsrapporter under tittelen "Norske språkdata". I 1976 kom "Nynorsk baklengsordliste", som inneholder 49 338 ord.

En rekke moderne språk har etter hvert fått "baklengs alfabetiserte" ordbøker. Særlig for ordlagingsstudier er lister med ord systematisert etter endingene et fint hjelpemiddel.

Norskraft. Universitetet i Oslo. Institutt for nordisk språk og litteratur. Nr. 5. 1976. 76 s.

Dette nummeret av *Norskraft* inneholder en rekke artikler om språklige emner. Av særlig interesse for språknemndfolk er en utgreiing av Tove Bull og Jan Ragnar Hagland: "Dagsnyttsspråket i radio — ei gransking av språkbruken i 15 dagsnytt-sendingar på nynorsk".

Hensikten med undersøkelsen er å prøve å finne ut på reint empirisk grunnlag om språkbruken i seg selv har noe å si for hvor lett eller vanskelig disse sendingene blir oppfattet. De studerer materialet i høve til en del språklige faktorer som gjerne blir sett på som hemmende eller lettende varianter i kommunikasjonsprosessen. Det er følgende: 1. periodelengde, 2. bruk av passiv, 3. frekvens av visse ordklasser, 4. innordnende setningsstrukturer og 5. ordtilfang.

Språket er gransket både på grunnlag av lydbandopptak og den skrevne bulletinen som medarbeiderne har lest opp fra.

Resultatet av undersøkelsen kan sammenfattes slik: Det er særlig på to områder at språkbruken markerer seg som tungt oppfattelig. Det gjelder lange perioder og omfattende bruk av passiv. En trang til lange innordnende setningsstrukturer ser også ut til å komplisere dette meldingsspråket. Av de undersøkte faktorene er trolig ordvalget og en lite omfattende bruk av fenomenet "bisetningsinnskudd" med og motvirker denne tendensen.

Forfatterne har gjort en liten tilleggsundersøkelse om språkbruken i utvalget i høve til offisiell språknorm (læreboknormalen). Generelt viser det seg at medarbeiderne i nynorsk-sendingene gjør få formelle feil, men det er ting som tyder på at ved navn på offentlige institusjoner er bokmålsformene i ferd med å bli etablert som eneformer også i sendinger på nynorsk.

Artikkelforfatterne er klar over de mange metodiske problemer som slike undersøkelser reiser, og de har tatt flere

av dem opp til drøfting.

De andre bidragsyterne til Norskraft nr. 5 er Thorstein Fretheim og Eskil Hanssen. Fretheim skriver om "Spørreordsspørsmål uten spørreord" og om konjunksjonen "i tilfelle". Hanssens artikkel heter "Om relativsetningens syntaks og semantikk".

Norsk stadnamnleksikon. Redigert av Jørns Sandnes og Ola Stemshaug. Det norske samlaget, Oslo 1976. 359 s.

Det er mange som interesserer seg for stedsnavn, og som gjerne vil ha rede på hva det og det navnet betyr. Men det har ikke vært lett å finne svar på slike spørsmål, for vi har saknet en høvelig oppslagsbok.

Nå er boka kommet. I Norsk stadnamnleksikon kan en finne opplysninger om en mengde av de vanligste og viktigste stedsnavnene i landet vårt. Her kan en lese om opphavet og den reale bakgrunnen for hvert navn, og her får en vite hvordan navnet blir uttalt. I tillegg til de enkelte navnene blir det i den leksikalske hoveddelen i verket gitt forklaring på flere av de viktigste grunnordene, som *heim*, *land* og *stad*. Som innledning og innføring finner en framme i boka korte artikler om stedsnavn generelt og om forskjellige viktige navnegrupper, område- og bygdenavn, gardsnavn, elvenavn, fjordnavn osv., til og med en om gatenavn. Disse artiklene er vel-egnet som en første innføring.

Utgiverne understreker at Norsk stadnamnleksikon er et populærvitenskapelig verk. Det tar sikte på å gi forklaringer for interesserte uten særskilt faglig skolering, men forklaringer som er vitenskapelig fundert.

Ut fra dette må en også se utvalget av navn. En viktig rettesnor her har vært brukerinteressene — hvilke navn leserne helst vil slå opp etter. Dette har ført til at en har tatt med de mest brukte navnene og de som ikke er umiddelbart forståelige. Det er lagt større vekt på å få med navn som Oslo og Mjøsa enn slike som Storsjøen og Langøya.

Det geografiske området boka favner om, er det nåværende, egentlige Norge. Innafør dette området har en også tatt med samiske (og samisk-norske) navn. Utvalget av disse navnene

er også gjort først og fremst etter hvor viktige og kjente de er for flertallet av norsktalende lesere.

I den leksikalske delen av boka, som inneholder navn og grunnord alfabetisk ordnet, følger etter oppslagsformen uttalen i lydskrift (i prinsippet en modifisert utgave av Johan Storms *Norvegia*). Ofte er det gitt to former, en korrekt dialektform og en nyere normalform som er kommet i vanlig bruk. Så kommer opplysning om hva slags lokalitet navnet gjelder, og lokalisering av stedet som navnet er knyttet til. Det er verdifullt at vi også får informasjon om preposisjonsbruk og om innbyggernavn der dette er aktuelt. Den eldste skriftformen av navnet blir angitt der denne er av interesse. Når det gjelder selve tolkningen, er forfatterne ikke redde for å fortelle at navnet ikke er sikkert tydet, eller ikke tydet i det hele tatt. Ikke sjelden oppgis to eller flere tolkninger med henvisninger til den store stedsnavnlitteraturen f. eks. Oluf Ryghs *Norske Gaardnavne*, Magnus Olsens skrifter og en mengde andre bøker og tidsskriftartikler, liksom forfatterne også har brukt en liten gruppe medarbeidere.

Norsk stadnamnleksikon er et pionerarbeid i sitt slag her i Norden.

Pettersen, Egil: Språkbrytning i Vest-Norge 1450—1550. Universitetsforlaget, Oslo—Bergen—Tromsø 1976. 441 s.

Den mellomnorske perioden fra ca. 1370 til ca. 1525 hører til de aller viktigste tidsrommene i vår språkhistorie. I denne tida skjer det store omveltninger i språket vårt. Det gammel-norske språksystemet går i oppløsning, og nynorsken tar form. Samtidig setter påvirkningen fra dansk inn og øker stadig i omfang og styrke. Også svensk innflytelse gjør seg gjeldende. Det er i det hele tatt en språklig brytningstid, der gammelt og nytt, hjemlig og fremmed står mot hverandre.

Enda det stadig er blitt understreket hvor viktig og nødvendig studiet av denne perioden er, er det likevel få lingvister som har gitt seg i kast med mellomnorsken. Den fremste årsaken til dette ligger nok i at de fleste språkfolkene rett og slett ikke har hatt mot til å gå løs på oppgaven. De har følt det som altfor tid- og arbeidskrevende å skulle gi en systema-

tisk beskrivelse av denne overgangstida med dens mylder av ortografiske og morfologiske varianter.

Når det nå endelig foreligger et svært verk om mellomnorske språktilhøve, må det karakteriseres som en forskningsbragd. Det er lagt ned en stor arbeidsinnsats i avhandlingen. Den utvider i betydelig grad vår viten om mellomnorsk, og den skaper det solide grunnlaget som andre forskere kan bygge videre på.

Materialet for undersøkelsen omfatter ikke mindre enn 479 diplomer fra Vest-Norge i tida 1450—1550 på norsk eller norskfarget språk. I tillegg kommer noen regnskaper, manntalls- og skattelister fra Bergenhus i tida 1517—25. Vanlingvis gir brevene ingen opplysninger om hvem som har ført dem i pennen. Ved å jamføre paleografi og språkform i dem er Pettersen kommet til at de er skrevet av 295 forskjellige skrivere. Vi må vel ta dette resultatet med et visst forbehold. Men om han nå skulle ha tatt feil på et eller annet punkt, har dette liten eller ingen betydning for undersøkelsen som helhet.

Jamføringen av skriverhender har ellers gitt som resultat at skriveren ofte verken er brevutstederen eller mottakeren, men en utenforstående tredjemann. Som en kunne vente, er tydeligvis de fleste skriversne å finne blant geistligheten.

Hoveddelen av avhandlingen består i en systematisk gjennomgåing av vokal- og konsonantgrafemene i det mellomnorske skriftsystemet. Som Pettersen understreker, er det skriftformene og ikke talemålsformene en kan finne noe sikkert om i en slik undersøkelse av eldre skrevne kilder. Studiet av skriftsystemet utgjør derfor selvsagt det primære i avhandlingen. Men grafemene er jo symboler for faktiske lydverdier, og det er derfor naturlig, som forfatteren gjør, å reflektere over hvilke fonemer i skriverens dialekt de enkelte grafemer og grafemsamband representerer. Mellomnorsken ligger bedre til rette enn kanskje noe annet språksteg for en slik gransking. Skriftradisjonen var som sagt i ferd med å gå i oppløsning, og individuelle skrivemåter hadde fått større rom. Egne dialektformer blir ikke sjelden lagt til grunn for stavingen, eller talemålsformer som hadde større prestisje hos skriveren. I en rekke tilfeller kan forfatteren påvise særnorske

novasjoner eller lokale dialekttrekk i materialet.

Den danske innflytelsen er relativt beskjeden fram til ca. 1500. Men etter den tida øker den i styrke, og etter 1525 er den dominerende i mange brev. Den svenske påvirkningen gjør seg først og fremst gjeldende i visse ordformer, som pronomenet "jag" og preposisjonen "fran". Dessuten er det ikke uvanlig at skriverne gir andre person flertall av verb endingen "-en, -in" etter svensk mønster.

Slike klare svesismer er lette å påvise. Men ellers blir forfatteren til stadighet stilt overfor innfløkte problemer når det gjelder å avgjøre om en skriftform er norsk, dansk eller svensk. Med sitt inngående kjennskap til nordiske dialektforhold og skriftmål både i eldre og nyere tid overser han likevel sjelden noen av alle de mulighetene som kan komme på tale ved bedømmelsen av de enkelte formene. Metodisk er det også en styrke at han ikke som flere eldre språkforskere vurderer det enkelte språkfenomen isolert, men ser det i sammenheng med hele skriftsystemet forøvrig hos skriveren og i miljøet omkring ham.

"Språkbrytning i Vest-Norge 1450—1550" er et storverk som på mange punkter kaster nytt lys over vårt språks indre utvikling i den kaotiske overgangstida mellom gammelnorsk og nynorsk.

Rundhovde, Gunnvor: Åsane-målet. Åsane Bygdebok 1976.
A. s. John Grieg, s. 460—534.

Hensikten med arbeidet er å gi en populærvitenskapelig framstilling av de viktigste drag i Åsane-målet. Rundhovde legger vekt på å få fram generasjonsskilnaden i dialekten. I kap. ii blir Åsane-målet satt i målgeografisk sammenheng med andre Vestlands-mål. Kap. iii handler om ordtilfanget og gir noen eksempler på generasjonsskilnad i ordbruk. Kap. iv skildrer lydverket og kap. v formverket. Avhandlingen inneholder også noen målføreprøver og en rekke målkart.

Skard, Vemund: Norsk språkhistorie 1814—1884. 3. Universitetsforlaget, Oslo—Bergen—Tromsø 1976. 224 s.

Norsk språkhistorie iii fortsetter Bind i, til 1523 og Bind ii,

1523–1814. Det er meningen at det skal komme ett bind til, som skal føre framstillingen inn i vårt eget århundre.

I dette bindet finner vi utførlig omtale av språket hos bl.a. Henrik Wergeland, Aasmund O. Vinje, Henrik Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson, Jonas Lie og Alexander Kielland. Vemund Skard legger vekt på å se den språklige utvikling i sin sosiale sammenheng — influert av kreftenes samspill og vekselvirkning i åndsliv og kultur, samfunnsliv og politikk.

Foruten fyldige litteraturhenvisninger inneholder boka også ord-, person- og sakregister.

Språk og kjønn. Else Ryen (red.). Forlaget Novus. Oslo 1976. 175 s.

Sosiolingvistisk forskning har vist at det enkelte menneskes språkbruk er bestemt av et komplisert samspill av personlige, sosiale og situasjonsbestemte faktorer. Den har også avslørt at det er enda en viktig faktor som virker inn på språkbruken, nemlig kjønn. En rekke variasjoner i språkbruk gir seg ulike utslag hos kvinner og menn, og oftest er kjønnsforskjellen større jo høyere den sosiale status er. Kvinner legger ofte sin språkbruk nærmere opp til standardspråket enn menn gjør. Siden språket er en helt sentral faktor i mellommenneskelige relasjoner, er det klart at det spiller en viktig rolle i likestillingsproblematikken. Språket kan avspeile og avsløre sosiale skiller, og det kan også bidra til å konservere dem.

I "Språk og kjønn" er samlet resultatene av en del norske studier i dette emnet.

Boka har både en stilistisk og en mer tradisjonell sosiolingvistisk del. Redaktøren Else Ryen har skrevet informative innledninger til de ulike delene, laget en nyttig bibliografi over emnet og dessuten skrevet et meget leseverdig bidrag til boka. "Det kvinnelige fravær" kaller hun det. Her viser hun hvordan kjønnsdiskriminerende språkbruk bidrar til å skjule kvinnene slik at deres tilstedeværelse og innsats i samfunnet blir "usynliggjort".

Del I heter "Språk brukt om og til kvinner og menn". Den inneholder artikler av Evelyn Skogen, Ann-Mae Grønlie og Agnes Slettevold. De har tatt for seg språkbruken i ukeblad

og språk- og billedbruk i annonser, og viser at ordvalg og stil varierer i sammenheng med om reklame- og novelle-skribentene henvender seg til kvinner eller menn.

Del III har tittelen: "Trekkt ved kvinners og menns språkbruk." Fire av artiklene i denne delen har utgangspunkt i prosjektet Talemålsundersøkelsen i Oslo, som hadde til oppgave å granske sosial variasjon i lydsystem, bøyning og setningsbygning i oslomålet. Knut Western har analysert visse sider ved bøyningssystemet i de ulike personenes språkbruk. Han har særlig studert endingene *-a* og *-en/(e)ne* i substantiv: hvem bruker hvilke endinger, hvor ofte og i hva slags ord? Eskil Hanssen skriver om pronomenbruken, Ernst Håkon Jahr om anvendelsen av tjukk *I*, og Geir Wiggen reiser spørsmålet om det fins "jentesetninger" og "guttsetninger".

Ellers finner vi i denne delen et opptrykk av Odd Nordlands artikkel fra 1954 i *Maal og Minne*. Den gjelder et eksperimentelt studium av øst- og vestkantbarns bruk av endingene *-a/-et* i verb og av endingene *-a/-en* i substantiv. Det er om lag 20 års avstand mellom Nordlands og Westerns studier av samme emne, og det er interessant å jamføre resultatene med hverandre.

"Språk og kjønn" er den første breiere presentasjon av norsk sosiolingvistikk. Den fortjener å få mange lesere.

Steffens, K. E.: Contra Hellevik. Syn og Segn 1976, s. 184—187.

"Contra Hellevik" er et motinnlegg mot Alf Helleviks artikkel "Den langvarige dragkampen om hokjønn" i *Syn og Segn 1975* (se *Språk i Norden 1976, s. 106*). Jfr. Helleviks tilsvarende: "Soga om kjønnskampen i riksmålet" i *Syn og Segn 1976, s. 248—249*.

Vinje, Finn-Erik: Moderne norsk. Universitetsforlaget, Oslo—Bergen—Tromsø 1976. 261 s.

Mens språkforskeren vil beskrive språket som det virkelig er, prøver språknormeren å framstille det slik det etter hans mening burde være. Den første analyserer sitt tilfang på en mest mulig objektiv måte; objektivitet er for så vidt idealt

også for språknormereren, men i hans tilfelle må nødvendigvis det subjektive skjønn og den personlige vurdering spille en viktig rolle. Språkbeskriveren kan kanskje nå et resultat som blir stående, men debatten om språkriktighet vil stadig fortsette, fordi et "levende" språk alltid er "under forvandlingens lov". Det som for kort tid siden ble betraktet som ukorrekt språkbruk, kan i dag kanskje være helt kurant og om noen år atter ubrukelig.

Mens våre naboland Danmark og Sverige er godt rustet med normative språklærer, hadde språkriktighetsdebatten her i landet som følge av vår spesielle språksituasjon lenge en tendens til å kretse omkring ortografiske og morfologiske problemer. Det er først i de seinere år at spørsmål som gjelder riktig ordvalg, syntaks og stil, er kommet mer i forgrunnen. Et viktig verk i denne forbindelsen er Finn-Erik Vinjes "Moderne norsk", som første gang utkom i 1968. Denne boka foreligger nå i en ny, sterkt utvidet og omarbeidet utgave.

Om hensikten med boka sier forfatteren: "*Moderne norsk* er ment som et hjelpemiddel for folk som bruker språket skriftlig. Boka inneholder råd og regler for ordvalg, setningsbygning, bøyning og skrivemåte. Framstillingen konsentrerer seg om emner som erfaringsmessig skaper tvil og usikkerhet, eller som av andre grunner har krav på interesse."

Vinje har tatt sikte på både bokmåls- og nynorskbrukere. Han har flere avsnitt om problemer som er spesielle for nynorsken, og i teksten ellers nevner han nynorsken når denne målformen følger andre regler enn bokmålet. — Det er naturligvis ikke til å unngå at i en framstilling som er skrevet på bokmål og først og fremst beregnet på bokmålsfolk, må nynorsken få en mer overfladisk behandling. Det er derfor mulig at nynorskbrukerne helst hadde sett at forfatteren hadde begrenset seg til bokmål.

I boka blir det først gjort rede for det prinsipielle grunnlag for språknormering og for språkvitenskapens stilling til språkdyrkingen før og nå. I de etterfølgende delene behandler forfatteren "Ordlaging", "Ordvalget", "Bøyning", "Ordet i setningen" og "Setningen og perioden". Han går altså fra de små enhetene (ordet) til helheten (setningen og perioden). Til

slutt får vi en nyttig oversikt over språkriktighetslitteratur og et sak- og ordregister.

Disposisjonen er i det hele tatt nøyere gjennomtenkt og bearbeidet enn i den første utgaven.

Det er den "nøytrale" prosaen, den såkalte sakprosaen, som Vinje drøfter. Han understreker med rette at den skjønnlitterære forfatter ikke kan la seg binde av de strenge normative regler som gjelder for sakprosaen, men skjønnlitteraturen kan gi impulser til den nøytrale prosa.

Hoveddelen av språkeksempelene i boka er hentet fra moderne avismål, og de består for det aller meste av forfatterens egne ekserpter. Men ellers har han sitert både fra skjønnlitteratur og fra særskilt av forskjellig slag. Noen ganger har han også trukket inn eksempler på eldre språkbruk, for sammenligningens skyld.

Eksempelene er i regelen velvalgte, og de belyser klart alle de viktigste feiltypene i moderne norsk språkbruk. Vinjes forslag til bedre og mer korrekt uttryksmåte er gjennomgående gode. "Moderne norsk" vil bli et viktig hjelpemiddel for alle som ønsker å forbedre sin skriftlige form.

Øyslebø, Olaf: Dikteren — og språkets muligheter. Universitetsforlaget, Oslo—Bergen—Tromsø 1976. 172 s.

Dikterne er de språkbrukerne som mest systematisk utnytter språkets muligheter. Bevisst eller ubevisst velger dikteren de uttrykksmidler og den anvendelse av dem som best holder fast en bestemt nyanse av et opplevelsesinnhold. I denne boka analyserer Olaf Øyslebø, dosent i stilistikk ved Universitetet i Oslo, i en rekke artikler stilen i en del norske prosaverker fra eldre og nyere tid. Hans siktemål har vært å finne ut hvordan språkets muligheter til å formidle budskap mennesker imellom kan presses til økt ytelse.

I "Bjørnson i det lille format" gransker han detaljert de to novellene "Ørneredet" og "Faderen". I disse to korte fortellingene har Bjørnson drevet den språklige økonomisering lenger enn i noe annet av sine seinere prosaverker og lenger enn hos noen annen av samtidens norske diktere. Øyslebøs mål er å undersøke hvordan han får uttrykt så mye med så lite.

Ved å prøve seg fram med alternative uttryksmåter — en metode han forøvrig anvender også i flere av de andre artiklene — viser han at det er svært lite en kan rokke ved i de to novellene uten at helhetsinntrykket endres betraktelig.

I "Bakvekt som strukturprinsipp i en Kinck-novelle" tar Øyslebø for seg novellen "Korstrolld". Han ser angsten som det sentrale i dens tematikk. Nå er det ikke i det ytre nyttet særlig skrekkinnjagende elementer i novellen, verken i ordvalg eller i handling. Men fortellingen synes på en merkelig måte å være en inkarnasjon av angst, den er innebygd i selve framstillingen. Hensikten med studien er da å prøve å finne ut hva det er som utløser angstfornemmelsen hos leseren.

Som kjent er et korstroll (en sjøstjerne) hovedsymbolet i novellen. Det eksisterer bare i hovedpersonens fantasi. I hans fantasi vokser det, det tar nærmest form av en kjempeblekk-sprut med fangarmer. Armene synes å være ubegrenset i antall og lengde. Øyslebøs tese er at språkbruken både syntaktisk og semantisk er preget av den samme tøyelighet som korstrollet har: "Et syntagme, et bilde, en episode osv. kan synes avsluttet og meningshelheten avrundet, men så føyes nye trekk til, nye hendelser, og for hver tilføyelse forandrer meningshelheten karakter." Det er for dette strukturprinsippet Øyslebø nytter termen "bakvekt". Og poenget er at denne stadige forskyvning alltid går i retning av noe diffust og fryktskapende. Resultatet blir at en dunkel og tilsynelatende umotivert angst sniker seg inn på leseren; han føler seg omgitt av et "massevesen" uten definerbare grenser.

Analysen av "Korstrolld" hører til de mest dyptpløyende i samlingen. Øyslebø er ikke bare grundig litteraturvitenskapelig og lingvistisk skolert; han har også en var innlevingssevne og et skarpt blikk for detaljene.

Hos Hamsun finner vi ofte setninger av typen: "Jeg svarte at Ja det kunde gøres", eller: Jeg "bemærked blot at Hau, hau, helt til Jerusalem? det er en lang Rejse!" I "Hamsuns merkverdige at-setninger" gjør Øyslebø rede for slike setningers form og funksjon. Hamsun bruker dem særlig når han vil formidle personenes tanker, tale, persepsjoner o.l. Det er tydelig at han forsøker å tillegge de substantiviske biset-

ningene semantisk selvstendighet og den samme formelle elastisitet som normalt bare hovedsetninger har. Strukturen i de nevnte bisetningstypene gir et skinn av replikk, av innlevelse og identifikasjon med den skildrede personen — men bare et skinn, for den autorale framstilling flyter stadig videre, gjerne med påstander og kommentarer fra autor selv. Det er karakteristisk at denne framstillingsmåten først ble vanlig hos Hamsun etter at han i begynnelsen av 1900-tallet hadde tatt skrittet over i den egentlige epikk.

Denne språkbruken har røtter langt tilbake. I muntlig tale er “fri at-setning” fullt levende den dag i dag. Men i nyere litterær tradisjon forekommer det bare sparsomme belegg før Hamsuns tid. Det var han som for alvor tok den opp og så å si autoriserte den i litteraturspråket.

“Hamsuns merkverdige at-setninger” er en interessant og morsom liten studie. Det er verdifullt at Øyslebø ikke har studert denne siden ved Hamsuns språkbruk isolert, men i sammenheng med hans andre merkverdige språkvaner, og at han har gjort rede for bruken også hos andre forfattere.

Foruten de omtalte studiene inneholder samlingen følgende artikler: “Tydingsfaktorar i ei Vesaas-novelle”, “Obstfelders bruk av apposisjonssyntagmer” og “Mester Absalon og morsmålet”.

“Dikteren — og språkets muligheter” er ikke noen “lettlest” bok. For å få det fulle utbytte av den bør en helst ha noe kjennskap til nyere grammatiske analysemodeller. Øyslebø bruker med vilje mange fagtermer fordi han ved hjelp av dem kan uttrykke seg presist. For å lette lesingen for dem som ikke er fortrolige med de språkvitenskapelige begrepene, forklarer han dem når de introduseres i den enkelte artikkel. Dessuten har han en terminologisk liste med kommentarer bakerst i boka.

Aarseth, Arne: Når innflyttarmålet vinn. Syn og Segn 1976, s. 496—501.

Bygda Os, som ligger nær Bergen, er sterkt utsatt for urbanisering, både av den typen som er et resultat av innflytting, og urbanisering som en utvikling i kommunen selv. Som en

følge av dette trenger bymålet seg inn. Det har først og fremst slått rot i de sentrale delene av bygda og mellom dem som er i sterkest kontakt med bysamfunnet. En kan derfor tale om to systemer av osmål i dag: den gamle dialekten eller eldre mål, og den nye, normaliserte eller yngre mål. Yngre osmål har framleis i behold en rekke karakteristiske målmerker, men påvirkningen fra bergensk er så stor at faren for fullstendig utvisking etter Aarseths mening er overhengende.

SVERIGE

Av *Catharina Grünbaum (CG)*, *Birgitta Lindgren (BL)*,
Bertil Molde (BM), *Per Axel Pettersson (PAP)*,
Margareta Westman (MW)

Brenner, Sten-Olof & Hjelmquist, Erland, Språkets psykologi. Språk och tänkande i socialt samspel. AWE/Gebers, Stockholm 1977. 200 s.

Boken är författad av två psykologer vid Göteborgs universitet och är avsedd att ge en "inblick i den moderna språkpsykologins problem och arbetsmetoder". Framställningen är indelad i sex avsnitt. Det första kallas Vad är språk. Där diskuteras språkets natur och funktion, kommunikationens villkor m.m. En språkman kan dock ställa sig lite undrande inför uppgifter som att prosodi är ett icke-språkligt fenomen. Det andra avsnittet heter Psykologi och lingvistik. Det tredje heter Språk i social interaktion och innehåller bl.a. en diskussion av Rommetveits idéer om meddelandepotential och meta-kontrakt och en intressant kritik av dessa idéer. Det fjärde avsnittet, bokens mest omfattande, heter Barnets språkutveckling och innehåller en utförlig redovisning av olika teorier. Därpå följer avsnitten Språket, kulturen och tanken och Språkliga handikapp.

Detta är en läsvärd bok under förutsättning att läsaren klarar av att tränga igenom den ibland lite mastiga terminologin. Vad man verkligen vill beklaga är att forskning på berörda områden av svenska språkvetenskapsmän har beaktats i så ringa utsträckning. Jag saknar till exempel namn som

følge av dette trenger bymålet seg inn. Det har først og fremst slått rot i de sentrale delene av bygda og mellom dem som er i sterkest kontakt med bysamfunnet. En kan derfor tale om to systemer av osmål i dag: den gamle dialekten eller eldre mål, og den nye, normaliserte eller yngre mål. Yngre osmål har framleis i behold en rekke karakteristiske målmerker, men påvirkningen fra bergensk er så stor at faren for fullstendig utvisking etter Aarseths mening er overhengende.

SVERIGE

Av *Catharina Grünbaum (CG)*, *Birgitta Lindgren (BL)*,
Bertil Molde (BM), *Per Axel Pettersson (PAP)*,
Margareta Westman (MW)

Brenner, Sten-Olof & Hjelmquist, Erland, Språkets psykologi. Språk och tänkande i socialt samspel. AWE/Gebers, Stockholm 1977. 200 s.

Boken är författad av två psykologer vid Göteborgs universitet och är avsedd att ge en "inblick i den moderna språkpsykologins problem och arbetsmetoder". Framställningen är indelad i sex avsnitt. Det första kallas Vad är språk. Där diskuteras språkets natur och funktion, kommunikationens villkor m.m. En språkman kan dock ställa sig lite undrande inför uppgifter som att prosodi är ett icke-språkligt fenomen. Det andra avsnittet heter Psykologi och lingvistik. Det tredje heter Språk i social interaktion och innehåller bl.a. en diskussion av Rommetveits idéer om meddelandepotential och meta-kontrakt och en intressant kritik av dessa idéer. Det fjärde avsnittet, bokens mest omfattande, heter Barnets språkutveckling och innehåller en utförlig redovisning av olika teorier. Därpå följer avsnitten Språket, kulturen och tanken och Språkliga handikapp.

Detta är en läsvärd bok under förutsättning att läsaren klarar av att tränga igenom den ibland lite mastiga terminologin. Vad man verkligen vill beklaga är att forskning på berörda områden av svenska språkvetenskapsmän har beaktats i så ringa utsträckning. Jag saknar till exempel namn som

Ragnhild Söderbergh (endast nämnd som efterföljare till Bloom) och Christer Platzack — och fler kunde nämnas. Förbindelserna mellan språkvetare och samhällsvetare i Norden borde inte gå huvudsakligen via amerikanska publikationer. MW

Cassirer, Peter: Studier över ordförståelse. Rapport från projektet Svenskarna och deras ord. Acta Universitatis Gothoburgensis. Göteborg 1977. 136 s. inkl. bilagor. Distr.: Acta Universitatis Gothoburgensis, P.O. Box 5096, S-402 22 Göteborg, Sweden.

Detta är en slutrapport från projektet Svenskarna och deras ord vid Göteborgs universitet. Projektet startade som ett uppdrag att konstruera ett vokabulärtest i svenska. Sammanlagt har man utfört sex olika test under projekttiden. Var och en av dessa undersökningar redovisas i ett eget avsnitt. Därefter diskuterar författaren vilka ord som är svåra och tar upp frågan om förhållandet mellan ords frekvens och förståelighet. Det poängteras också att ords svårighetsgrad varierar för olika individer eller olika grupper av individer. I ett särskilt kapitel behandlas testkonstruktionens betydelse för testresultatet, bl.a. skillnaden mellan test med flervalfrågor och test med fria svar. Därpå diskuteras vokabulärtest i förhållande till semantisk teori. Ordförståelse kan mätas på olika nivåer. Därför måste man försöka hålla skillnaden i precisionsgrad under kontroll i sådana test. Olika arter och delar av betydelsen hos ord analyseras och författaren lanserar begreppet betydelsepotential, med vilket avses ordets förmåga att bibehålla sin egenbetydelse oberoende av kontexten. Cassirer menar att begreppet betydelsepotential kan bli fruktbart för diskussionen av förhållandet mellan ord och kontext.

Boken innehåller många intressanta resonemang och diskussioner, med uppslag till vidare forskning i ämnet. MW

Danielson, Sylvia: Samuel Columbus' språkprogram i En Svensk Ordeskötsel. Acta Universitatis Umensis, nr 9. Umeå 1976. 75 s. Distr.: Umeå universitetsbibliotek, Box 718, 901 10 Umeå.

Ett av de tidigaste arbetena inom svensk språkvård är skalden Samuel Columbus En Svensk ordeskötsel från 1670-talet. Senast utgavs den 1963 av Sylvia Boström (Danielson). I den utgåvan redovisas de direkta lånen från olika litterära källor, men däremot finns det inte där någon översiktlig kommentar till Columbus språkprogram. En sådan ger Sylvia Danielson i det nu utgivna arbetet.

Inledningsvis behandlas bakgrunden till Columbus språkprogram. Författare med likartade idéer framträder i ett flertal länder, särskilt i Frankrike och Tyskland. Också Columbus inhemska föregångare redovisas, främst Stiernhielm och Bureus.

Huvuddelen av Danielsons framställning upptas av en detaljredovisning av språkprogrammet och en diskussion av tänkbara förebilder för dess olika delar. Det nationella draget i Columbus program är framträdande, och han uppfattar sig uppenbarligen också själv som banbrytare. De främsta källorna för berikandet av skriftspråket är för Columbus landskapslagarna och vad han kallar "Gemeene ooh!". I det längsta och intressantaste avsnittet diskuterar Danielson vad Columbus och hans samtid menat med gemena ord och dialekt. Dialekt betyder oftast bara 'sätt att tala' och när Columbus uppsätter den bästa dialekten som föredöme för skriften ansluter han till sina franska förebilders "le bon Usage".

Också Columbus inflytande på 1700-talets rika grammatiska litteratur redovisas. Trots att Ordeskötseln då fortfarande inte var tryckt, var den ändå uppenbarligen både välkänd och allmänt spridd. Dess inflytande tycks dock oftast ha varit indirekt. När boken slutligen första gången gavs ut, 1881, var den givetvis i stort sett föråldrad som språkvårdande arbete. I stället har den blivit en av de främsta källorna för 1600-talets talade svenska liksom för den äldsta svenska språkvården. *PAP*

Frick, Nils & Malmström, Sten: Språkklyftan. Tidens förlag, Stockholm 1976. 160 s.

Den här boken har väckt stor uppmärksamhet och blivit

mycket diskuterad. I den redogör författarna för "hur 700 ord förstås och missförstås". De personer som orden har prövats på var sammanlagt cirka 700 deltagare i kurser som ordnats av Arbetsmarknadsstyrelsen. Författarna räknar med att de utgjorde ett någorlunda representativt urval av svenska folket med undantag dels för personer med högre utbildning, dels för personer med särskilt svåra språkliga handikapp, vilka båda grupper var underrepresenterade.

De ord som testades var sådana som är aktuella för alla vuxna svenskar i sociala, vardagsekonomiska, politiska och fackliga sammanhang. Det var alltså inga utpräglade facktermer eller svåra kulturskribentord, utan ord som: *amorteringar, centralisera, dödsbo, epidemi, fastighet, legering, reaktionär, objektiv* etc. Huvuddelen av boken består av en lista över de 700 testade orden i alfabetisk ordning, där för vart och ett har angivits begriplighet, felsvar och förslag till ersättningsord.

Vad som prövades var själva ordens begriplighet, inte olika människors kunskap om ord. Man får alltså inte veta om det finns en viss större eller mindre grupp av svenskar som har dålig kunskap om nästan alla sådana här ord som används i samhällslivet.

Orden prövades i korta meningar och de tillfrågade fick själva finna på förklaringar. Det givna svaret kunde anses rätt, delvis rätt eller fel. Åtskilliga av orden fick ganska höga felprocent i testerna. Det är detta som har lett till debatt.

Frågan är nu hur tillförlitlig en sådan här undersökning är. Om ett ord har förklarats felaktigt av 50 % eller däröver, innebär det att ordet är obrukligt i kommunikation med varannan svensk? Författarna menar att deras resultat bör leda till eftertanke — både hos informatörer och hos skolfolk. Det är en rimlig uppmaning. Men även metodens hållbarhet behöver prövas. Och det är just vad som sker i forskningsprojektet "Ordförståelse i samhällskommunikation", se Josephson nedan. *MW*

Holm, Lars, och Larsson, Kent: Svenska meningar. Elementär språklära. Ord och stil, Språkvårdssamfundets skrifter nr 7.

Studentlitteratur, Lund 1976. 136 s.

Under de senaste åren har det publicerats en mängd grammatikor, inte minst sådana avsedda främst för gymnasieskolan. En av de senaste i den raden är Svenska meningar, författad av två av svensklärarutbildarna vid Lärarhögskolan i Uppsala.

Flera grepp i Svenska meningar är både originella och fruktbara. Utgångspunkt för framställningen är syntaxen, och ordklassläran kommer in enbart som ett komplement. Den traditionella frågemetoden i satslösningen har övergivits till förmån för Diderichsens positionssystem. Satsanalysen börjar med de enkla och regelbundet byggda Ja- och Nej-frågorna och de mer varierande påståendena kommer in först senare. Allt detta torde vara en klar pedagogisk vinst.

Även om grammatiken i skolan upplevt en pånyttfödelse på sistone är det antal timmar den får sig tillmätt litet. En skolgrammatik blir därför starkt sovråd, och det är lätt att önska sig mer. I Svenska meningar är ordklassgenomgången delvis ytterligt summarisk och ger då inte mer än en ytlig termkunskap. Vissa av de komplikationer som Diderichsens schema innehåller behandlas mycket kortfattat och på ett sådant sätt att det mer mystifierar än klarlägger. Är skillnaden mellan *Hon har ingenting vetat* och *Hon visste ingenting* sådan att det är motiverat att i första fallet kalla *ingenting* satsadverbial och i andra fallet objekt?

I förordet sägs att Svenska meningar skall vara ett instrument för språkträning och -upplevelse. Visst finns utrymme både för diskussioner och konstruktioner av egna meningar, men dominerande är satslösningar av givna meningar — för övrigt roliga och välkonstruerade. Svenska meningar vill också vara ett stöd för undervisningen i skriftlig framställning. Detta bl.a. i form av ett kort avsnitt textlingvistik. Klart och lättfattligt presenteras några olika medel att binda samman texter, men bortsett från den teoretiska apparaten innebär det knappast något nytt utöver tidigare skrivträningsprogram. Främst till läraren riktas ett avsnitt där man tillämpar fältanalys på textavsnitt från elevuppsatser. Man menar att en sådan analys tydligare än andra metoder skulle uppenbara

bristande sammanhang, meningsbyggnadsfel och andra oegentligheter. Till detta liksom till elevens möjligheter att kunna baka in dessa teoretiska resonemang i sitt eget skrivande ställer man sig kanske något frågande.

Svenska meningar bör — trots en del frågetecken av framför allt pedagogisk natur — kunna förnya skolans grammatikundervisning och inte minst göra den rolig. För andra som är intresserade av grammatiska frågor är den en enkel men samtidigt mycket givande introduktion till en alternativ grammatisk modell. *PAP*

Holmberg, Bengt: Språket i Göteborg. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 59 (Svenskt riksspråk i regionala skiftningar 5). Esselte Studium, Stockholm 1976. 73 s.

Holmbergs bok ersätter den sedan länge slutsålda "Göteborgsspråket" av Bertil Björseth, vilken utkom 1958 som nr 19 i språknämndens skriftserie.

Holmbergs redogörelse är i stort sett uppställd efter Björseths modell, med huvudvikten på uttal och ordförråd. Det är intressant att på så sätt få utvecklingen av göteborgskan under de senaste två decennierna belyst.

Holmbergs bok innehåller vidare fyra ganska utförliga prov på talad göteborgska återgivna både med vanlig skrift och med landsmålsalfabetet. *BL*

Johansson, Per: Språkvård för demokrati. I: Svenskläraryrskrift 1976. Stockholm 1976. Distr.: Svenskläraryrskrift, Högbergsgatan 54, 116 20 Stockholm.

I den här artikeln som har väckt en del uppmärksamhet görs gällande att den traditionella språkvården, sådan den bedrivs av t.ex. Svenska språknämnden, inte ger utrymme för motarbetande av missbruk av språket i politisk propaganda, reklam m.m. Tvärtom är enligt författaren den traditionella språkvården inriktad på att hjälpa de språkliga sändarna att uttrycka sig så effektivt som möjligt, utan hänsyn till om avsikten är att manipulera mottagaren. Vad författaren efterlyser är en *argumentationsanalytisk språkvård* som hindrar och avslöjar ett språkbruk som har manipulatoriskt syfte. Vi

har en marknadsföringslag, en konsumentköplag och en konsumentombudsman, vilkas uppgift är att motarbeta osaklighet och vilseledande information. Författaren föreslår att ett motsvarande organ — eller Svenska språknämnden — får till uppgift att på motsvarande sätt ta itu med osaklighet, övertalningskonster och suggestionsknep hos politiker, samhällsdebattörer m.fl. Fråntagna medlen att bedriva ovederhäftig propaganda skulle dessa då tvingas att övergå till att meddela saklig information.

Mycket av det som författaren efterlyser under beteckningen "argumentationsanalytisk språkvård" utförs dock inom den traditionella språkvårdens praktiska arbete, något som författaren faktiskt förbiser. Att sedan just den typen av språkvårdande verksamhet behöver ske i mycket större omfattning är en annan sak.

Å andra sidan ligger en hel del av uppgifterna för en argumentationsanalytisk språkvård utanför möjligheterna för ett språkvårdsorgan. Sådant som rör sakfrågor kräver en sakkännedom som det vore omöjligt för en enda institution att sitta inne med. Hur den argumentationsanalytiska verksamheten sedan praktiskt skulle bedrivas går författaren inte in på. För språkvården är det dock en främmande tanke att bedriva någon sorts polisiär verksamhet och offentligen bränmärka olika personers språkbruk.

Men mycket i den här artikeln är också både riktigt och viktigt. Det är förvisso en uppgift både för språkvården och för andra institutioner att arbeta för att göra medborgarna så medvetna så att de kan stå emot olika slag av påverkan och så att de kan genomskåda finter — språkliga och andra — som används för att försöka föra dem bakom ljuset. CG

Josephson, Olle: Rapport 1, 2 och 3 från forskningsprojektet "Ordförståelse i samhällskommunikationen". Ht 1975, Vt 1976, Ht 1976. Stencil. Distr. Projektet Ordförståelse, Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet, 104 05 Stockholm 50.

Projektet Ordförståelse i samhällskommunikationen startades av Sten Malmström vid institutionen för nordiska språk

i Stockholm 1975. I den första rapporten — till vilken sociologen *Kaj Frick* är delförfattare diskuteras rättning av svaren på 32 svåra ord. Arbetet bygger på material från Nils Fricks ordundersökningar (jfr *Frick & Malmström* ovan) och syftet med hela projektet är att undersöka och förfina metodiken för undersökningarna av ordförståelse. — Den andra rapporten heter *Hur testar man ordförståelse*. Där diskuteras vad ordförståelse innebär och möjligheten att utnyttja en semantisk särdragsmodell för att analysera hur människor förstår ord. Den metod som prövas är test med fria svar, inte flervalsmetoden. — Den tredje rapporten, *Kontextproblemet vid ordförståelseundersökningar*, inleds med viktiga resonemang om ordförståelse och läsförståelse, om ordförståelse och begreppsförståelse. Därefter redovisas och diskuteras en undersökning där men medvetet har varierat kontextens betydelse. Orden har bjudits i sammanhang som antyder respektive inte antyder viktiga delar av deras betydelse, eller som antyder olika drag i deras betydelse. Resultaten diskuteras och skilda typer av svårigheter redovisas. Till exempel tycks det för vissa ord förhålla sig så att om försökspersonerna får lite ledning, så förstår de ordet fullt ut, men om de inte får någon ledning så förstår de inte alls. Författaren talar i sammanhanget om semantiska trösklar. Vidare framhåller han betydelsen av den samlade verkan av olika typer av svårigheter.

Det här projektet är mycket intressant, eftersom området är centralt ur många aspekter och de hittills använda metoderna ganska osäkra. *MW*

Klassspråk: sociolingvistik och utbildning. En antologi redigerad av Frank Gregersen m.fl. Översättning från danskan. Gidlunds, Stockholm 1976. 266 s.

Det danska originalet, med titeln *Klassesprog*, har anmälts i *Språk i Norden* 1975, s. 94. *CG*

Kontrastiv fonetik och syntax med svenska i centrum. Utg. Eva Gårding. Liber Läromedel, Lund 1976. 160 s.

Som titeln anger innehåller denna bok kontrastiva studier av svenskans fonetik och syntax. Jämförelserna gäller särskilt

invandrarspråk som talas i Sverige, men de kontrastiva synpunkterna har i vissa fall kommit i skymundan. Boken torde vara av särskilt intresse för dem som praktiskt eller teoretiskt sysslar med invandrarundervisning. Principiellt viktig är en uppsats av *Eva Gårding*, "Optimeringsprinciper i uttalsundervisning — särskilt för invandrarlärare", där hon visar hur man kan utnyttja elevernas egna språkvanor när de lär sig svenska och hur man bör bygga upp progressionen i undervisningen för att nå bästa möjliga resultat på den tillgängliga tiden. Andra uppsatser i boken innehåller redogörelser för vokaler och vokalsystem, konsonanter och konsonantsystem — i konsonantavsnittet (av *Eva Gårding*) behandlas också akustik och perception liksom konsonanternas manifestation i skriften, saker som alltför sällan tas upp i så här kortfattade översikter. De syntaktiska frågor som tas upp är ordföljd och meningsbyggnad (*Kenneth Hyltenstam*), bestämd och obestämd form, tempus (bägge av *Thore Pettersson*). *BM*

Lindberg, Ebba: Beskrivande svensk grammatik. Under medverkan av *Ove Oskarsson*, AWE/Gebbers, Stockholm 1976. 218 s.

Denna grammatik är avsedd för blivande svensklärare. Den är traditionellt uppställd. Formen är resonerande, vilket ibland gör boken svår att använda som uppslagsbok. Idéer från den transformationella generativa grammatiken är inarbetade i beskrivningen. Positionsgrammatiken får däremot ett eget kapitel. Nytt är att momentet textlingvistik tas upp. Författarna ger övningsuppgifter i anslutning till texten, dock ges åtminstone inte i den första upplagan något facit. Boken avslutas med en kommenterad litteraturlista och ett sakregister. *BL*

Nordiska studier i filologi och lingvistik. Festskrift tillägnad Gösta Holm. Lund 1976. 500 s. Distr. Studentlitteratur AB, Lund.

Bland de 54 uppsatserna kan nämnas:

Thorsten Andersson: Manlig sjuksköterska

Jan Einarsson: Män, kvinnor och språk

- Björn Hagström*: Om satsflätans förutsättningar. En skiss
- Inger Haskå*: Isländskt och svenskt ledarspråk. En syntaktisk undersökning
- Nils Jörgensen*: Satsfogning — några preliminära funderingar
- Allan Karker*: Blir det til noget? Om ortografiske kortformer af nogle verber i dansk (se s. 75)
- Bengt Loman*: Att läsa svenska vid Åbo akademi
- Einar Lundeby*: Om "utbrytningen"s opphav og innhold (se s. 91)
- Stig Nilsson*: Term som term
- Gertrud Pettersson*: Om vilken som relativt pronomen
- Christer Platzack*: Hur dom som blir de/dem som
- Bengt Sigurd*: Några skillnader mellan traditionell och transformationell grammatik
- Anders Sundqvist*: Snöplig
- Lars Svensson*: På snusen
- Carl-Eric Thors*: Kring några politiska termer från 1790-talet
- Walter Åkerlund*: Ur en undersökning av de fraseologiska och syntaktiska omständigheterna vid utformningen av nutida svenskt talspråk. CG

Ord för ord. Svenska synonymer och uttryck. Andra, moderniserade upplagan utarbetad av Herbert Friedländer. P. A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1977 (första upplagan 1960). XXII+775 s.

Den efterlängttade andra upplagan av *Ord för ord* har kommit ut. Den första har länge varit slutsåld. Boken upptar 33 500 uppslagsord, varav bortåt 2 500 nytillkomna. Detta är den fylligaste, mest omfattande och därför också bästa synonymordboken på svenska. Därmed är naturligtvis inte sagt att den är perfekt. Av och till kan man i synonymkedjorna till uppslagsorden urskilja något ensidiga återspeglings av äldre tiders åsikter och föreställningar. Det gäller till exempel i fråga om vissa ord som står för företeelser på samhällsområdet, det gäller också skillnaderna mellan synonymerna till *man* och *dem* till *kvinnor*. Använd med förstånd ger boken

dock mängder av upplysningar, inte minst i fråga om fraser och fasta uttryck. MW

Sigurd, Bengt: Språk, människor och maskiner. Augusti 1976. 97 s. Distr.: Samarbetskommittén för långsiktst motiverad forskning, Sveavägen 166, 14 tr., 113 46 Stockholm.

I början på 1970-talet inrättades i Sverige ett sekretariat för framtidsstudier knutet till regering och riksdag. Som ett komplement till sekretariatet tillsattes 1974 Samarbetskommittén för långsiktst motiverad forskning. Ett av kommitténs första stora projekt gäller att samla vetande kring människans situation i informations- och kommunikationssamhället. Denna rapport av Bengt Sigurd är en s.k. delkunskapsöversikt inom det projektet.

Författaren börjar med att tala om Det brokiga utbudet. Vi nås av budskap av alla möjliga sorter. Men också kraven på vår språkliga behärskning är stora. Vi förutsätts t.ex. begripa initialförkortningar, blankettspråk, fragmentariska formuleringar, fackspråksord och främmande ord. Och, som Sigurd säger, "Begriplighetsforskningen är i sin linda". Därefter resonerar författaren om det han kallar kommunikationens kostcirkel. Så följer ett mer teoretiskt avsnitt med synpunkter på människans språkliga kommunikation; särskilt diskuteras förståelseproblemen och de sociala mekanismerna. Vidare behandlas teknologins effekter och försöken att härma språkligt beteende med dator. Boken avslutas med några anmärkningar om språkklyftor som reflexer av vissa drag i samhällsutvecklingen. MW

Sociolinguistic Research in Sweden and Finland. Ed. Bengt Nordberg. International Journal of the Sociology of Language 10. Mouton, The Hague, Paris 1976. 147 s.

Denna antologi vill för en internationell publik presentera problemen och forskningsmetoderna inom språksociologin sådana de ter sig från svensk och finländsk horisont. Antologins redaktör *Bengt Nordberg* konstaterar i sin inledning att det trots de två ländernas gemensamma kulturella bakgrund finns stora språksociala skillnader. Det svenska samhället har

i princip varit enspråkigt, och forskningen har byggt på traditionell dialektforskning och språkvård. Den finländska forskningen har haft de praktiska problemen inom ett sedan århundraden tvåspråkigt samhälle att utgå från, och en stor del av forskningen har där utförts av samhällsvetare.

Det kanske tyngsta bidraget i antologin är *Karl-Hampus Dahlstedts* uppsats om samhällsideologi och språkvård, där han diskuterar de ideologiska förutsättningarna för det svenska språksamhället. De grundpelare man bör bygga på är, menar Dahlstedt, demokratism och tolerans samt en önskan om ett öppet språk som inte reser murar mellan grupper i samhället eller som isolerar en nation från en annan.

En fråga som forskningsgruppen Talsyntax vid Lunds universitet sökt besvara är om och hur vi klassificerar våra medmänniskor utifrån deras språk. Talsyntax ledare *Bengt Loman* diskuterar detta i en uppsats om språkligt beteende och social värdering. Han visar där bl.a. att man är benägen att bedöma en talare som kommer från en mer avlägsen landsdel som hörande till en högre socialgrupp än hans verkliga, och att grammatiska kvaliteter o.d. är av underordnad betydelse när man gör en sådan bedömning.

Mats Thelander, ledare för projektet Språk, roll och sociala relationer vid Uppsala universitet, diskuterar inträngande hur fördelningen mellan dialekt och riksspråk kan beskrivas. Utgångspunkten är projektets inspelningar från Burträsk i Norrland.

Heikki Paunonen skriver om Ideolektisk variation i Helsingfors stadsmål. I likhet med många andra undersökningar som utgått från Labovs metoder finner han ett ordnat språkligt mönster bakom förändringarna och den s.k. fria variationen i Helsingforsfinskan.

Diglossi och bilingvism bland två minoriteter behandlas av *Magdalena Jaakkola*. De grupper det gäller är dels gränsbefolkningen i Tornedalen, dels finska immigranter i svenska industrisamhällen.

Om samiskan skriver *Olavi Korhonen*, och han behandlar bl.a. de stora dialektala skillnaderna och de problem de medfört när man sökt skapa ett enhetligt samiskt skriftspråk.

Antologin fullständig av *Bengt Nordbergs* inledande forskningsöversikt och historik. *PAP*

Språket i spalterna, i Ord och stil/Språkvårdssamfundets skrifter 8. Studentlitteratur, Lund 1976. 132 s.

Språket i spalterna bygger ursprungligen på en undersökning av språket i en svensk dagstidning som en arbetsgrupp inom Språkvårdssamfundet utfört på uppdrag av tidningen. Intresset för denna undersökning hos bl.a. andra tidningar ledde till en bok med mera generell inriktning på tidnings-språket som sådant.

Lars Alfvegren gör en sammanställning av vilka vanliga språkfrågor som journalister brukar ta upp. *Lars Conon* undersöker rubrikerna. *Kent Larsson* har granskat tidnings-språkets syntax på en del punkter, och ger förslag till bättre och effektivare skrivsätt. *Martin Gellerstam* har samlat ett antal relationsfraser och visar hur de kan användas som medel att undertrycka information. *Gunnar Tingbjörn* ger en översikt över sportspråkets stilmedel. *Jan Danell* redogör för i vilken mån ungdomar förstår ord i ledartexter och vilka attityder de har till ledare.

Boken som i första hand vänder sig till journalister och andra slags informatörer är på en gång beskrivande och rekommenderande. *CG*

Språk och samhälle 3. Social variation i talspråkets syntax. Utg. *Bengt Loman*. Liber Läromedel, Lund. 256 s.

I denna volym sammanfattas huvudresultaten från projektet Talsyntax vid universitetet i Lund. Boken inleds med en diskuterande och sammanfattande uppsats, Den klasslösa syntaxen, av *Bengt Loman*. Han börjar med att ge en översikt över teorier om social variation i talspråkets syntax. Han framhåller att man mest uppmärksammat skillnader i språkets ytstruktur utan att egentligen ta hänsyn till hur olika funktionella och kognitiva kategorier uttrycks. *Loman* redogör vidare för hur tidigare undersökningar påverkade uppläggningsen av Talsyntax-projektet. Insamlingen av material gjordes i två serier. Den ena består av intervjuer med människor från olika

socialgrupper. Den andra serien inspelningar gällde skillnaden mellan samtal och debatt, dvs. mellan informellt och formellt talspråk. Loman diskuterar ganska ingående problemen med den gängse socialgruppsindelningen i dessa sammanhang. Själva gruppindelningen kan ibland ge upphov till resultat som inte rätt återspeglar verkligheten. Loman förordar mer experimenterande. Han menar också att man med utgångspunkt i individens språkliga data borde kunna vinna viktiga insikter om gränser mellan olika grupper i samhället, "kanske på ett mera känsligt sätt än en indelning efter vissa socioekonomiska kriterier". Språkundर्सökningar skulle alltså kunna användas som instrument i samhällsforskning och inte bara som stöd åt redan färdiga samhällsteorier.

Det viktigaste resultatet av projektet Talsyntax tycks trots allt vara de påfallande likheterna i olika människors syntaktiska repertoar: vi har alla tillgång till en gemensam grammatik. Men vi utnyttjar den lite olika.

En tanke bakom Talsyntaxundersökningarna har hela tiden varit att analysera talspråk med utgångspunkt i skriftspråksnormen. Man skulle då kunna konstatera hur nära skriftspråket olika sociala grupper ligger i sitt tal. Här skulle dock jag — som skriftspråksforskare — vilja varna för en liten tendens hos talspråksforskare att ibland något överskatta vår känedom om de normer som tillämpas i skriftspråk.

Utom Lomans artikel innehåller boken följande bidrag:

Lennart Lindstedt: Insamling av ett socialt stratifierat talspråksmaterial

Mirja Saari: Socialt index som grund för klassifikation av informanter

Mirja Saari: Syntaktiska drag i svenska intervjuvar

Frand's Mortensen: Meningsfragmenter i svensk talesprog

Nils Jörgensen: De rättkonstruerade meningarnas byggnad i ett socialt skiktat talspråksmaterial

Lena Danielson: Om modala hjälpverb i ett socialt varierat talspråksmaterial

Jan Einarson: Nominalfras, socialgrupp och kön

Bert Rydhagen: Om sammansättningar i ett socialt varierat talspråksmaterial

Jan Einarsson och Nils Jörgensen: Sjuttio grammatiska kategorier. MW

Svenska. Hyllningsskrift till Sigurd Fries. Institutionen för svenska vid Umeå universitet. 1974. 188 s. Stencil.

Förutom några rent litteraturvetenskapliga uppsatser har boken följande innehåll:

Sven Söderström: Hur man ropar på folk och få i övre Norrland

Sven-Bertil Jansson: Språk och klass i litteraturen

Gudrun Utterström: Samhällets olycksbarn. Kring ett småländskt kvinnobrev från 1670-talet

Birger Liljestrand: Är Dörren han eller hon?

Carl-Gustaf Söderberg: Retrospektivt om svensk accent 1 och 2

Nils Thun: Val i språkproduktionen

Sture Ureland: Diktade eller verkliga amerikanismer i Vilhelm Mobergs amerikaromaner

Tryggve Sköld: Har svenskan en SVO-ordföljd eller en VSO-ordföljd? Till frågan om ordföljd och universaler

Roland Otterbjörk: Ett och annat om Sigurd

Claes-Christian Elert: Gränsen för det sydsvenska bakre r

Bengt Nordberg: Spriten och klypan. Några regionalord från Eskilstuna

Sverker Ek: "Använd dom rätta orden — att era barn må se världens ansikte naket." Om språksocial kompetens inom teaterdialogen. CG

Svenskans beskrivning 9. Förhandlingar vid nionde sammankomsten för svenskans beskrivning. Nysvenska studier 55—56. Lund 1976. Distr. Lundequistska bokhandeln, Uppsala.

Volymen innehåller följande 14 uppsatser:

Sture Allén: Språklig databehandling och särspråklig forskning

Jens Allwood: Några oväntade satsflätor

Erik Andersson: Verbfrasdeletion i svenskan

Lars Gunnar Andersson: Talaktsadverbial

Jan Anward och Per Linell: Om lexikaliserade fraser i svenskan

Benny Brodda: Om genitivens grundbetydelse

Gösta Bruce: Svenska accenter i satsperspektiv

Rolf Carlsson—Björn Granström: Regelbeskrivning av svenskans uttal — i ett text-till-talsystem

Peter Cassirer: Formerna av pronomenet de. 1. södra Sverige

Östen Dahl: Svensk operationell syntax

Björn Hammarberg—Åke Viberg: Anaforiska processer i svenskan i invandraperspektiv — några utgångspunkter

Rolf Hedquist: Pronomen som övertalningsmedel

Staffan Hellberg: Bestämd form pluralis

Anne-Marie Thunberg: Samhällets krav på utforskning av svenskan. CG

Svenskämnets kris. Medverkande: Bengt Brodow, Arne Ehrlin, Olle Holmberg, Per Erik Ljung, Gun Malmgren, Lars-Göran Malmgren, Sven Nilsson, Sven Ottosson, Ingemar Svenonius, Jan Thavenius. Liber Läromedel. Lund 1976. 164 s.

Sedan flera år har man talat om att svenskundervisningen i skolan skulle befinna sig i ett krisläge. Alltför många elever finner ämnet meningslöst, och åtskilliga lärare är osäkra om vad undervisningen egentligen bör gå ut på och hur den i så fall skall utformas. Svenskämnets kris analyserar och diskuterar teoretiskt (och ofta rätt abstrakt), men visar praktiskt, med exempel från olika experiment, nya vägar för svenskämnet. Författarna (svensklärare och litteraturforskare) går till rätta med sådant som de olika ideologierna bakom svenskundervisningens hittillsvarande utformning, arbetsförhållandena i skolan, ämnets indelning i isolerade moment, bruket av passiverande läromedel m.m., och de hävdar nödvändigheten av en undervisning där färdighetsträningen är ett "medel för förändring av verkligheten" och inte ett mål i sig. Utgångspunkten är hos flera av författarna uttalat marxistisk: arbetet med svenskan i skolan, liksom allt annat skolarbete, skall ingå som ett led i klasskampen. Frånsett den ideologiska

förankringen är åtskilliga av synpunkterna i boken nu rätt allmänt företrädda bland olika grupper av skolfolk. Men i den här boken har de samlats och spetsats till, och boken har blivit ett av de hittills tyngst vägande inläggen i den sedan några år mycket livliga debatten om svenskan i skolan. CG

Vad händer med svenska språket? Red. Inge Jonsson. Utg. Svenska Akademien. Pan/Norstedts, Stockholm 1976. 212 s.

Vad händer med svenska språket är en debattbok med uppsatser av personer som på olika sätt har språket till yrke: språkmän, litteraturvetare, författare, kulturskribenter, tidningsmän. Bland de sexton bidragen kan nämnas *Carl Ivar Ståhles* uppsats om nyttan av ett skriftspråk, *Bertil Moldes* om språklig tolerans, *Nils-Erik Landells* om den offentliga informationen, *Harald Wigforss* om att använda "språkligt folkvett" i tidningar, *Inge Jonssons* om skolsvenskan och lärarutbildningen, *Artur Lundkvists* om försvar för det svåra språket och *Göran Palms* om språkförbistringen på ett stort svenskt industriföretag. Övriga uppsatser handlar om att översätta lyrik, om sportens språk, om religiöst språk, om vetenskaplig nomenklatur, om att som utlänning lära sig svenska, om att som hemvändande utlandssvensk åter möta svenskan och om att vara tvåspråkig. Uppsatserna ger främst uttryck åt författarnas personliga åsikter och värderingar. CG

Nogle nyere ordbøger og ordlister

DANMARK

Analysen af moderne dansk lyrik 1. Borgens billigbogs bibliotek 28. København 1976. (Ord- og navneliste: s. 387—408).

Analysen af moderne dansk lyrik 2. Borgens billigbogs bibliotek 29. København 1976. (Ord- og navneliste: s. 415—43).

Anbefalede funktionsbeskrivelser og stillingsbetegnelser [Udg. af] Edb-rådet. 2. oplag, fotografisk genoptryk, København 1976.

Anderson, Ralph J. B.: Anglo-Scandinavian Law Dictionary of Legal Terms Used in Professional and Commercial Practice. Prepared under the Auspices of the Royal Norwegian Ministry of Justice. Universitetsforlaget, Oslo—Bergen—Tromsø 1977.

Bang, Jørgen: Fremmedordbog. Ellevte reviderede udgave. Berlingske Forlag, København 1976.

Bjerg, Jens og Vejleskov, Hans: Tænkning og udviklingsforløb. Jean Piagets teori. Arbejdstekster til psykologi og pædagogik. 3. udgave. 2. oplag. Munksgaard, København 1974. (Ordliste til Piaget: s. 97—106).

Bjørnager, Kjeld og Dalgaard, Helle: Portræt af et tiår. Sovjetprosa 1965—1975. Berlingske Forlag, København 1976. (Leksikalske stikord: s. 182—87).

Bjørnsen, Mette Kofoed: Den økonomiske sammenhæng. Vejledning med ordforklaring og 50 opgaver. Av-media, København 1976. (Kortfattet ordforklaring: s. 22—34).

Blinkenberg, Andreas og Høybye, Poul: Dansk-fransk ordbog/ Dictionnaire Danois-Français. Se s. 72.

- Borum, O. A. og W. E. von Eyben: Juridisk ordbog.* Fjerde reviderede udgave. G. E. C. Gad, København 1976.
- Busk, Leif og Karl Hårbøl: Skriftlig meddelelse I.* For folkeskolens ældste klasser og tilsvarende trin. G. E. C. Gad, København 1977. (Sagregister og ordliste: s. 65).
- Böcher, Steen B. og Aage H. Kampp: Verdens Geografi. 5.* Politikens Forlag, København 1976. (Ordforklaring: s. 406—415).
- Bøggild, Hansaage: Bornholmernes urtebog: en samling gamle bornholmske navne på urter og planter og deres anvendelse i overtro sygdom arbejde.* Svaneke Boghandel, Svaneke 1976.
- De europæiske Fællesskabers juridiske terminologi:* se Terminologie juridique ...
- de Vries, Geerte og Jørgen Robert Lilje-Jensen: Deens Woordenboek. I. Deens-Nederlands. II. Nederlands-Deens.* Van Goor Zonen, Den Haag 1976.
- Dissing, Børge og Sigrid Helles: Gyldendals Store Skoleordbog. Fremmedord. Danske ord.* Gyldendal, København 1976.
- Doctor, Jens Aage: Herrens billeder. Borgerlig digtning I.* Berlingske Forlag, København 1976. (Leksikalske stikord: s. 203—212).
- Finansielle og monetære termer.* Terminologicentralen. Europa-Parlamentet. Direktoratet for oversættelse og terminologi. 1977.
- Hastrup, Thure: Græsk og romersk talekunst fra Korax til Quintilian.* Berlingske Forlag, København 1976. (Leksikalske stikord: s. 234—37).
- Helms, Mogens: Forums antikvitetsordbog.* Forum, København 1974.
- Hvem Hvad Hvor 1976.* Politikens Forlag, København 1975. (Arne Hamburger: Et udvalg af nye ord i det danske sprog: s. 157).
- Hvem Hvad Hvor 1977.* Politikens Forlag, København 1976. (Arne Hamburger: Et udvalg af nye ord i det danske sprog: s. 176—77).
- Hvem Hvad Hvor 1977.* Politikens Forlag, København 1976.

- (En ABC for TV: s. 386—87).
- Ikea Katalog 77* [dvs. 1977] [omdelt i aug. 1976]. (Hvad betyder ordene?: s. 6 [fagord inden for boligindretning]).
- Jørgensen, Anders Hjorth og Just, Inge og Karsten: Tegneseriernes hvem-hvad-hvor*. Politikens Forlag, København 1976. (Ord- og navneforklaringer: s. 6—7).
- Jørnæs, Bjarne: Kunst og Arkitektur*. Gads Fagleksikon. G. E. C. Gad, København 1976.
- Karush, William: Matematisk opslagsbog*. Politikens Forlag, København 1976.
- Kjøller, Klaus (red.): Analyser af sprogbrug. Perspektiv*. Borgen, København 1976. (Register over fagtermer: s. 150—152). — Jf. s. 75.
- Kjøller, Klaus (red.): Analyser af sprogbrug. Replik-til-Replik*. Borgen, København 1976. (Register over fagtermer: s. 147—149). — Jf. s. 75.
- Koefoed, Arne og Krog-Meyer, Einar: Dansk-spansk ordbog*. 2. reviderede og forøgede udgave. 3. oplag med et udvidet tillæg. Gyldendal, København 1976.
- Kragelund, A.: Den humanistiske renæssance og antikken. 15 portrætter*. Berlingske Forlag, København 1976. (Leksikalske stikord: s. 300—327).
- Lorenzen, Jørgen: Litteratur*. Gads Fagleksikon. G. E. C. Gad, København 1976.
- Lærke, Aage: Utopi og dannelse. Borgerlig digtning II*. Berlingske Forlag, København 1976. (Leksikalske stikord: s. 165—170).
- Matthiessen, P. C.: Befolkningens vækst*. Berlingske Forlag, København 1976. (Leksikalske stikord: s. 224—32).
- Mikkelsen, Tage: Genbrug og dig*. Kommunetryk, København 1976. (Ordlister: s. 51).
- Móra, Imre: Wörterbuch des Verlagswesens in 20 Sprachen*. Verlag Dokumentation, München 1974. [Blandt de 20 sprog er dansk, finsk, norsk og svensk].
- Noget om fibre*. [I Råd og Resultater, 1976, nr. 4, s. 16—17].
- Nordisk statistisk nomenklatur*. Andra reviderade upplagan. Nordic Statistical Nomenclature. Gummerus, Jyväskylä 1975. (Engelsk, dansk, norsk, finsk og svensk).

- Nørgaard, Steen S.: Historie og film. Kildekritiske problemer.* Gyldendal, København 1976. (Filmiske begreber: s. 56).
- Ordlister Economics. Engelsk-dansk ordliste over økonomiske fagudtryk.* Redigeret af Institut for Nationaløkonomi ved Handelshøjskolen i København. Samfundslitteratur, København 1977.
- Pedersen, Bertel: Parodiens teori. (Teoriens parodi.)* Berlingske Forlag, København 1976. (Leksikalske stikord: s. 276—80).
- Poulsen, Ib: Skriv bedre. Nogle bemærkninger til arbejdet med skriftlig fremstilling.* Landbrugets Informationskontor, København 1976. (Anvendte betegnelser: s. 60—62). Se s. 77.
- Projektet: Dagligdagen i Danmark under den anden verdenskrig. Ordbog.* Red. af Karen Søndergård. Skrift 1. Lolland-Falsters Stiftsmuseum, Maribo 1977.
- Rasmussen, N. J.: Ordlister. Samfundsfag.* J. G. Gebhardt, Tønder [1976?].
- Rørbye, Birgitte: Kløge folk og skidtfolk. Kvaksalveriets epoke i Danmark.* Politikens Forlag, København 1976. (Leksikon: s. 259—72).
- Skoog, Perarvid: Økologi.* [oversat af] Niels Otto Preuss. Danmarks Naturfrednings Forlag. [1976?]. (Økologisk ABC: s. 36—40).
- Spelling, Kaj: Intelligens og tænkning.* 2. udg., forøget og ajourført. Berlingske Forlag, København 1972. (Leksikalske stikord: s. 167—72).
- Teaterord.* dansk norsk islenska svenska suomeksi english. Nordiska Teaterunionen, Stockholm 1975.
- Terminologie juridique des Communautés européennes.* Corpus+Index (ital., eng., tysk, nederlandsk, dansk). Udg. af Terminologicentralen, Direktoratet for oversættelse og terminologi, Europa-parlamentet. 1976.
- Thyssen, Ole: Psykoanalyse og marxisme.* Berlingske Forlag, København 1976. (Leksikalske stikord: s. 286—308).
- Warrern, Allan: Dansk-Engelsk Teknisk Ordbog.* 5. udg. Clausen Bøger, Aschehoug, København 1976.
- Webb, Barbara: Ready About! A dictionary in eight languages for yachtsmen. . . Klar til at vende! Sejlernes ordbog på*

- otte sprog. . . Danish: Redaktør G. Strømberg. Adlard Coles Ltd, 36 Soho Square, London W1. 1965.*
- Wiingaard, Jytte: Teatersemiologi. Berlingske Forlag, København 1976. (Leksikalske stikord: s. 156—161).*
- Wind, H. C.: Filosofisk hermeneutik. Berlingske Forlag, København 1976. (Leksikalske stikord: s. 179—83).*
- Vinterberg, Hermann og Bodelsen, C. A.: Dansk-engelsk ordbog. Anden reviderede og udvidede udgave. Tredje oplag med tillæg. Gyldendal, København 1976.*

FINLAND

- Asuntosanasto [Bostadsordlista] (Asumistaso 76). Suomen Asuntoliitto r.y. Mänttä 1976. 16 s.*
- Aik-alan ammattinimitykset [Yrkesbenämningar inom ADB-branschen]. Tietojenkäsittelyliitto ry. Helsinki 1974. 27 s.*
- Autosanasto [Bilordlista] (Huolla-korjaa-säästä. Jokamiehen autokirja). Oy Valitut Palat Ab. Helsinki 1975. 19 s.*
- Autosanasto [Bilordlista] (Juurikkala, Jussi: MMM-Autokäsikirja). Finsk-svensk-engelsk-tysk-fransk. Otava. Helsinki 1973. 17 s.*
- Cannelin, Knut och Aulis—Hirvensalo, Lauri—Hedlund, Nils: Suomalais-ruotsalainen suursanakirja — Finsk-svensk storordbok. Tredje reviderade upplagan. WSOY. Porvoo 1976. 1141 s.*
- Florinus, Henrik: Nomenclatura (Faksimilupplaga av en latinsk-svensk-finsk ordbok från 1678). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Pieksämäki 1976. 212 s.*
- Hakulinen, Auli—Ojanen, Jussi: Kielitieteen ja fonetiikan termistöä [Språkvetenskaplig och fonetisk terminologi]. Andra utökade upplagan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Forssa 1976. 170 s.*
- Hifisanasto [Hi-fi-ordlista] (Folie-Dupart, Philippe: Stereo). WSOY. Porvoo 1975. 79 s.*
- Kiviniemi, Eero—Pitkänen, Ritva Liisa—Zilliacus, Kurt: Nimitystutkimuksen terminologia — Terminologin inom namnforskningen. Finsk-svensk-finsk. Castrenianumin toi-*

mitteita 8. Vammala 1974. 112 s.

Methuen, John: Englantilais-suomalainen arkkitehtuuri- ja rakennussanasto [Engelsk-finsk arkitektur- och byggordlista]. Suomen Arkkitehtiliitto. Helsinki 1976. 54 s.

Methuen, John: Suomalais-englantilainen arkkitehtuuri- ja rakennussanasto [Finsk-engelsk arkitektur- och byggordlista]. Suomen Arkkitehtiliitto. Helsinki 1976. 49 s.

Ordbok över Finlands svenska folkmål, häfte 1. Red. av Olav Ahlbäck. Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors 1976. 28 + 180 s.

Pesonen, Niilo—Ponteva, Eero: Lääketieteen sanakirja [Medicinsk ordbok]. Latinsk, engelsk, tysk - finsk. Femte utökade upplagan. WSOY. Porvoo 1976. 560 s.

Purjehdussanasto [Seglarordlista] (Moore, James—Turvey, Alan: Ensimmäinen purjehduskirja). WSOY. Porvoo 1975. 2 s.

Saarikoski, Lea: Englantilais-suomalainen elektroniikka- ja instrumentointisanasto [Engelsk-finsk elektronik- och instrumenteringsordlista]. Otava. Keuruu 1976. 123 s.

Saarikoski, Lea: Englantilais-suomalainen moottorialan sanasto [Engelsk-finsk motorordbok]. Otava. Keuruu 1976. 194 s.

Saario, Hilikka: Timber Trade Terminology. Engelsk-finsk. Andra upplagan. Helsingin kauppakorkeakoulu. Helsinki 1975. 51 s.

Saltikoff, Boris: Mineraalinimisanasto [Mineralnamnsordlista]. Finsk-engelsk. Geologinen tutkimuslaitos. Espoo 1976. 82 s.

Soukka, Paavo: Oikeussanakirja [Juridisk ordbok]. Engelsk-finsk. Suomalainen lakimiesyhdistys. Vammala 1976. 275 s.

Suomen standardisoimisliitto / Finlands standardiseringsförbund:

Fysiikan suurenimet kansainvälisen standardin ISO 31 mukaan [Namn på fysiska storheter enligt den internationella standarden ISO 31]. Engelsk-fransk-tysk-dansknorsk-svensk-finsk. SFS 3655. Helsinki 1976. 59 s.

Paperisanasto [Pappersordlista]. Finsk-engelsk-fransk-tysknorsk-svensk-rysk. SFS 3215. Helsinki 1975. 118 s.

Standardisointia koskevat yleiset termit [Allmänna termer

- för standardisering]. Finsk-svensk-engelsk-fransk-rysk. SFS 3539. Helsinki 1976. 5 s.
- Suureiden ja mittayksikköjen sanasto* [Ordlista över storheter och måttenheter]. Finsk-svensk-engelsk-fransk-tysk. SFS 3700. Helsinki 1976. 9 s.
- Sähköteknillinen sanasto. Pyörivät koneet.* [Elteknisk ordlista. Roterande maskiner]. Finsk-svensk-engelsk-tysk-fransk-rysk. SFS 2670. Helsinki 1976. 167 s.
- Tekstiilimatot. Luokitus ja nimikkeistö.* [Textilmattor. Klasificering och nomenklatur]. Finsk-svensk-dansk-norsk-engelsk-fransk-tysk. SFS 3181. Helsinki 1976. 9 s.
- Tekstiilit. Luonnonkuidut. Nimikkeistö.* [Textiler. Naturfibrer. Nomenklatur.]. Finsk-svensk-engelsk-tysk. SFS 2942. Helsinki 1974. 4 s.
- Tekstiilit. Tekokuidut. Nimikkeistö.* [Textiler. Konstfibrer. Nomenklatur.] Finsk-engelsk-tysk. SFS 2941. Helsinki 1974. 7 s.
- Suurtalouden sanastoa* [Ordlista för storhushåll]. SITRA — joukkoruoikailututkimus. Helsinki 1977. 15 s.
- Teinonen, Seppo A.: Teologian sanakirja* [Teologisk ordbok]. Kirjaneliö. Pieksämäki 1975. 296 s.
- Vesikansa, Jouko: Täsmennyssanasto* [Preciseringsordlista]. WSOY. Porvoo 1976. 128 s.
- Äijö, Toivo (red.): Ulkomaankaupan termit* [Utrikeshandelns termer]. Finsk-svensk-engelsk-tysk-fransk-spansk-rysk. Vientikoulutussäätiö. Helsinki 1975. 424 s.

NORGE

- Berulfsen, Bjarne og Einar Lundeby: Aschehougs ordlister etter rettskrivningen 1938 med endringer 1959.* Bokmål. 4. utg., rev. og supplert. Oslo: Aschehoug, 1976. 109 s.
- Bøe, Lars og Bernt Fossetøl: Rettskrivningsordbok med synonymer.* Ny rev. utg. av Skoleordbok med synonymer. 2. oppl. Oslo: Tanum/Norli, 1975. 191 s.
- Den nye forkortningsordboken.* Red.: Dag Sundby. Oslo: Schibsted, 1975. 87 s.
- Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur: Riksmålsord-*

- boken*. Red. av Tor Guttu. Oslo: Kunnskapsforlaget, 1977. 814 s.
- Dietrichson, Jan W. og Orm Øverland: Engelsk-norsk, norsk-engelsk*. 6. oppl. Oslo: Gyldendal, 1975. 448 s. (Gyldendals lommeordbøker.)
- Guha, Elisabeta S.: Norsk-rumensk lommeordbok med liten parlør*. Oslo: Universitetsforlaget, 1976. 48 s.
- Haugen, Einar: Norsk-engelsk ordbok*. Med oppslagsord på bokmål og nynorsk overs. til amerikansk engelsk. Ny utg. med tillegg og rettelser. Oslo: Universitetsforlaget, 1976. 460 s.
- Hellevik, Alf: Nynorsk ordliste*. Større utgåve med for-norskingstillegg og liste over forkortingar. 10. oppl. Oslo: Det Norske Samlaget, 1976. 160 s.
- Høst, Gunnar og Jørgen Aarhoug: Fransk-norsk, norsk-fransk. Français-norvégien, norvégien-français*. 13. oppl. Oslo: Damm, 1975. 315 s. (Damm's lommeordbøker.)
- Kirkeby, Willy: Norsk-engelsk*. 3. utg. 2. oppl. Oslo: Gyldendal, 1974. 480 s. (Gyldendals ordbøker.)
- Larsen, Magda, Haakon Søråas og A. Weyergang-Nielsen: Engelsk-norsk, norsk-engelsk ordbok*. Kortfattet ordbok til skolebruk. Oslo: Fabritius, 1976. 195 s.
- Norges Idrettsforbund: Idrettsterminologi*. 3. utg. Oslo 1975. 64 s.
- Norges Standardiseringsforbund: Fysiske størrelsesnavn på 7 språk* (dansk, norsk, svensk, finsk, engelsk, fransk, tysk). 2. oppl. Utarbeidet i fellesskap av de nordiske standardiseringsorganisasjonene. Oslo 1976.
- Norsk-engelsk ordbok for utredningsterminologi og administrasjonsspråk*. Red. av Erik Næshagen. Oslo: Universitetsforlaget, 1977. 198 s.
- Norsk Verkstedindustri Standardiseringsentral: Metallurgisk ordbok*. Oslo 1976. 347 s.
- Ottesen, Johan: Engelsk-norsk ordliste i politikk*. Utgj. av Skuleboknemnda åt Studentmållaget i Oslo. 1974. 78 s.
- Ottesen, Johan: Engelsk-norsk ordliste i sosiologi*. Utgj. av Skuleboknemnda åt Studentmållaget i Oslo. 2. utg. 1974. 109 s.

- Riksmålsförbundet: Riksmålsordlisten.* 5. utg. 2. rev. oppl. Oslo 1976. 223 s.
- Rådet for teknisk terminologi: Ordbok for elektro-kraftteknikk. Del 6. Kraftstrømrettere.* Oslo: Universitetsforlaget. 1976. 126 s.
- Rådet for teknisk terminologi: Ordbok for elektro-kraftteknikk. Del 7. Elektriske reléer.* Oslo: Universitetsforlaget, 1976. 65 s.

SVERIGE

- Den svenska förteckningen har utarbetats av Tekniska nomenklaturcentralen (TNC) och Svenska språknämnden.
- Ahlberg, A. och Regnell, H.: Filosofiskt lexikon.* 5 omarb. oppl. Natur och Kultur. Stockholm 1974. 222 s.
- Ahlstrand, T.: Arkitekturtermer.* Lexikon över arkitektur- och stadspanetermer. Svenska-engelska-franska-tyska. 2 (revid.) oppl. Studentlitteratur. Lund 1976.
- Bergström, M., Carlson, I. och Ferm, R.: Engelsk-svensk ordbok.* Ny tr. Natur och Kultur. Stockholm 1976. 455 s.
- Björn, L. O.: Biologisk ordlista.* Svensk-engelsk/engelsk-svensk. Termer med förklaringar samt namn på djur och växter. Malmö 1976. 191 s.
- Brodin, G.: Musikordboken.* 3 omarb. och utökade oppl. Forum. Stockholm 1975. 258 s.
- Danielsson, A.: Företagsekonomi: begreppsbyggnad och terminologi.* Lund 1976. 79 s.
- Eklund, H. E.: Ship translator.* Nautiskt och tekniskt lexikon. Finska-svenska-engelska-spanska-portugisiska-ryska. Förnyad, reviderad oppl. Helsingfors 1975. 360 s.
- Frenckner, Paulsson & Olausson: Ekonomiska termer i byggbranschen.* En begreppsinventering med kommentarer. Statens råd för byggnadsforskning. Stockholm 1976. 141 s.
- Friedländer, H. och Palmér, J.: Ord för ord. Svenska synonymer och uttryck.* 2 moderniserade oppl. Norstedts. Stockholm 1977. XXII+775 s. (Anmäls på s. 115.)
- Glossary of terms used in quality control.* Engelska-franska-

- tyska-spanska-italienska-nederländska-danska-norska-svenska-ryska-tjeckoslovakiska-polska-serbokroatiska-finska-arabiska. — Definitioner på engelska. 4 uppl. Utg. C. E. Pollington. European Organisation for Quality Control, EOQC. U. o., 1976. 670 s.
- Golvtekniska termer*. Svenska termer med definitioner. Utg. av Golventreprenörernas branschorganisation, GENO. Stockholm 1976. 14 s.
- Gunnarsson, G. och de Roubetz, A.: Ryskt-svenskt lexikon*. AWE/Gebers. Stockholm 1975. XII+570 (1) s.
- Hámori, L. och Gate, E.: Världspolitiskt lexikon*. Aktuell politik efter 1918. Natur och Kultur. Stockholm 1976. 200 (1) s.
- Horlacher, F. W. och Hough, P. C.: American vocabulary*. American-English-Swedish. Skolförlaget. Gävle 1976. 101 s.
- International glossary of technical terms for the pulp and paper industry: terms most commonly used for forestry wood handling, pulping, papermaking, finishing, converting, testing and research and development*. Engelska-franska-tyska-spanska-svenska. Utg. Paul D. Van Derveer & Leonard E. Haas. San Francisco 1976. 235 s.
- International Planning Glossaries, IPG*. Utg. Gordon Logie. Volume 1: Population. Engelska-franska-svenska. Definitioner på engelska. Hemel Hempstead, Engl. 1975. 101 s. — Volume 2: Housing, Engelska-franska-svenska. — Definitioner på engelska. Hemel Hempstead, Engl. 1975. 109 s. — Volume 3.3: Transport. Engelska-franska-svenska — Definitioner på engelska. Hemel Hempstead, Engl. 1976. 123 s.
- Korsordets uppslagsbok*. Red. av A. Vintersten. Del 1. Synonymbetonad ordbok, ca 50 000 ord. Ny uppl. 287 s. Del 2. Ämnesregister, ca 40 000 ord. 10 uppl. 315 s. Vänerförlaget. Tyresö 1975.
- Kortfattad svensk-rysk och rysk-svensk ordlista inom samhällsbyggnadsområdet: arkitekturtermer*. Statens råd för byggnadsforskning. Preliminär utg. Stockholm 1976. 135 s.
- Miall, L. M.: Lexikon i kemi*. Liber Läromedel. Lund 1976. 644 s.
- Möller, B.: Ordboken Bi, Fy, Ke*. Ordförklaringar i naturvetenskapliga ämnen. Stockholm 1976. 90 s.

- Nilsson-Mankok, E.: Svensk-sydsamisk ordlista.* Vilhelmina 1976. 316 s. Distr. Vilhelmina bokhandel.
- Nordisk statistisk nomenklatur.* Engelska-danska-norska-svenska-finska. Utg. av Statistiska samfundet i Finland i samarbete med de övriga nordiska statistiska föreningarna. 2 rev. utg. Lund 1976. 78 s.
- Peterson, K. m.fl.: Ord och uttryck inom pedagogiken.* 2 tr. Liber Läromedel. Malmö 1975. 7 s.
- Psykologisk uppslagsbok.* Huvudred.: I. Johannesson. Natur och Kultur. Stockholm 1976. 568 s.
- Raiend, U.: Biologisk och medicinsk ordbok.* 2 utg. Uppsala 1976. 141 s.
- Spansk-svensk ordbok.* Natur och Kultur. Stockholm 1976. 509 s.
- Spansk-svensk ordbok.* 2 tr. Esselte Studium. Stockholm 1976. XVI+329 (5) s.
- Svensk standard:*
- Arkivteknik:* terminologi. SIS 62 80 10. Stockholm 1976. 5 s.
- Bildsymboler för sport och friluftsliv.* Svenska-engelska. SIS 03 12 11. Stockholm 1976. 18 s.
- Blankett- och dokumentteknik + terminologi.* Svenska-engelska — def. SIS 61 30 01. Stockholm 1976. 11 s.
- Elektriska mätinstrument:* ordlista. Svenska-engelska-franska def. SEN 43 51 01. Stockholm 1976. 20 s.
- Integrerade kretsar:* ordlista. Svenska-engelska-franska-tyska — def. mestadels på engelska, några på svenska. SEN 01 03 62. Stockholm 1976. 18 s.
- Pulvermetallurgi:* terminologi. Svenska-engelska-franska-tyska — def. SIS 01 66 80. Stockholm 1976. 27 s.
- Reprografi:* terminologi. Def. SIS 03 53 10. Stockholm 1977. 13 s.
- Skrivautomater:* terminologi. Svenska-engelska — def. på svenska. SIS 66 20 11. Stockholm 1977. 4 s.
- Svenskt yrkeslexikon.* Utg. av Arbetsmarknadsstyrelsen. Del 2. yrkesbeskrivningar. 3 utg. 2 tr. Liber Förlag. Stockholm 1976. 480 s.
- Svenskt-tyskt standardlexikon.* 5 tr. Esselte Studium. Stockholm 1976. XVI+351 s.

Tekniska nomenklaturcentralens publikationer:

- TNC 61 Kommunalteknisk ordlista. Nordiska termer med motsvarigheter på engelska, franska och tyska samt definitioner på svenska. Stockholm 1976. 214 s.
- TNC 62 Avfallsordlista. Nordiska termer med definitioner på svenska och engelska. Stockholm 1977. 210 s.
- TNC 63 Byggordsamling. Svensk-engelsk. Stockholm 1976. 160 s.
- Wahlöö, C.: Keramik, 1000—1600, i svenska fynd.* (Innehåller ett terminologiavsnitt.) Utg. av Kulturhistoriska museet i Lund. Lund 1976. 32 s.
- Åkerlund, A.: Svensk-spansk ordbok.* Bihang: Handelstermer och tekniska termer. 8 tr. Esselte Studium. Stockholm 1976. VI+389 s.
- Östling, S. E.: Uis förkortningslexikon.* Utrikespolitiska institutet; världspolitikens dagsfrågor 1975: 12. Stockholm 1975. 32 s.

Om forfatterne

- Jakob Benediktsson*, f. 1907. Ordbogsredaktør. Formand for Islensk málnefnd siden 1966.
- Catharina Grünbaum*, f. 1944. Fil. mag., forskningsassistent vid Svenska språknämnden (tidigare Institutet för svensk språkvård) sedan 1971.
- Henrik Galberg Jacobsen*, f. 1944. Amanuensis i Dansk Sprog-nævn siden 1972.
- Alfred Jakobsen*, f. 1917. Professor i norrøn filologi ved Uni-versitetet i Trondheim/Norges Lærerhøgskole.
- Peter Sjøby Kristensen*, f. 1940. Lektor i dansk ved Islands universitet og undervisningsinspektør ved Afdelingen for pædagogisk forskning og planlægning, Islands undervisningsministerium, siden 1975.
- Birgitta Lindgren*, f. 1945. Fil. kand. vikarierende forsknings-assistent vid Svenska språknämnden sedan 1974.
- Ståle Løland*, f. 1945. Konsulent i Norsk språkråd siden 1973.
- Bertil Molde*, f. 1919. Professor, föreståndare för Svenska språknämndens sekretariat (tidigare Institutet för svensk språkvård) sedan 1961.
- Pia Riber Petersen*, f. 1946. Amanuensis i Dansk Sprognævn siden 1974.
- Per A. Pettersson*, f. 1944. Fil. mag., vikarierende forsknings-assistent vid Svenska språknämnden sedan 1976.
- Mikael Reuter*, f. 1943. Fil. kand., forskare vid Forsknings-centralen för de inhemska språken och sekreterare för Svenska språknämnden i Finland.
- Carl-Eric Thors*, f. 1920. Professor vid Helsingfors universi-tet. Ordförande i Svenska språknämnden i Finland (tidi-gare Svenska språkvårdsnämnden i Finland) sedan 1965.

Margareta Westman, f. 1936. Docent, forskningsassistent vid Svenska språknämnden (tidigare Institutet för svensk språkvård) sedan 1966.

Tidligere bind af Sprog i Norden

Siden 1970 har de nordiske sprognævn udsendt *Sprog i Norden/Språk i Norden* som deres fælles årsskrift. Årsskriftet indeholder korte rapporter om de enkelte sprognævn og om deres samarbejde, og desuden gives der i de enkelte bind (1971-bindet undtaget) oversigter over "Nyare litteratur av intresse för språkvårdsarbetet" og over nyere ordbøger og ordlister.

Foruden dette faste stof har de enkelte årgange bragt følgende artikler og afhandlinger om sproglige spørgsmål:

1970

Det nordiska rättstavningsmötet 1869 och hundra års svensk rättstavning, av *Carl Ivar Ståhle*

Den retskrivningsmæssige udvikling i Danmark siden det nordiske retskrivningsmøde i Stockholm 1869, af *Henning Spang-Hanssen*

Utvikling i norsk rettskriving etter Stockholmsmötet 1869, av *Alf Hellevik*

Sprognævn og offentlighed. Erfaringer fra arbejdet i Dansk Sprognævn, af *Poul Lindegård Hjorth*

Språkvården och massmedierna, av *Bertil Molde*

Finsk purism och nationalism, av *Matti Sadeniemi*

Oversettelse og språkrøkt, av *Carl Hambro*

1971

Om svensk og norsk indflydelse på moderne dansk, af *Allan Karker*

Om påverknad på norsk frå andre nordiske språk, av *Alf Hellevik*
Svenska lån från danskan, norskan och finskan, av *Gösta Bergman*
Isländskan i Nordamerika, av *Haraldur Bessason*
Finskan i Amerika, av *Pertti Virtaranta*
Norsk i Amerika: Studier og status, av *Einar Haugen*
Det svenska språket i Amerika, av *Nils Hasselmo*

1972

Nabosprogene i den højere danske skole. Et historisk rids med kommentarer, af *Poul Lindegård Hjorth*
Dansk i Amerika: Status og perspektiv, af *Iver Kjær* og *M. Baumann Larsen*
Finlandssvenskan i USA och Kanada, av *Lars Huldén*
Teknisk terminologiarbejde i Danmark og Dansk Sprognævns rolle heri, av *Henning Spang-Hanssen*
Några tankar kring tekniskt terminologiarbete i praktiken, av *Egil Nicklin*
Registrering och nybildning av tekniska ord i Island, av *Sigurður Briem*
Problemer innen fagspråkene, av *Bjørn Ebbe Lian*
Terminologisamarbete i Norden — erfarenheter i Sverige, av *Einar Selander*
Datamaskinell språkbehandling — og nordisk samarbeid, av *Kolbjørn Heggstad*

1973

Fra Norsk språknemnd til Norsk språkråd, av *Gorgus Coward*
Våre nordiske grannespråk i norsk skole, av *Marius Sandvei*
Grannspråksundervisningen i svenska skolor, av *Evert Ullstad*
Samarbeid om reformer i lovspråket, av *Alf Hellevik*
Den svenska språknämnden och myndigheternas språk, av *Bertil Molde*
Dansk lovsprog og kancellistil, af *Allan Karker*
Navne på stater. Nationalitetsbetegnelser

1974

- Språket i kringkastinga, av *Finn-Erik Vinje*
Om sproget i radio og tv, af *Henning Skaarup*
Språket i finlandssvensk radio och tv, av *Sten Olof Westman*
Finska språket i Finlands rundradio, av *Matti Sadeniemi*
Sprogbrugen i Islands radio og TV, af *Jakob Benediktsson*
Språket i svensk radio och tv, av *Bertil Molde*
Navne på stater. Nationalitetsbetegnelser. Dansk—færøsk—
islandsk
Modersmålsundervisning vid universitetsutbildning

1975

- Samisk språk og Samisk Språknemnds arbeid, av *Ole Henrik Magga*
Lidt om færøsk sprogrøgt, af *Kaj T. Larsen*
Om grønlandsk — og om den nye grønlandske retskrivning,
af *Robert Petersen*
Bro over dansk-finsk sprogløft?, af *Poul Lindegård Hjorth*
Om finnarnas svårigheter i att förstå danska, av *Tove Skutnabb-Kangas*

1976

- Forskningscentral för språken i Finland, av *Lars Huldén*
Teknikan Sanastokeskus — Centralen för Teknisk Terminologi, av *Osmo Ranta*
Nordisk retskrivning — den ideale fordring præsenteret af
Allan Karker